

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
İSLAMİ BANKACILIK VE FİNANS BİLİM DALI

KATILIM BANKALARINDA SORUNLU KREDİLERİN TASFİYESİ İŞLEMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

İbrahim KILIÇLIOĞLU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nail OKUYUCU

İSTANBUL, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI
İSLAMİ BANKACILIK VE FİNANS BİLİM DALI

KATILIM BANKALARINDA SORUNLU KREDİLERİN TASFİYESİ İŞLEMLERİ

Yüksek Lisans Tezi

İbrahim KILIÇLIOĞLU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nail OKUYUCU

İSTANBUL, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Müdürlüğü

Sıfır Atık Proje Ortaklığı

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Katılım Bankalarında Sorunlu Kredilerin Tasfiyesi İşlemleri

TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : İbrahim KILIÇLIOĞLU

ANABİLİM DALI : Bankacılık

BİLİM DALI : İslami Bankacılık ve Finans

SAVUNMA TARİHİ : 23.07.2020

JÜRİ ÜYELERİ

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Nail OKUYUCU

Üye

Prof.Dr.Server DEMİRCİ

Üye

Doç.Dr.Necmettin KIZILKAYA

Marmara Üniversitesi Göztepe
Kampusu Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü 34722
Kadıköy / İSTANBUL

0 (216) 347 69 51 (Faks)
0 (216) 418 20 88

bse@marmara.edu.tr
http://bse.marmara.edu.tr

ÖZET

Çalışmada sorunlu kredilerin tasfiyesi için katılım bankalarının uyguladıkları işlemler incelenmiştir. Çalışmanın amacı, katılım bankalarının sorunlu kredileri etkin bir şekilde yönetmek için uygulanan politikaları tanıtmak ve bu politikalar ile sorunlu kredilerin nasıl tasfiye edilebileceğini ortaya koymaktır. Çalışmanın ilk bölümünde İslami finans kavramı ve kuralları incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümde Katılım Bankacılığı ve ürünleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ardından sorunlu krediler tanımlanmış, ortaya çıkış sebepleri ve sonuçları detaylı olarak paylaşılmıştır. Sorunlu kredilerin yasal mevzuatı, muhasebesi ve katılım bankalarının sorunlu kredileri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise, sorunlu kredilerin tasfiye yöntemleri aktarılmıştır.

Bu çalışmada, katılım bankalarının sorunlu kredileri yönetme performansı geleneksel bankalar ile karşılaştırılmış ve katılım bankaları için sorunlu kredilerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve tasfiyesi için yol gösterici bir kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorunlu Krediler, Katılım Bankacılığı, Tasfiye İşlemleri, İslami Finans

ABSTRACT

Participation banks' liquidation transactions of non performing loans were examined in this study. The purpose of current study is introduce liquidation policies of non performing loans of participation banks' to effectively manage and reveal liquidation methods. In the first part of the study, Islamic finance concept and rules are examined. In the second part of the study, detailed information about participation banking and products is given. Afterwards, non performing loans those were defined, reasons and results was shared in detailed. Legal regulations and accounting systems informations about non performing loans of participation banks are given. In the last part of the study, liquidation procedures of nonperforming loans were shared.

In the study, the performance of participation banks in managing non performing loans is compared with traditional banks and worked to create a guiding resource to effective management to non-performing loans of participation banks.

Keywords: Non Performing Loans, Participation Banking, Liquidation Transactions, Islamic Finans

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞI.....	4
1.1. İslami Finans Kavramı.....	4
1.1.1. İslami Finansın Temel Prensipleri	7
1.1.1.1. Faizsizlik Prensibi.....	8
1.1.1.2. Belirsizlik (Gharar) Yasağı Prensibi.....	8
1.1.1.3. Riskin ve Kar\Zararın Paylaşımı Prensibi	8
1.1.2. Borç, Alacak ve Faiz Kavramı.....	9
1.1.2.1. Borç Kavramı.....	9
1.1.2.2. Alacak Kavramı	9
1.1.2.3. Faiz Kavramı.....	10
1.1.3. İslami Finansın Dayanağı	13
1.2. Katılım Bankacılığı.....	14
1.2.1. Katılım Bankacılığının Tarihçesi.....	15
1.2.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi.....	18
1.2.2.1. 1983-1999 Arası Dönem.....	19
1.2.2.2. 1999- 2005 Arası Dönem.....	19
1.2.2.3. 2005 Sonrası Dönem.....	20

1.2.3. Katılım Bankalarının Amaçları.....	22
1.2.4. Katılım Bankacılığında Başlıca Fon Temini Araçları	22
1.2.4.1 Cari Hesaplar	23
1.2.4.2. Katılma Hesapları	24
1.2.4.3. Kira Sertifikaları (Sukuk)	26
1.2.4.4. Sendikasyon Kredileri.....	27
1.2.5. Katılım Bankacılığında Başlıca Fon Kullanırım Araçları	29
1.2.5.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)	29
1.2.5.2. Muşarake (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)	31
1.2.5.3. İcare (Finansal Kiralama)	32
1.2.5.4. Murabaha (Üretim Finansmanı).....	33
1.2.5.5. Selem ve İstisna	35
1.2.5.6. Teverruk.....	36
1.2.5.7. Diğer Fon Kullandırma İşlemleri ve Hizmetleri.....	37
2. BÖLÜM: BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLER.....	39
2.1. Sorunlu Kredilerin Tanımı.....	39
2.2. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Sebepleri.....	40
2.2.1. Kredinin Kullandırımı Öncesi Sebepler	40
2.2.1.1. Holding Bankacılığı.....	41
2.2.1.2. Asimetrik Bilgi	42
2.2.1.3. Karşılıklı (Back to Back) Krediler.....	44
2.2.1.4. Sorunlu Kredilendirme Süreçleri	45
2.2.1.5. İstihbarat Sürecindeki Eksiklikler.....	46
2.2.1.6. Teminatlandırma	47
2.2.2. Kredinin Kullandırımı Sonrası Sebepler.....	48
2.2.2.1. Denetim.....	48

2.2.2.2. İzleme Yöntemlerinin Yetersizliği.....	49
2.2.2.3. Kredi Yoğunlaşması	49
2.2.2.4. Belirsizliğin Artması.....	50
2.2.2.5. Ekonomik Krizler	51
2.3. Bankalarda Sorunlu Kredilerden Sorumlu Birimler ve Önleme Faaliyetleri	52
2.4. Sorunlu Kredilerin Sınıflandırılması	53
2.5. Sorunlu Kredilere Ayrılacak Özel ve Genel Karşılıklar	57
2.6. UFRS-9’a Göre Kredilerin Aşamaları ve Karşılıkları	61
2.6.1. Birinci Aşama;	61
2.6.2 İkinci Aşama;	61
2.6.3 Üçüncü Aşama.....	62
2.7. UFRS-9 Sonrası Kredilerin Sınıflandırılmasında Yaşanan Değişimler	63
2.7.1. Kredi Riski Aşamaları	65
2.8. Sorunlu Kredilerin Muhasebeleştirilmesi	66
2.9. Türkiye'deki Katılım Bankalarında Sorunlu Kredilerin Görünümü	67
3. BÖLÜM: KATILIM BANKALARINDA SORUNLU KREDİLERİN TASFİYESİ İŞLEMLERİ.....	71
3.1. Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması	73
3.1.1. Yeni Ödeme Planı (YÖP) İle Yapılandırılması	75
3.1.2. Teverruk Kullandırımı İle Yapılandırılması	76
3.1.3. Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması	77
3.1.3.1. Finansal Yeniden Yapılandırma Şartları.....	79
3.1.3.2. Finansal Yeniden Yapılandırma Süreci	80
3.2. Sorunlu Kredilerin Ayni Varlık Alınması Yolu İle Tahsili	81
3.3. Sorunlu Kredilerin Borç İndirimi Yolu İle Tasfiyesi.....	83
3.4. Sorunlu Kredilerin Yasal Takip Yolu İle Tasfiyesi	85

3.4.1. Özel Takip Süreci	86
3.4.2. İdari Takip Süreci	87
3.4.3. Kanuni Takip Süreci	88
3.4.4. Para Cezası Uygulanması	90
3.5. Sorunlu Kredilerin Terkin Edilerek Tasfiyesi	91
3.6. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetimi Şirketine(VYŞ) Temlik Yolu İle Tasfiye ..	93
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	100

KISALTMALAR

M.Ö. : Milattan Önce

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

G.S.Y.İ.H. : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

B.D.D.K : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

NPL : Non Performing Loans

S.A.S. : Sallallahu Aleyhi Vessellem

AAOIFI : Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions

DESİYAB : Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası

TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

ÖFK : Özel Finans Kurumu

TKBB : Türkiye Katılım Bankaları Birliği

İEFD : İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi

ÖFKBİR : Özel Finans Kurumları Birliği

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

TMS : Türkiye Muhasebe Standartları

KKB : Kredi Kayıt Bürosu

TBB : Türkiye Bankalar Birliği

TFRS : Türkiye Finansal Raporlama Standartları

UMS : Uluslararası Muhasebe Standartları

UFRS : Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

TP : Türk Parası

YP : Yabancı Para

YÖP : Yeni Ödeme Planı

TBK : Türk Borçlar Kanunu

VYŞ : Varlık Yönetim Şirketi

BCA : Boden-Credit-Anstalt

AŞ : Anonim Şirketi

KGK : Kamu Gözetim Kurumu

FYY : Finansal Yeniden Yapılandırma

AKK : Alacaklı Kuruluşlar Komitesi

SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Dünyada Faizsiz Bankacılık	17
Tablo 2 Türkiye’deki Katılım Bankalarının Sektördeki Payları(%).....	21
Tablo 3 Katılım Bankalarının Varlık Yönetim Şirketlerine Alacak Satışları	95

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 UFRS-9'a Göre Kredi Aşamaları	62
Şekil 2 Teverruk Süreci	77

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 Bankacılık Sektörü Takipteki Alacak Rakamları (Milyon TL).....	68
Grafik 2 Bankacılık Sektörü NPL Oranları(%)	69

GİRİŞ

Bankacılık ya da kredilendirme faaliyetlerinin kökeninin M.Ö. 3500 – 4000 arası Babil Uygarlığı dönemine kadar dayandığı günümüzde bilinmekte olup, iktisadi işlemlerin doğuşu ile krediye olan ihtiyacın doğuşunun aynı dönemlere denk geldiği düşünülmektedir. İnsanlığın yerleşik hayata geçişi ile birlikte iktisadi faaliyetler başlamış ve bu faaliyetler için kaynak temin edilmesi sorunu ortaya çıkmıştır. Bankacılık sistemini, elinde atıl kaynakları bulunan ve bunları işletemeyen kesimler ile kaynak ihtiyacı bulunan ve bunları işletebilecek kesimleri buluşturan bir aracılık sistemi olarak tanımlamak mümkündür. Kredi kullandırımının başladığı tarihten itibaren de, bu kredilerin tahsil edilmesi sürecinin yönetilmesi ve tahsilat sorunlarının ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Risk, genel tanımı ile bir işin beklenilenden farklı sonuçlanması olasılığıdır. Bankacılık sisteminin temeli, alınan riskler ve bunlardan sağlanan getiriler üzerine kurulmuştur.

Bankacılık sistemi, özellik ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için büyümenin finansmanı açısından oldukça önemli kurumlarıdır. Ülkenin büyümesi için gerekli kaynakları yurt içi ve yurt dışından temin ederek kredilendirme mekanizması ile üretim ve tüketime tahsis eder. Sağlam bir Bankacılık sistemi, ülkeye ucuz ve uzun vadeli kaynak temin edilebilmesi için oldukça önemlidir. Ülkemizde yaşanan 1994, 1999 ve 2001 krizlerinde tecrübe edildiği üzere faaliyetlerini sağlam temeller üzerinde yürütmeyen ve iyi denetlenmeyen bir bankacılık sistemi ülkenin refahı ve istikrarı için olumsuz etkiler de oluşturabilmektedir.

Ülkemizde yaşanan ve büyük maliyetleri sebebiyet veren bankacılık krizleri sonrası sektörde yapılan reformlar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 'nın kurulması ve faaliyete geçmesi ile güçlenen bankacılık sistemi ile 2008 küresel finans krizini ülkemiz bankaları en az hasarla atlatabilmiş ve ülkemiz hızlı bir şekilde krizin etkilerinden çıkmıştır. Ülke ekonomisi için bankacılık sektörünün sağlam

bir yapıda olmasının önemi tecrübe edilmiştir. Sağlam yapıdaki bankacılık sektörü diğer sektörlerin de krizi en az hasarla atlatmasına imkân tanımıştır.

Kredi riski tanımlanması en kolay risk olup; ödemelerin geri dönmemesidir. Bankaların kullandırdıkları kredileri tahsil edememeleri riski her kredi için belli oranda mevcuttur. Kredilerin ödenmemesi riskine karşı Bankalar birçok erken uyarı sistemi oluşturmakta ve kredileri takip etmektedir. Diğer risk türleri içerisinde en fazla kredi riskine yönelik önlemleri alınması ise kredi riskinin diğer riskler arasında en büyük olanıdır. Ne var ki, tüm erken uyarı sistemleri ve kredi değerlendirme süreçlerine rağmen bir kısım krediler sorunlu hale gelmekte ve takip hesaplarına düşmektedir. Bu tür krediler Tasfiye Olunacak Krediler/Takipteki Krediler olarak adlandırılmakta olup, ülkemizde hâlihazırda uygulamada olan Basel III uygulamasına göre Bankalar için takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı olan NPL(Non Performin Loans) Rasyosunun %3 ve altında olması idealdir. NPL oranı; Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler formülü ile hesaplanmaktadır.

Bu çalışmada, Katılım bankaları özelinde sorunlu krediler ve bu kredilerin tasfiyesi süreçleri incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Katılım Bankacılığının İslami finans prensipleri çerçevesinde sorunlu kredileri hangi araçlar ile tasfiye edildiğini ortaya koymak ve sektör için bilgi kaynağı oluşturmaktır. Yaptığım literatür taramasında Katılım Bankalarının sorunlu kredilerinin tasfiye süreci ile alakalı herhangi bir akademik yayınının olmaması sebebi ile, gerek sektör için yazılı bir kaynak oluşturması gerekse Katılım Bankacılığının karşılaştığı sorunlar üzerine yapılacak akademik çalışmalar için kaynak oluşturması sebebi ile çalışmanın konusu Katılım Bankalarının sorunlu kredilerinin tasfiyesi konusu üzerine seçilmiştir. İş bu çalışmanın ileriki dönemlerde sorunlu kredilerin tasfiyesi üzerine yapılacak çalışmalara temel oluşturması ve yeni çalışmaların önünü açacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, İslami Finansın kavramsal çerçevesine ve temel prensiplerine değinilmiştir. İkinci bölümde ise, Katılım Bankacılığının tanımı, tarihi,

amaçları ve ürünleri hakkında detaylı bilgi verilerek okuyucunun Katılım Bankacılığı hakkında detaylı bilgiyi edinebilmesi imkânı sağlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde sorunlu krediler tanımlanmış, sınıflandırılmış, sebep ve sonuçları detaylı şekilde irdelenerek önlenmesi adına izlenen yollar detaylıca okuyucuya aktarılmıştır. Çalışmanın son bölümünde, katılım bankalarının sorunlu kredilerin tasfiyesinde izledikleri yöntemler detaylı olarak okuyucu ile paylaşılmıştır.

1. BÖLÜM:

KATILIM BANKACILIĞI

Çalışmanın başlangıcı olarak İslam ve Finans kavramı arasındaki ilişki irdelenecek ve İslam'ın faize ve finansman ihtiyacına bakış açısı kavramsal çerçeveden ele alınacaktır. İslami finansman ilklerine bağlı olarak faaliyet gösteren Katılım Bankaları muhakkaktır ki İslam'ın emir ve yasaklarına uyması gerekmektedir. İslam dinine mensup tüm toplum ve mezheplerce mutabık olduğu üzere paranın satılması ya da kiralınması üzerine elde edilen getiri olan faizin haram olduğu, ticari faaliyetlerden sağlanan her türlü gelirin ise helal olduğu kabul edilmektedir. Bu husus Kur'an-ı Kerim'de "Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır." Ayeti ile ihtilafa mahal bırakmaksızın bildirilmektedir. (Bakara, 275. Ayet) Üzerinde ittifak edilen ve Ayetler ile sabit olan faiz yasağının İslami finansın temelini oluşturduğu tartışılmaz bir gerçektir. Çalışmada ayrıca, İslami finans ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösteren Katılım Bankacılığı tanımlanarak, ilk Katılım Bankacılığı faaliyetlerine, tarihsel gelişimine, ürün ve hizmetlerine, Katılım Bankacılığının ülkemiz ve dünyadaki durumuna yer verilecektir.

1.1. İslami Finans Kavramı

İslami finans kavramı, finansman işlemlerinde İslam dininin yasakladığı işlerden ve faizden kaçınılması prensibine dayanmaktadır. İslami Finans anlayışının temel kaynağını Kur'an-ı Kerim ve Hadisler oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim, İslami hükümlerin temel kaynağıdır. Diğer tüm kaynaklar onun yorumlanmasıyla ortaya çıkmıştır ve netice itibarıyla Kur'an sisteminin bütünlüğü içerisinde yerlerini alırlar.¹

¹ Tabakoğlu A., **İslam İktisadına Giriş**, 2013. s. 54.

İslam dini insanların ihtiyaçlarının giderilmesine ve topluma fayda sağlanmasına yönelik ticari işlemleri ise teşvik etmektedir. Resulullah Efendimizin buyurduğu üzere, “Ticaret yapın, çünkü rızkın onda dokuzu oradadır.” Hadis-i Şerifi dikkate alındığında İslam dininin emek ve ziraat ile rızık elde edilmesinin yanında sermayenin ticaret yolu ile değerlendirilerek gelir elde edilmesinin de teşvik ettiği görülmektedir.

Kur'an'ın ekonomik veya daha geniş bir alana hitap eden iktisadi mesajına bakıldığında toplumsal faydayı ön plana alan ve bireyin faydasını da buna göre konumlayan bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Örneğin kişisel servet edinmenin herhangi sınırı bulunmazken, kişisel servetten toplumun hakkı olan bölüşüm zekât müessesesi ile düzenlenmektedir. Elbette servet edinmenin helal koşulları göre gerçekleştirilmesi en temel ve en kat'i kuraldır. Zira İslam dininde Allah katında yediğinde, içtiğinde, kazandığında, tükettiğinde ve ticaretinde helal ve haram kıstaslarına riayet etmeyen bir kimsenin ibadetlerin sahih olmadığı ve hatta kabul olunmayacağı defaatle vurgulanmaktadır.² İslam hukuku, İslam'ın zuhurundan itibaren yaklaşık 200 yıllık bir zaman diliminde kavram, kurum ve ilkeleri ile açığa çıkmış ve oluşumu büyük ölçüde tamamlamıştır.³

Batılı finans anlayışının temelini sermayeden faiz getirisi elde edilmesi amacı oluşturmaktadır. Yegâne amaç en yüksek oranda faiz elde edilmesi üzerine kurulmuş iken, İslami finans anlayışında ise faizsiz olmadıkça tek başına sermaye borç olarak verilememektedir. Bunun yerine sermayeden ticari faaliyetlere ortaklık ve mal alım-satımı yolu getiri sağlanması yolu ile kazanç elde edilmektedir. İslami finans işlemlerinde hedeflenen getiri yalnızca sermayeden kar elde edilmesi değil bunun yanında toplumsal fayda sağlanması da hedeflenmekte yatırımcı karına da olsa topluma zararlı işlerden kaçınılmaktadır. İslami finans sistemi, esas itibarıyla batılı finans

² Acar, M., Bilir H. ve Han, Volkan, İ., **Kapitalizm, Ticaret: Kayseri Örneğinde İslami Kalvinistler**, 3. Kayseri Ekonomisi Sempozyumu , 2014. s.20.

³ Karaman, H. “**Fıkıh**”, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, XIII, İstanbul, 1996.

sisteminin sermayeden en yüksek faiz getirisini elde etme ve bu uğurda hiç bir başka ilke ve hassasiyeti gözetmeyen anlayışının anti tezini oluşturmaktadır.

İslam dini ruhban sınıfı hayatı yaşayarak yalnızca ibadet ile zaman geçirmeyi kabul etmez. İbadetler belli vakitlerde yapıldığı için geri kalan zamanlarda insanların çalışması ve yeryüzündeki Allah'ın nasip ettiği rızıklarını aramalarını emredilmektedir.⁴

Faizsiz finans sisteminin ortaya çıkmasının nedenlerinin en başında, faizin sosyal ve ekonomik hayatın dengesini bozması sebebiyle dinlerce yasaklanmış olması yatmaktadır. Bu yüzden faizsiz bankacılık sistemi aynı zamanda İslami bankacılık sistemi olarak da anılmaktadır.⁵

İslami finans anlayışına göre, paranın kendisi bir değer ihtiva etmemektedir ve yalnızca bir değişim aracı olduğu benimsenmektedir. Geleneksel bankacılık sisteminden farklı olarak İslami bankacılık sisteminde banka ile müşteri arasında bir kredi veren borçlu ilişkisi yoktur. İki taraf arasında bir ortaklık tesis edilmekte ve finansman ihtiyacı olan taraf ile elinde fon fazlası olan yatırımcı birlikte yatırım yapmaktadır. Bu sebeple İslami finans işlemlerinde tamamının finansmanın temellendirilmesinde bir varlığa ya da ticari faaliyete dayandırılması gerekmektedir. İslami finans araçları da bu temek üzerine ihdas edilmektedir.

İslam, herhangi bir risk almadan sermaye üzerinden kar getirisi elde eden ve tüm riski emeğe yükleyen faiz sistemini yasaklamıştır. Faizin ekonominin temel dinamiklerini eline geçirmemesi için ortaklık sisteminin ihdas edilmesi gerektiğini ve ticaretin geliştirilmesini öğütlemiştir. Sermayenin hiçbir bir risk almadan kendi başına

⁴ Kutup, S. “İslam-Kapitalizm Çatışması” Beka Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 70,

⁵ Ustaoglu, D., “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektöründeki Yeri ve Önemi”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014. s.13.

kazanç aracı olmasını ve sermaye ile emek arasında risk ve getiri yönünden denge kuran finansman yöntemleri geliştirmiştir.⁶

Geleneksel bankacılıkta oranı önceden sabit faiz karşılığında toplanan mevduatın yine faiz karşılığında ihtiyaç sahiplerine borç verilmesi söz konusudur. Tasarruf sahibinin de riske katılımını öngören bankacılık sistemi ise faizsiz bankacılık olarak adlandırılmıştır. Bu adlandırım, olumsuz bir ifade içermekte olup sistemin işleyişi açısından yetersiz bir ifadedir. Faizin alternatifi faizsizlik değil kardır. Kaldı ki, iktisat bilimindeki faiz kavramıyla dinimizce yasak sayılan riba kavramının birebir örtüşüp örtüşmediği de ciddi bir tartışma konusudur.⁷

1.1.1. İslami Finansın Temel Prensipleri

İslami finans prensiplerinin temelinde İslam dinin haram kıldığı, insana ve toplama zarar veren işlerden uzak durulması yatmaktadır. İslam dini yalnızca faizi değil, insanın sağlığına, toplumsal hayata zararı dokunan her şeyin ticaretini ve finansmanını da yasaklamaktadır. Bunlara örnek olarak; domuz eti, uyuşturucu, pornografi vb. sıralanabilir. İslam Ekonomisi'ni gözeten insanlar “homo-İslamicus” olarak adlandırılmaktadır. Homo-İslamicus ilkesi ile hareket edildiğinde aç gözlülük, hırs, hile, aldatmaca, garar, tefecilik gibi işlemlere yer olmadığı gibi çevre dostu olmayan projelerin finansmanı da yapılamaz.⁸ Konvansiyonel finans sisteminde paranın kullanıldığı sektörler önemli değildir, ancak faizsiz finans sisteminde Şeriatın uygun bulmadığı alanlara finansman yapılamaz.⁹

⁶ Doğan, Ö., “İslami Sermaye Piyasası Araçları: Dünya'daki Büyüklüğü, Türkiye'de Uygulanabilirliği ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler” Yayınlanmamış SPK Uzmanlığı Etüdü, 2011, s.16.

⁷ Hazıroğlu T., Bereket Dergisi, sayı 20, Yaz 2006.

⁸ Asutay, M. “Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, Asian and African Studies,” Vol. 11 No.2, 2012, ss.93-113.

⁹ Taqi Usmani, M., “An Introduction to Islamic Finance, Hague”; Kluwer Law International, 2002, ss. 12-13.

İslami finansın temel prensiplerini aşağıdaki şekilde 3 başlıkta sıralayabiliriz;

1.1.1.1. Faizsizlik Prensibi

Temel Hazıroğlu'na göre Faizsizlik Prensibi;

- Fon toplarken hiçbir surette sabit bir getiri taahhüdünde bulunmamak, oluşacak kar/zararı önceden belirlenen oranlarda müşteriler ile bölüşmek,
- Nakit ve benzeri kredi kullandırmadan, bir malı veya hizmeti peşin bedeli ile satın alıp vadeli bedeli satmak veya ortaklık kurmak,
- Bankacılık hizmetlerinin tamamında faizden kaçınmaktır.¹⁰

1.1.1.2. Belirsizlik (Gharar) Yasağı Prensibi

İslami finans anlayışına göre, bir sözleşmede mutlaka yer, zaman, borcun miktarı ve borcun nevi açıkça yazılı olmalıdır. Bir sözleşme ucu açık ya da belirsizlikler(Gharar) içermemelidir. İslami finans anlayışı risk üzerine kurulu türev sistemini reddeder. Burada bahsedilen ticaretin doğasında var olan risk değil, tahmin ve şans üzerine alınan ve sonrasında ölçülemez zararlara sebebiyet verebilen riskler ileride telafisi olmayan zararlara sebebiyet vermekte ve ekonomik hayatın akışını bozmaktadır. Ticaret bir kumar aracı değil bir rızık aracı olarak görülmelidir.

1.1.1.3. Riskin ve Kar\Zararın Paylaşımı Prensibi

İslami finansın temelini riske ve kar/zarara katılım olgusu yer almaktadır. İslam dini sermayenin büyütülmesini ticari faaliyetlere yönlendirilmesini teşvik etmekte, ticaret, kar ve zarar ortaklığı yolları ile kar elde edilerek kazanç sağlanmasını

¹⁰ Hazıroğlu, T. **Türkiye’de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi**. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD), 2 (1), 2016. S.119-132.

emretmektedir. Sermayedarın zarar etme olasılığının da var olması, insanı daha iyiyi elde etmek için sürekli çalışmaya teşvik etmektedir.

1.1.2. Borç, Alacak ve Faiz Kavramı

1.1.2.1. Borç Kavramı

Dar anlamda kullanılan borç kavramı, günlük kullanımın ifade ettiği manayı bünyesinde barındırmakla beraber para borcu dışında kalan diğer borçları da anlam dairesi içine almaktadır. Geniş anlamıyla borç kavramı ise, dar anlamdaki borçların ortaya çıkmasını sağlayan, alacaklı ve borçlu arasındaki hukuki ilişkiyi ifade etmektedir. Bu anlamdaki borç kavramı için borç ilişkisi tabiri de kullanılmaktadır.¹¹

Borç vermek İslam dinince teşvik edilmiştir. "Eğer Allah'a içten gelen isteğinizle ödünç vererseniz, Allah da onu sizin için katbekat artırır ve sizi bağışlar." (et-Teğabun, 64/17).

1.1.2.2. Alacak Kavramı

Alacak kavramı, herhangi bir borç ilişkisinin konusunun, borçludan edimin ifasını isteme hakkına sahip olan kişiye nispetle kazandığı manayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Alacak hakkına sahip olan kişi de alacaklı olarak isimlendirilir.¹² Alacak, borç ilişkisinin doğuşu ile doğmakta ve borç ilişkisinin sonlanması ile sona ermektedir. Borcun ifasının sebepsiz yere geciktirilmesi alacaklının mağduriyetine sebep vermektedir. İslam dini borçlu ve alacaklıya bu hususta yükümlülükler getirmiştir. Batılı hukuk anlayışında her durumda borcun ifası emredilmekte, bu yönde alacaklıya herhangi bir yükümlülük bulunmamaktadır.

¹¹ Reisoğlu, S., **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 17.baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2005. s.29.

¹² Ayan, M., **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 7.baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2012. s.26

Borçlunun borcu ifa etme imkânı yok ise ya da borcunun ertelenmesi ihtiyacı var ise ona kolaylık sağlamak İslam dinince hayırlı bir iş olarak görülmüştür. Ayeti Kerime'de bu hususta "Borçlunun eli dardaysa eli genişleyinceye kadar ona süre verin. Vermiş olduğunuz borcu bağışlamanız ise sizin için en hayırlıdır." (Bakara, 2/280) buyrulmaktadır.

Hiz. Peygamber Hadis-i Şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: "Zenginın borcunu geciktirmesi zulümdür."¹³

1.1.2.3. Faiz Kavramı

Genel kabule göre faiz(riba) kavramı, üretim faktörlerinden sermayenin belirli bir süreliğine ve belirli bir getiri oranından kiraya verilmesi sonucu elde edilen gelir olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Başka bir tanıma göre ise faiz, borç alınan paranın bedeli olarak, vadesine göre borç verene ödenen fazlalığa denilmektedir. Borç verene vade sonunda anapara eksiksiz olarak geri ödeneceği için faizi paranın kirası ya da para kullanımının fiyatı olarak tanımlayabiliriz.¹⁵ Faiz, sermayedarların belirli bir dönem için paranın likiditesinden vazgeçerek bir başkasına ödünç olarak vermesi karşılığında aldığı bir feragat veya kullanımını erteleme bedeli olarak da tanımlanmaktadır.¹⁶

Faiz, gerek paranın kullanılmaya başlanması öncesi dönemlerinde, gerekse paranın kullanılmaya başlanmasından sonraki dönemlerde ciddi bir sorun olarak iktisadi

¹³ (Buhârî, Havale 1-2; İstikraz, 12) Erişim: <http://hadisci.com/borc-hakkinda-hadisler-sayfa-00> 05.01.2019

¹⁴ Karaca, C., **Türkiye'nin Güncel Ekonomik ve Mali Sorunları ve Politikaları**. Bursa: Ekin Kitabevi. 2016. s.46

¹⁵ Aren, S., **Ekonomi Dersleri**. Ankara: İmge Kitabevi, 4. Baskı, 2014. s.92

¹⁶ Eğilmez, M., **Örneklerle Kolay Ekonomi**. İstanbul: Remzi Kitabevi. 10. Basım. 2014. s.106

hayatta varlık göstermiştir.¹⁷ Batılı finans anlayışına göre faiz hayati bir fonksiyona sahiptir. Kaynakların tasarruf ve tüketim arasındaki bölüşümünü tayin ettiği ve tasarrufların faiz mekanizması vasıtasıyla daha verimli alanlara yönlendirilmesinde önemli bir araç olduğu savunulur.

İslami finans anlayışına göre faiz, para ve benzeri bir varlığın alacaklısından bağımsız olarak borç ilişkisinden kaynaklı olarak haksız yere elde ettiği getiri olarak tanımlanabilir. İslam dininde faiz haram kılınmış ve şiddetle men edilmiştir. Faizi alan da veren de bu günaha iştirak etmektedir.

Faiz yalnızca İslam dininde değil, semavi dinlerin tamamında yasaklanmıştır. Bu yasağın temelinde ise faiz ile oluşturulan düzenin İslam'ın insana ve topluma yaklaşımı ile çelişmesidir. Emeksiz kazanç elde edilmesi insanları çalışmadan uzaklaştırmakta ve toplumları yozlaştırmakta, enflasyonun da artmasına sebebiyet vererek zengin ile fakir arasındaki uçurumun artmasına sebep olmaktadır. Böylece toplum içinde ekonomik sınıflar oluşmakta ve bu sınıflar arasındaki geçişkenlik imkansızlaşmaktadır. İslam dini faiz ve enflasyonun olmadığı, kazancın emek ile elde edildiği bir düzgün tahayyül etmektedir.

Üretimin bir aracı olan sermayenin faize yatırılması ile insanlar üretim sürecinden kopmakta ve helal kazançtan uzaklaşmaktadır. Kolay yoldan herhangi bir emek sarf etmeden elde edilen faiz geliri elde eden insanlar tarım, ticaret ve sanayicilik gibi iktisadi faaliyet alanlarını terk ederler. Günün sonunda tek iktisadi faaliyet olarak faizcilik kalır ve iktisadi hayatın düzeni telafisi mümkün olmayacak şekilde bozulur.

İşbu durumun sonucu olarak işsizliği artmakta, üretme alışkanlığını ortadan kaldırmakta ve bu durum mal kıtlığı sonucu fiyat artışına yol açmaktadır. Faiz, doğası

¹⁷ Ergin, F., **Para ve Faiz Teorileri**. İstanbul: Fakülteler Matbaası. 1982. s.26

gereği katlanarak artmaya devam etmektedir. Toplumsal huzur ve dñzen ortadan kalkmakta ve savaş ve huzursuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Faiz sürekli olarak emeksiz kazanç sağlar. Sürekli kazanmaya alışan insan, doğasından uzaklaşır ve kibre kapılır. Geçici dünya hayatına daha çok bağlanır ve yardımlaşma, dayanışma duygularına kaybeder ve nihayetinde İslam'dan da uzaklaşır.

Cenabı Hak Kur'anı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

“Faiz yiyenler (kabirden) şeytan çarpmış kimseler gibi kalkarlar. Bu halleri onların “Alışveriş de faiz gibidir” demeleri sebebiyledir. Halbuki Allah, alışverişini helal faiziyse haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisininindir ve artık onun hakkındaki hüküm Allah'a aittir. Kim yeniden faize dönerse, işte onlar muhakkak ki cehennemliktir ve orada ilelebet kalırlar.” (Bakara 2/275. Ayet)

“Ey iman edenler! Eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a karşı takva sahibi olunuz ve faiz alacaklarınızı terk ediniz! Şayet (faiz hakkındaki emredilenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından size savaş açıldığını biliniz! Fakat tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir; ne haksızlık etmiş olursunuz ne de haksızlığa uğramış olursunuz.”(Bakara 2/278-279)

“İnsanların malları içerisinde artsın diye verdiğimiz herhangi bir faiz Allah'ın katında artmaz. Fakat Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka böyle değildir. İşte onlar sevaplarınızı katbekat arttıranlardır” (Rum 30 ve 39. Ayet)

Resulullah şöyle buyurmaktadır:

Cahiliye devri faizi kaldırılmıştır. Lakin anaparalarınız sizindir. Ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğrarsınız. Kaldırdığım ilk faiz, amcam Abbas bin Abdülmuttalib'in faizidir. Onunki tamamen kaldırılmıştır.¹⁸

Başka bir hadis-i şeriflerinde Resulullah insanı helak olmaya sürükleyen yedi şeyden birisinin faiz olduğunu haber vermiştir.¹⁹

1.1.3. İslami Finansın Dayanağı

İslami finans sisteminin başlangıcı olarak İslam dininin doğuş tarihi kabul edilmektedir. İslam dini tüm insanlık için bir yaşayış ve inanç ekosistemi getirmiştir. İslam'ın yeryüzüne indirildiği cahiliye devrindeki genel yaşayışı ve ekonomik sistemi kökünden değiştirmiş ve yeni bir toplumsal yapı oluşturmuştur. Dr. İhsan Şenocak iş bu hususta İslam İktisadı Doktrini makalesinde şu görüşlerine yer vermiştir; İslam özgün bir medeniyettir. Hayatın bütün alanlarında olduğu gibi iktisadi hayat için de ilkeler tahsis etmiştir. İslam'ın iktisat telakkisini anlayabilmek için, Onu kendi varlık alanında vaz ettiği ilkeler çerçevesinde kıymetlendirmek gerekir.²⁰

İslami finans anlayışının temel dayanağını başta Kur'anı Kerim olmak üzere, Peygamber Efendimizin hadisleri ve saadet döneminde yaşanan olaylar ve bu olaylar hakkındaki sahabelerin bildirdikleri esas teşkil etmektedir.

Günümüz küresel ekonomik sisteminin içinde bulunduğu durum, insanlığın yeni bir ekonomik sisteme ve toplum yapısına ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bitmek

¹⁸ Müslim, Hacc, 147-8; Ebû Dâvud, Büyû', 5/3334; Tirmizî, Tefsîr, 9/3087 Erişim: <http://www.islamveihsan.com/faiz-neden-haram.html> 05.01.2019

¹⁹ Buhârî, Vasâyâ, 23; Tıb, 48; Hudûd, 44; Müslim, İmân, 145 Erişim: <https://www.sahihhadis.com/ara/?q=Yedi+buyuk+gunah&p=3> 05.01.2019

²⁰ Şenocak. İ., **İslam ve İktisat Makaleler**, Eylül 2017, <https://www.ihsansenocak.com/islam-iktisat-doktrini/> 05.01.2019

bilmeyen ekonomik krizler, finansal şoklar, adaletsiz gelir dağılımı ve göçler toplumları ve dünya barışını tehdit etmektedir. Dünyaca ünlü yardım kuruluşu Oxfam'ın 2018 yılı raporuna göre dünyanın en zengin 26 kişinin, dünya nüfusunun en fakir yüzde 50'sini oluşturan 3,8 milyar insanın toplam servetine eşit düzeyde servete sahip olduğu bildirilmiştir.²¹

1.2. Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılık, İslami bankacılık adları ile de bilinen Katılım Bankacılığı sisteminin geçmişi 1960'lı yıllara dayanır. Türkiye'de ilk kez 1983 yılında "Özel Finans Kurumları" adıyla yer almış, 2005 yılında sonra 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklikle günümüze kadar "Katılım Bankacılığı" olarak adlandırılmıştır.²²

Katılım Bankacılığının temelinde geleneksel bankaların faaliyetleri gibi para ile risksiz faiz getirisi elde etmek yerine riske katılma yolu ile üretici ile fon sahibi hanehalkı arasında bir ortaklık sistemi ihdas etme gayesi bulunmaktadır. Katılım Bankacılığı riske katılım prensibi ile kredi borçlusunun faaliyetlerinden elde ettiği kazancı ölçüsünde borç veren ve iktisadi faaliyete ortaklık sağlayan tarafın aynı ölçüde kara ve zarara maruz kalması gerekliliği üzerine bir kurulmuş bir yapıdır. Geleneksel bankalarının faizleri gibi her koşulda elde edilen ve borçlunun ticari hayatından bağımsız değildir. Katılım bankasının ya da katılım bankasında katılma hesabı açan bir yatırımcının kar payı elde edebilmesinin tek yolu kredi borçlularının da kar elde etmesi ve bunun orantısal olmasıdır. Yani bir parasal işlemde para tarafındaki bir artışın, mal

²¹ <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2018-01-22/richest-1-percent-bagged-82-percent-wealth-created-last-year>, 26.01.2019

²² Tunç, H., **Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi Ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Nesil Yayınları, 2014, s.21.

veya hizmet tarafındaki reel bir artışla dengelenmesi gerekir.²³ İslami bankacılık, bankacılık sisteminin Müslüman ekonomistler öncülüğünde İslam hukukuna uygun şekilde icra edilmesi şeklinde tanımlanmaktadır.²⁴ İslam ekonomik faaliyetlerinin hukuksal çerçevesi mülkiyet, hürriyet ve adalet ilkeleri ile belirlenmektedir.²⁵

Katılım Bankacılığı, İslam dininin emir ve yasaklarına uyumlu olarak faaliyet gösteren bankacılık sisteminin Türkiye'deki adıdır. Dünyada ise yaygın olarak İslami Bankacılık olarak adlandırılır. Temelinde İslam dininin başta faiz olmak üzere yasakladığı işlerden uzak durularak faaliyet gösterme prensibi yatmaktadır. Faizli bankacılık sisteminde sermayenin rantı olan faiz ile sistem işlerken, faizsiz modelde kredinin tamamen ivazsız olarak kullanılması da ekonomik ve sosyal dengeyi bozacaktır.²⁶ Katılım Bankacılığı, İslami finans prensipleri çerçevesinde faaliyet gösteren kuruluşlardan bir tanesi olup muhakkaktır ki en büyük ölçeklisini teşkil etmektedir. Doğuşunda temel fikir olarak İslam dinine mensup toplumların da Bankacılık hizmetlerinden yararlanabilmesi ve atıl fonlarının değerlendirilebilmesi yatmaktadır. Kısaca Katılım Bankacılığı, İslami finans prensiplerine uygun olarak faaliyetlerini sürdüren bankacılığa verilen genel isimdir.

1.2.1. Katılım Bankacılığının Tarihçesi

Bankacılık faaliyetleri başlangıcı paranın keşfedildiği ve ticarete kullanıldığı yıllara dayandığı düşünülmektedir. Yerleşik hayata geçen topluluklarda ortaya çıkan emanet ve takas işlemleri bankacılığın faaliyetlerinin başlangıcı olarak kabul

²³ Özsoy, İ. **Türkiye’de Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB, 2009. s.20.

²⁴ S. Abdullah Saif Al Nasser & D. Jorah Muhammed, Emerald Group Publishing Limited, “**Humanomics**” Vol. 29 No:2, 2013, pp.80-87.

²⁵ En-Neccar, A. ve Ahmet ez-Zerka, M., “**İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta (Çev. Hayrettin Karaman)**”, 3. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2013.

²⁶ Ersoy, A. ve Diğerleri, “**Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli (Faizsiz Kredileşme Sistemi)**”, İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, 1997, s.78-82.

edilmektedir. Faizsiz bankacılığın geçmişine bakıldığında M.Ö. 21. y.y. Babil'de hüküm süren Hammurabi Kanunları'na kadar uzanmaktadır. Hammurabi Kanunları'nın 100-107. bölümleri borçlanma faaliyetlerinin nasıl yapılacağını göstermektedir. Bu yasalar faizsiz bankacılığın tarihteki ilk örneğidir. İslam dininin yayılması ile beraber borçlanma, kiralama, ortaklık gibi kavramlarda İslam'ın çeşitli coğrafyalara yayılması ile beraber farklı alanlarda uygulanmaya başlamıştır.²⁷

İslami kurallara uygun bankacılık uygulamasının ilk örneği Mısır'ın Mit-Gamr kasabasında Ahmed En Naccar tarafından 1963 yılında kurulan tasarruf bankası olarak kabul edilmektedir. Dr. Ahmed En Naccar bu sistemi kurarken II. Dünya Savaşı sonrası Alman bankalarının uygulamakta olduğu kooperatif sistemlerinden etkilenmiştir. Naccar, Almanya'da Bankaların ve tüm sektörlerin hızlı şekilde büyümesi ve sistemin faiz yerine ortaklık temelinde çalışması İslami finans anlayışına da uygun olması sebebi ile İslam ülkelerinde uygulanabileceğine inanmış ve ilk uygulamayı da bizzat kendisi Mısır'da başlamıştır. Neccar'ın asıl hedefinin çiftçilere tasarruf yöntemlerini ve bu tasarrufları nasıl yatırıma yönlendireceklerini öğretmek olmuştur.²⁸ Faizsiz bankacılık anlamında yapılan bu girişim dört yıl boyunca faaliyetlerini sürdürmüş ve başarısını ispat etmiştir.

Ardından, 1971 yılında Mısır'da Nasr Sosyal Bankası adı ile modern Katılım Bankacılığının ilk örneği olarak kurulmuştur. İş bu bankanın kurulması ile faizsiz bankacılık ilk kez kurumsal bir kimlikte ve yasal altyapısı ile faaliyet göstermiştir.²⁹

²⁷ Köksal, B. **Portföy Çeşitlendirmesi Açısından Katılım Bankaları, Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı**, Aydın Yabanlı (ed.). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012. s. 125.

²⁸ Zerka, M.A. ve Neccar A.M., “**İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009. s. 120-121

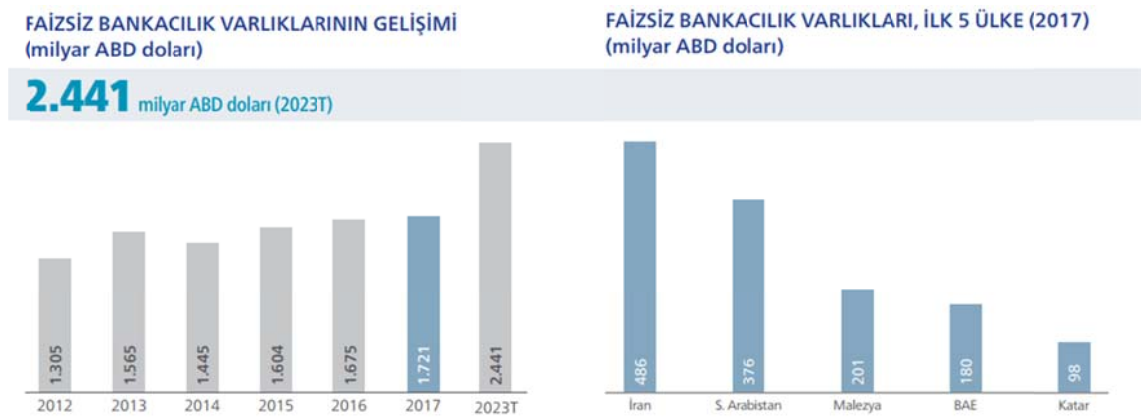
²⁹ Fazlı A., “**Katılım Bankalarında Aktif-Pasif Yönetimin Değerlendirilmesi**” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016. S.10.

Faizsiz Bankacılığın uygulanmaya başlanması ve dünyada tanınır hale gelmesi İslam ülkelerinin dikkatini çekmiş ve 1974 yılında Türkiye dahil 43 Müslüman ülkenin katılımıyla İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Hâlihazırda dünya da ve Türkiye pek çok ortaklık ve proje yürütmekte ve İslam ülkelerinin kalkınmasına destek vermektedir.

Dünya'da finansal piyasalar içerisinde büyük paylara sahip olan Citibank, Societe Generale, HSBC gibi bankalar kendi bünyelerinde açtıkları pencere bankacılık sistemleri ile faizsiz ürünleri satmaktadırlar. Körfez bölgesinde HSBC ve Citibank kendi adlarını taşıyan bankalardır. Bunların içerisinde HSBC Manama Bankası dünyanın en büyük katılım bankaları arasında yer almaktadır.³⁰

İslami bankaların yaygınlaşması ve başarısının ortaya çıkması ile 1990'lı yıllara gelindiğinde, İslami bankacılık sistemine olan ilgi körfez ülkeleri dışında diğer ülkelerde de artmış, Malezya ve Türkiye gibi ülkelerde faaliyet alanlarını genişleterek büyümeye başlamıştır. Sektörel anlamda büyüme ile beraber gerek yasal boyutta gerekse sistemin düzenini oturtmak adına İslami Finans Kurumları ve Denetim Teşkilatı (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - AAOIFI) kurulmuştur. Sektörün küresel bankacılık pazarından aldığı pay sürekli olarak büyüme göstermektedir.

Tablo 1 Dünyada Faizsiz Bankacılık

Kaynak: TKBB 2018 Katılım Bankaları Raporu, Thomson Reuters, **Islamic Finance Development Report - 2018**

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere küresel İslami Bankacılık hızla büyümektedir. Fakat Türkiye henüz İslami bankacılık alanında dünyada adını duyurabilmiş değildir. Sektör yeni kurulan katılım bankaları ile büyüme ivmesini girmiş olup, 2023 yılında ülkemiz bankacılık sisteminin %15'ine ulaşma hedefine ilerlemektedir.

1.2.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişimi

Türkiye'de faizsiz bankacılık fikrinin teorik olarak tartışılması 1980'li yılların öncesine dayanmaktaydı. Bu tartışmalar ağırlıklı olarak faizin haramlığı çerçevesinde sürdürülmekteydi. İlk olarak 1975 yılında kurulan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), Türkiye'de faizsiz çalışma prensibine uyan ilk banka olmuştur. Ancak 1978 yılında alınan yönetim kurulu kararı ile faiz sistemine geçerek faaliyetlerine devam etmiştir.³¹

Türkiye'de Katılım Bankacılığının kuruluş süreci diğer ülkelere kıyasla daha geç ve zorlu bir süreç olmuştur. Türkiye'de 1980'li yılların başında İslam coğrafyasındaki sermaye birikimini Türkiye'ye çekme politikaları neticesinde İslami finans ilkeleri ile çalışan Bankacılık sisteminin de Türkiye 'de var olması fikri doğmuştur. Başlangıçta, dönemin siyasi ortamı gereği, doğrudan Banka ismi ile faaliyet göstermeleri tepki ile karşılaşmamak adına tercih edilmemiş ve hükümet kararnamesi ile Özel Finans Kurumları adı ile faaliyet göstermeleri kararlaştırılmıştır.

³¹ Bulut, H. ve Er, B. **Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı**. İstanbul: TKBB. 2009.

1.2.2.1. 1983-1999 Arası Dönem

Özel Finans Kurumları, 16.12.1983 tarih ve 87/7506 sayılı kararname ile kurulmuştur. Dönemin toplumsal ve siyasal ortamından da istifade edilerek faize mesafeli kesimlerin tasarruflarının da ekonomiye kazandırması amacı güdülmüştür. İlk özel finans kurumu olarak 1985 yılında Albaraka Türk ve Faysal Finans faaliyete geçmiş, ardından 1989 yılında Kuveyt Türk, 1991 yılında Anadolu Finans nihayet 1995 yılında İhlas Finans sektöre dahil olmuştur.³²

İslami finans sisteminin ilk uygulamalarının görüldüğü bu dönemde, sektör ürün ve piyasa payının sınırlı olması ve ülkenin ekonomik olarak zorlu bir dönemden geçiyor olması sebebi ile beklenen ivmeyi gösterememiştir. Dış açılım ve piyasa ekonomisine geçişin sancılarının çekildiği bu yıllarda kurulan ilk özel finans kurumları ihtiyatlı büyüme stratejisi izlemiştir.

1.2.2.2. 1999- 2005 Arası Dönem

Özel Finans Kurumları, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına alınmışlardır. Nihayet Bankalar Kanunu kapsamına alınan bu kurumlar hem itibari açıdan hem de Bankacılık faaliyetleri anlamında geniş bir mevzuata sahip olmuşlardır.

İlk kurulduğu tarihlerde Özel Finans Kurumlarının büyümeleri beklenen hızda olmamıştır. Yasal mevzuatın eksikliği, bankacılık altyapısının zayıflığı, yeterli sayıda şube açılmaması, İslami finans prensiplerine hâkim insan kaynağındaki yetersizlik, Türkiye ekonomisindeki genel istikrarsızlık ve enflasyondaki dalgalanmalar bunun en büyük sebeplerindendir. 1994 yılında yaşanan mali kriz Özel Finans Kurumlarının yaşadığı ilk ciddi mali krizi olmuştur. Bu dönemde cari açık ve bütçe açığı son derece yükselmiş bu durumda yüksek faiz ve döviz kurlarında artışa sebebiyet vermiştir.

³² Tunç, H. **Katılım Bankacılığı - Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**. İstanbul: Nesil Yayınları. s. 32. 2010.

Konvansiyonel bankaların öz kaynaklarında ve aktiflerinde ciddi azalmalar olmuş ve bu durum bazı konvansiyonel bankaların daha sonradan altından kalkamayıp tasfiye edileceği bir sürece götürmüştür. Özel Finans Kurumları ise, bu dönemde bankacılık faaliyetlerine herhangi bir kısıntıya gitmeden devam etmiş ve krizlere karşı olan dayanıklılıklarını ispat etmiştir.³³

Özel Finans Kurumların en zorlu yılı 2001 yılı olmuştur. Sektördeki kurumlardan İhlas Finans Kurumu topladığı fonları mevzuata aykırı şekilde kullandırarak hem Kurum olarak kendisi ödeme krizine girmiş hem de sektörü sorunlu hale sokmuştur. Sektörün aktif büyüklüğü yarıya düştü ve neredeyse kurumlar batma noktasına geldi. Süreç içerisinde devlet bir finans kurumuna müdahale etmek zorunda kaldı. Ardından tüm Özel Finans Kurumlarının dahil olduğu Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) benzeri bir Güvence Fonu kuruldu. Böylece gerçek kişilerin tasarrufları mevduatlar gibi yasada belirlenen tutara kadar sigorta kapsamına alındı. Bu güvence fonunun kurulması sayesinde sektör rahatladı ve tekrar belirli bir ivmede büyümeye başladı.³⁴

1.2.2.3. 2005 Sonrası Dönem

Nihayet 2005 yılına gelindiğinde çıkarılan 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumları adı Katılım Bankası olarak değiştirildi ve ilk Özel Finans Kurumu'nun faaliyetlerine başlamasının ardından 30 yıl sonra 'Banka' olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra, katılım bankalarındaki mevduatların 50 bin TL'ye kadar olan tutarı güvence altına alınmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği

³³ Tunç, H. **Katılım Bankacılığı - Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**. İstanbul: Nesil Yayınları, 2010. s. 37.

³⁴ Hazıroğlu, T. **Türkiye'de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi**. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD), 2 (1), 2016. s.119-132.

(TKBB) bünyesinde bulunan güvence fonu ise 50 bin TL'den 100 bin TL' ye artırılarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir.

Katılım Bankası adını almaları kurumlar için bir dönüm noktası olmuştur. Uluslararası alanda tanınırlıkları artmış, yurtdışından sendikasyon kredileri ve sukuk ihraçları yapmışlar ve diğer ülkelerde şube açmaya başlamışlardır. Aynı dönemde, Özel Finans Kurumları Birliği(ÖFKBİR) adı Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) olarak değiştirilmiş ve Güvence Fonu da TMSF ile birleştirilmiştir.

Katılım Bankası ismi ile bankacılık kanununa tabi olmaları ile hızlı bir büyüme sürecine girilmiş, ülke içindeki Bankacılık sektöründen aldıkları pay yıllar içinde hızla artmıştır. 2020 yılı itibari ile TKBB'ye üye 3'ü özel sektör sermayeli (Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans) ve 3'ü kamu sermayeli (Vakıf Katılım, Ziraat Katılım, Emlak Bank) toplam 6 banka faaliyet göstermektedir.

Tablo 2 Türkiye'deki Katılım Bankalarının Sektördeki Payları(%)

	2019	2018	2017	2016	2015	2014
1- TOPLANAN FONDA	8,40	6,70	6,10	5,60	5,90	6,20
2- KULLANDIRILAN FONDA	5,50	5,10	5,00	4,80	5,20	5,40
3- TOPLAM AKTİFTE	6,30	5,30	4,90	4,90	5,10	5,20
4- ÖZ VARLIKTA	4,40	4,00	3,80	3,80	4,10	4,10
5- NET KÂRDA	4,90	4,40	3,20	3,90	1,60	2,50

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> sitesindeki veriler ile üretilmiştir. Yılsonu verileri kullanılmıştır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Katılım Bankacılığı Türkiye'de yıllar itibari ile %5'lik bir paya sahiptir. Son yıllarda kamu sermayeli katılım bankalarının da sektöre dahil olması ile sektörün ülkemiz bankacılık sektöründeki aldığı payın hızla artacağı değerlendirilmektedir. Katılım Bankacılığının karlılığının da sektör ortalamasına yaklaşması olumlu bir işaret olarak değerlendirilmektedir. Sektörde, hedeflenenden yavaş da olsa 5 alanda da pay artışı yaşanmaktadır.

1.2.3. Katılım Bankalarının Amaçları

Katılım Bankacılığı, İslami finans prensiplerine bağlı bankacılık faaliyeti gösteren kuruluşlara verilen Türkiye'deki isimdir. İş bu kuruluşlar faaliyetlerini aşağıdaki amaçlar dâhilinde gösterirler;

- İslam prensiplerinin ekonomik hayatta uygulanması sağlamak,
 - Sosyo-ekonomik hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırmak,
 - Dengeli ve adil bir finans sistemi kurmak,
 - Medeniyete faydalı kurumlar kazandırmak,
 - Kâr elde etmek,
 - İslami finans ilkelerine bağlı kurum ve kuruluşlara faizsiz hizmet sunmak,
 - Faiz hassasiyeti olan kesimlerin fonlarının finansal sisteme kazandırılması sağlamak,
 - Hane halkının atıl birikimlerine katılma hesapları aracılığı ile helal kazanç sağlamak,
- olarak sıralanabilir.

1.2.4. Katılım Bankacılığında Başlıca Fon Temini Araçları

Katılım bankaları, bankacılık faaliyetleri dahilinde cari hesaplar ve katılma hesapları yolu ile hane halkı ve şirketlerden fon temin edip bu fonları yatırımı yönlendirerek faaliyet göstermektedirler. Bunlar dışında sendikasyon kredileri, kira sertifikası(sukuk) ihraçları ve kar-zarar ortaklığı senetleri ihracı ile ulusal ve uluslararası piyasalardan fon sağlayabilmektedirler.

1.2.4.1 Cari Hesaplar

Cari hesaplar, katılım bankaları bünyesinde açılabilen ve istenildiği anda bakiyenin kısmen veya tamamen geri çekilebilme özelliği taşıyan ve hesap sahibine herhangi bir getiri sağlamayan fonların oluşturduğu hesaplar olarak tanımlanmaktadır.³⁵ Katılım bankaları bünyesinde vadesiz olarak açılan, istenildiği anda para yatırma çekme işlemi yapılabilen ve kar payı dağıtılmayan hesaplardır. Cari hesaplar, Türk Lirası ya da döviz cinsinde açılabilmektedir. Kişi veya kurumların, tüketim ihtiyaçları ya da ticari faaliyetleri için ihtiyaç duyduklarında hazır değerlerin tutulduğu hesaplarıdır. Bu hesaplarda kar veya zarar oluşmamaktadır.

Geleneksel bankacılıktaki vadesiz mevduata benzeyen özel cari hesap karşılığında kâr veya zarar payı verilmemekte ve bu katılım bankalarının sıfır maliyetli fon kaynağı olarak görülmektedir.³⁶ Katılım bankaları cari hesapları karz-ı hasen esaslarına göre kabul eder. Gerçek kişilere ait olan ve ticari işlemlere konu olmayan cari hesapları, her bir banka için, toplam bakiyesinin 150.000 TL'ye kadarı TMSF sigortası kapsamındadır.³⁷

Cari hesaplar katılım bankaları için maliyetsiz fon kaynaklardır ve bunların katılım bankalarının tüm kaynakları içerisindeki payının artması halinde katılım bankalarının kaynak maliyetini düşürecektir.³⁸

³⁵ 19 Ekim 2015 kabul ve 1 Kasım 2015 Resmî Gazete yayım tarihli 511 sayılı Bankacılık Kanunu md.3.

³⁶ Özuluçan, A. ve Özdemir, F.S. **Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim**. 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2010. s. 25.

³⁷ <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss> (02.01.2020)

³⁸ Çoban, Y. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri.” Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikası Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016. s. 62

1.2.4.2. Katılma Hesapları

Katılma hesapları, katılım bankalarına yatırılan fonların kullandırılmasından doğacak kar ya da zarara katılma hakkı veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri taahhüt edilmeyen ve anapara garantisi olmayan fonların oluşturduğu hesaplar olarak tanımlanmaktadır.³⁹ Katılım bankaları bünyesinde açılan, İslami finans prensipleri doğrultusunda kar ve zarara katılım esasına göre çalışan vadeli hesaplardır. Toplanan fonların katılım bankaları tarafından kredilendirme faaliyetleri sonucunda oluşan kar veya zararın, hesap sahibi ile banka arasında hesap açılma tarihinden önce anlaşılan oranlardan paylaşılması esasına dayanan hesaplardır. Bu hesaplar Türk lirası, döviz veya altın cinsinden açılabilmektedir.

Esasında katılma hesapları, adı üzerinde Katılım Bankacılığı fikrinin temelini oluşturmaktadır ve katılım bankalarının en büyük fon kaynağıdır. İslam hukukuna göre katılma hesapları emanet hükmündedir. Katılım bankaları, bu hesaplar aracılığı ile kendisine emanet edilen tasarrufları helal alanlarda kullanmakta ve faaliyetlerinden elde ettikleri kar veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktadırlar.⁴⁰ Katılma hesabından hesap türüne göre belirlenen limitler dahilinde vade tarihi bozulmadan para çekilebilir. Elleriindeki tasarrufları faizin haram olması sebebiyle, günümüz faizli bankalarına yatırmayan, fakat kendileri de işletebilecek durumda olmayanlar kişi ve kurumlara gelir sağlamak amacıyla katılım bankaları bünyesinde açılan hesaplardır. Katılım bankalarınınca dönemsel olarak toplanan fonlar döviz cinsi ve vade bazında oluşturulan havuzlar içinde işletilir ve her bir havuz kendi kar ve zararını oluşturarak hesap sahiplerine kar veya zararı pay eder. Bu hesaplar mudaraba akdine uygun olarak açılır

³⁹ 19 Ekim 2015 kabul ve 1 Kasım 2015 Resmî Gazete yayım tarihli 511 sayılı Bankacılık Kanunu. md.3

⁴⁰ Tanaydı, Y., “**Türk Katılım Bankacılığının Kurumsal Performansı ve Sürdürülebilir Rekabetteki Strateji Hedefleri Türkiye Uygulama Örnekleri.**” Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. 2016. ss.24-25

ve işletilir. Gerçek kişilere ait olan ve ticari işlemlere konu olmayan cari hesapları, her bir banka için, toplam bakiyesinin 150.000 TL'ye kadarı TMSF sigortası kapsamındadır.⁴¹

Katılma hesaplarının geleneksel bankacılık sistemindeki mevduat hesaplarından farklılaştığı yönler şu şekilde özetlenebilir;

i. Geleneksel bankacılık sisteminde anapara garantisi mevcutken, katılım hesaplarında anapara geri ödenmesi garanti edilmemektedir.

ii. Geleneksel bankacılık sisteminde müşteriler önceden belirlenen vade ve faiz oranına göre, vade sonunda alacakları para miktarı belliyken, katılım hesabı sahipleri için böyle bir belirlilik söz konusu olamaz.

iii. Katılma hesaplarının katılım bankalarınca işletilmesi sonucunda elde edilen kar ve zarara göre ivazlandırılmaktadır. Müşterilerin elde edeceği getiri, katılım bankaları ile katılma hesabı sahipleri arasında önceden belirlenmiş paylaşım oranlarına belirlenmektedir. Toplanan fonların çeşitli yöntemlerle kullanılması neticesinde kar elde edilmesi halinde, katılım fonu sahiplerine dağıtılacak; zarar edilmesi halinde ise yine zarar da paylaştırılacaktır. Katılım bankalarının işlettikleri hesaplardan oluşan zarar toplamı karları aşması halinde katılma hesaplarının anaparalarına da zarar yansıtabilmektedirler. Bu durum mevduat bankacılığı ile Katılım Bankacılığı arasındaki en temel farklılığı göstermektedir.⁴²

⁴¹ <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss> (02.01.2020)

⁴² Yahşi, F. “**Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim ve Bir Model Önerisi.**” Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı. 2014. s. 17-18

1.2.4.3. Kira Sertifikaları (Sukuk)

Ülkemizde 2010 yılı sonrasında ihraç edilmeye başlanan kira sertifikaları uluslararası literatürde sukuk ismi ile adlandırılmaktadır. AAOIFI 'nin tanımına göre; mevcut mal, mülkiyet, hizmet, proje ya da yatırım faaliyetinin üzerindeki ortak mülkiyeti ifadecek şekilde eşit paylarda ihraç edilen sertifikalar Sukuk olarak nitelendirilmektedir.⁴³

Sukuklar hakkında sıklıkla İslami bono ifadesi kullanılmaktadır. Oysaki bu tanımlama, ile faizli bonolar ile kira sertifikalarının temel yapısal farklılıklarının ihmal edilmesine neden olmaktadır. Temelinde sukuklarda riskin fiyatlanması bir kar ve zararın ortak paylaşımı üzerinden hesaplanmaktadır ve kira sertifikaları tahsis edilmiş varlıklar üzerinde mülkiyet hakkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, ihraçcının ihmali sebebiyle projenin başarısızlığa uğraması veya nakit akışının planlandığı gibi oluşamaması sunucu anaparanın da kayba uğraması mümkün olabilmektedir.⁴⁴

SPK 'nın 7 Haziran 2013 tarihli ve 28670 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan

Kira Sertifikaları Tebliği'ne göre sukuk türleri ;

- Sahiplik hakkına,
- Yönetim Sözleşmesine,
- Alım-satıma,

⁴³ Halaçoğlu, B.. Türkiye Katılım Bankaları Birliği. Retrieved Mayıs 22, 2016, from <http://tkbb.org.tr/faizsiz-finans-urunleri>

⁴⁴ Ariff, M., Safari, M., & Mohamad, S. (2012). **Sukuk Securities, their definitions, classification and pricing issues**. In M. Arif, M. Safari, & S. Mohamad (Eds.), **The Islamic Debt Market For Sukuk Securities: The Theory And Practise Of Profit Sharing Investment** (pp. 11- 41). Edward Elgar Publishing Limited.

- Ortaklığa,

- Eser Sözleşmesine,

dayalı ya da bunların müşterek kullanımı suretiyle ihraç edilebilmektedir. Günümüzde AAOIF tarafından tanımlanmış 14 sukuk türü mevcut olup, bunlar içerisinde en yaygın olarak kullanılanları murabaha ve icara sukuk türleridir.

1.2.4.4. Sendikasyon Kredileri

Sendikasyon kredisi; iki veya daha fazla kredi veren kuruluşunun ortaklığında ve benzer hüküm ve koşullarla, ortak dokümantasyon ve bir lider banka etrafında kümelenerek büyük montanda fon ihtiyacı bulunan bir proje ya da kuruluşun fonlanması organizasyonudur. Bu krediler yapıları itibari ile büyük ölçekli olup, mikro kredilerin aksine pazarlama maliyetine katlanmadan kredi riskinin paylaştırılmasına imkan sağlar. Bünyesinde birden fazla kreditorü barındırması ve her bir kredi verenin toplam tutarın kendisine ait kısmını ödemeyi taahhüt etmesi yönleriyle diğer kredi tiplerinden ayrılmaktadır. Sonuç olarak, bankalara sağlanan kredilere ilişkin sadece katılımları oranında sorumlu olmalarına imkan tanır. Ayrıca, sendikasyon kredi verenleri diğer kredi verenlerin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde hukuken sorumlu tutulmamaktadır.⁴⁵

Katılım bankalarının temin edecekleri ya da katılacakları sendikasyon kredilerinin konusunun, İslam dininin haram olarak nitelendirdiği işlemlerin dışında kalan yatırımların finanse edilmesi olması gerekmektedir. Sendikasyon kredisinin

⁴⁵ SAKARYA, Ş. ve Hasan S. “Sendikasyon Kredisinin Kullanımının Bankaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Olay Çalışması Yöntemiyle BİST’de Bir Uygulama.” Bankacılar Dergisi: 5-25. 2015. s 6-7

kısmen dahi olsa meşru olmayan bir iş ya da faizli kredi için kullanılması mümkün değildir.⁴⁶

Sendikasyon Kredisi işleminin süresi boyunca konsorsiyum yapısı, sendikasyona ortak diğer kurumların kişiliklerinden bağımsız tüzel bir kişiliğe sahip olur.

Sendikasyon kredilerinde esas olanın faizsiz finans kurumları arasında gerçekleştirilmesi olmakla birlikte, fıkıh açısından meşru görülen yöntemler kullanılarak gerçekleştirildiği müddetçe faizsiz finans kurumları ile konvansiyonel bankaların konsorsiyum oluşturmaları da mümkündür. Burada temel kıstas konsorsiyum liderinin faizsiz finans kurumu olması zorunluluğudur. Ayrıca, İslami finans kurallarına uygun olarak gerçekleştirildiğinin denetimi için bir danışma kurulundan da icazet alınması gerekmektedir.

AAOIFI Standartlarına göre sendikasyon kredisi türleri aşağıdaki gibidir;

- 1- Pazarlık ya da murabaha yöntemi ile vadeli veya taksitli satış,
- 2- Finansal kiralama,
- 3- Selelem akdi ya da alt selelem yöntemi,
- 4- İstisna sözleşmesi ya da alt istisna sözleşmeleri,
- 5- Mudarebe ortaklığı yöntemi,
- 6- Sabit ya da azalan müşareke yöntemi,

⁴⁶ Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) (2015), Faizsiz Bankacılık Standartları 24. Standart, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No:10, İstanbul.

7- Müzaraa/ziraat ortaklığı, musakat/bağ bahçe ortaklığı, müğarese/ağaç dikim ortaklığı,

8- Yatırım sukuku/yatırım sertifikaları.⁴⁷

1.2.5. Katılım Bankacılığında Başlıca Fon Kullanırım Araçları

Katılım Bankaları, yukarıda belirtilen yöntemler ile halktan topladıkları fonları faizsiz finans araçları ile reel sektöre tahsis ederek faaliyet göstermektedirler. Kullanılan fonlardan sağlanan kar ve zarar önceden belirlenen oranlar dahilinde katılma hesapları ile paylaşılmaktadır.

Konvansiyonel bankalarının aksine faaliyetlerini para faizle borç verilmeyip, ortaklık ya da kiralama yolu ile finansman söz konusudur. Katılım bankalarının fon sahipleri ya da kredi müşterileri ile geleneksel bankalardaki gibi borçlu alacaklı ilişkisi mevcut değildir. Bu duruma tek istisna, karz-ı hasen kredileridir ki bu kredi türünde herhangi bir ivaz bulunmamaktadır bu sebeple faizden söz edilemez. Banka bu finansman ile bir tüketimi ya da iş kurma faaliyetini fonlar ve geri ödeme olarak yalnızca anaparasını talep eder.

Bunlar dışında Katılım bankaları da diğer konvansiyonel bankalar gibi Bankacılık hizmetlerinin tamamını müşterilerine sunmaktadır.

1.2.5.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Sermayedar banka ile emek sahibi işletmenin ortaklığında kurulan fon kullandırma sistemidir. Mudarebe ile fon kullandırımının temeli katılma hesaplarının işleyişi ile aynıdır. Ortakların kardan katılma oranında pay sözleşme ile başlangıçta belirlenmiştir. Zarar oluşması halinde ise sermayenin zararı yalnızca katılım bankasına

⁴⁷ Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), Faizsiz Bankacılık Standartları 24. Standart, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No:10, İstanbul. 2015.

aittir. İşletmecinin katlandığı zarar ise yalnızca ortaya koyduğu emeğin kaybıdır. Zarar edilmesi durumunda işletmecinin kasıtlı, kusurlu ve sözleşme şartlarına aykırı faaliyetlerde bulunup bulunmadığı incelenir, bunlardan birinin tespit edilmesi halinde işletme zararın tazmini ile yükümlü tutulur.⁴⁸

Bu ticaret ortaklıklarında, faaliyetlerden elde edilen kar başlangıçta akdedilen sözleşmedeki oran üzerinden paylaşılmaktadır. Mudaraba ortaklığının mutlaka başlangıçta kar paylaşım oranının belirlenmesi gerekmektedir. Mudaraba akdinde sermaye sahibine “rabbül-mal”, işi fiilen üstlenip yürüten ortağa ise “müdarip” adı verilmektedir.

Sermayenin mudaribe teslim edilmesinden itibaren bu para artık İslam hukukunun emanet hükümlerinde olup, sözleşmeye aykırı fiillerin vukuunda ise gasp hükümlerine tabi tutulur. Sözleşmenin iki tarafın anlaşması ile bozulması halinde mudarib işçi statüsüne geçmekte, ne kadar süre çalıştıysa emsal ücretler de dikkate alınmak suretiyle kendisine sermayedar tarafından emeği ödenmektedir.

Mudaraba işlemi sonunda oluşan kar sözleşmede belirlenen orandan rabbül-mal ve mudarib arasında paylaşılmakta, zarar oluşması halinde ise sermayeden karşılanmaktadır. Bu durumda taraflardan biri sermayeden diğeri ise emekten ve işten zarar etmiş olmaktadır. Mudaraba sözleşmesinde, mudaribin sermayeyi yeni bir sözleşme ile üçüncü şahıslara ciro etmesi, sermayeyi ödünç olarak veya sadaka şeklinde vermesi, hibe etmesi yasaktır. Bu konudaki belki en önemli noktayı, mudaribin borçlanamamasına ilişkin kesin kural teşkil etmektedir.

⁴⁸ Özulucan, A. ve Özdemir, F.S. **Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim**. 1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2010. ss. 37-39

1.2.5.2. Muşarake (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)

Muşarake, Kar ve zararda ortaklığı ifade eden bu yöntemde iki ya da daha fazla tarafın bir işi yapmak için önceden kararlaştırılan miktarlarda sermayeyi ortaya koyarak kar ya da zararı paylaşmayı kabul ettikleri iş yapma yöntemidir.⁴⁹

Muşarekede ortakların tamamı işletme faaliyetlerinde katılsın ya da katılmasın sözleşmede belirlenen oranda kardan paylarını alırlar. Fakat bölüşülecek kar ile ortaya konan sermaye her zaman orantılı değildir. Yatırdıkları sermaye tutarları eşit olmasına rağmen tarafların kar paylaşım oranları farklı olabilmektedir. Burada esas olan sözleşme öncesi karşılıklı rıza ile kararlaştırılan hususların sözleşme sonunda uygulanmasıdır. Bu durumun temelinde ortakların bazılarının işletme faaliyetine daha fazla katılması veya daha yetkin olmasından kaynaklanabilmektedir.⁵⁰

Mudarabada bir tarafta işletme faaliyetlerine müdahil olmayan sermayedar diğer tarafta emeğini ortaya koyan ve faaliyetleri yürüten bir girişimci mevcut olup, müşarekede ise hem sermayedar hem de girişimci tarafından emek ve sermaye birlikte ortaya konularak tam bir ortaklık yapısı tesis edilir. Akdedilecek anlaşmada karşı tarafın çalışmasını engelleyecek herhangi bir şart akitte yer alamaz. Mudarabada sermaye zararı tamamıyla sermayedara ait iken, müşarekede sermaye zararı ortaklarca hisseleri oranında paylaşılmaktadır.

Sonuç olarak, müşarake bir ortaklık finansmanıdır ve özel girişim sermayesi ya da risk sermayesi olarak da adlandırılmaktadır. Bu tür yapıların temelinde riskin paylaşımı prensibi bulunmaktadır. Bu sebeple İslam dinince teşvik edilen iş yapma yöntemlerindendir. Ortaklık finansmanında ortaklığı oluşturan en az iki taraf

⁴⁹ Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İslami Finans, 2013, http://www.tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/İslami_Finans.pdf (16.12.2019) s.4.

⁵⁰ Şekerci, O., *İslâm Şirketler Hukuku Emek-Sermaye Şirketi*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1981, S.200

bulunmalıdır aksi durumda bu yapı ortaklık olarak tanımlanamaz. Ticaret kanuna göre ise bir ya da daha fazla kişi ortaklık tesis edebilmektedir. Bu yapıda ortak sayısında bir üst sınır yoktur. Her ortak girişime hissesi oranında sermaye ya da sermayesi ile beraber emeği ile katkıda bulunur. Faaliyet sonunda elde edilen karlar ya da zararlar her bir ortağın sermayeye katkısı oranında kararlaştırılan oranlarda paylaşılır. Ortakların kaybedebilecekleri en yüksek miktar işletmeye koydukları toplam sermaye kadardır.

1.2.5.3. İcare (Finansal Kiralama)

İcare bir işletmenin ihtiyacı olan varlığı katılım bankalarına bildirmesi ve katılım bankalarının bu varlığı peşin olarak satın alıp kiraya vermesidir.⁵¹ 6361 Sayılı Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu’nun 3/ç maddesine göre “Finansal kiralama, Bir finansal kiralama sözleşmesine dayalı olmak koşuluyla, bu Kanun veya ilgili mevzuatı uyarınca yetkilendirilen kiralayan tarafından finansman sağlamaya yönelik olarak bir malın mülkiyetinin kira süresi sonunda kiracıya devredilmesi; kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç bedelinden düşük bir bedelle satın alma hakkı tanınması; kiralama süresinin malın ekonomik ömrünün yüzde sekseninden daha büyük bir bölümünü kapsamaması veya finansal kiralama sözleşmesine göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerlerinin toplamının malın rayiç bedelinin yüzde doksanından daha büyük bir değeri oluşturması hâllerinden herhangi birini sağlayan kiralama işlemi” ifade etmektedir. Sonuç olarak, bir işletmenin faaliyeti için gereksinim duyduğu gayrimenkul, makine vb. demirbaşların işletmenin talebi üzerine, katılım bankaları tarafından peşin satın alınarak müşteriye kiralanmasıdır.⁵²

⁵¹ Yeşilyaprak, M. **Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü** . İstanbul: Beta Yayıncılık . 2012. s.33.

⁵² Yeşilyaprak, M. **Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü** . İstanbul: Beta Yayıncılık . 2012. S.33.

Finansal kiralama, banka ile kiracı arasındaki anlaşmasıyla oluşan bir sistmedir. Sözleşmede kiranın tutarı ve süresi açıkça belirlenmiş olmalıdır. Kiralanan malın mülkiyeti sözleşme ömrü boyunca katılım bankasıdır. Kiracı sözleşme süresi boyunca malın kullanım hakkında sahiptir. Kiralama süresi malın amortisman ömrü ile orantılı şekilde 5-10 yıl arasında değişmektedir. Süre sonunda sözleşme başında anlaşılan bedel üzerinden ya da rayiç bedel üzerinden kiracıya satın alma hakkı tanınabilir.

Orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemi olan icare ile, müşterilerinin ihtiyacı olan taşıt, bina, araç vb. demirbaşın anlaşmada belirlenen kira bedelleri üzerinden finanse edilmesi söz konusudur. Katılım Bankacılığında amortisman tabi bütün duran varlıklar finansal kiralama işlemine konu olabilir. Yasal açıdan yarı mamul ve hammadde gibi amortisman tabi olmayan mallar know-how, patent, şerefiye gibi maddi olmayan duran varlıkların finansal kiralaması yapılamaz. Finansal kiralama, uzun vadeli finansman, nakit akışında kolaylık, bütçeleme kolaylığı, vergi avantajı, yatırım teşviklerinden yararlanma, bilançoda yüksek karlılık, ilave borçlanma imkânı, tek sözleşme avantajı, mülkiyetin devri ve iflas halinde korunma gibi bir takım avantajları işletmeye sağlayan bir yöntemdir.

1.2.5.4. Murabaha (Üretim Finansmanı)

Murabaha, kredi müşterisinin (firmanın) ihtiyaç duyduğu her türlü mal, gayrimenkul ve hizmetin katılım bankası tarafından müşteri adına peşin olarak satın alınması ve karşılığında müşterinin vadeli olarak borçlandırılması işlemidir. Murabaha bir tür kısa vadeli çalışma sermayesi ihtiyacının karşılama yöntemidir. Üretim desteği olarak da tanımlanabilecek bu yöntem ile malın peşin fiyatı üzerine eklenen bir kar ile satıcıya geri satılması esastır. Müşterinin finansman sonunda ödeyeceği kar payı sözleşme başında bellidir. Katılım bankalarının asıl kazanç elde etme yöntemi

murabahadır. Çoğunlukla peşin olarak alınan malın vadeli ve kârlı satımı şeklinde işlemektedir.⁵³

Ülkemizde katılım bankalarınca en çok kullanılan finansman sistemi olan Murabaha, bir peşin alıp vade ile satış sözleşmesidir. Uygulama kolaylığı ve getiri oranının yüksek olması sebebi ile özellikle son yıllarda katılım bankalarınca yaygın olarak kullanılmaktadır.

İslam dininde satış, karşılıklı rızayla bir değer unsuru ile değerli bir şeyin değiş tokuşudur. Satış işlemi ve murabaha birbiri ile karıştırılmaktadır. Bu sebeple murabaha uygulanabilmesi için bazı kurallar getirilmiştir. Bunlar;

- Satışla alakalı içerikler satış anında mevcut olmalıdır.
- Satışa konu olan malın mülkiyeti satıcıda olmalıdır.
- Satıcı satış işlemi sırasında satmak istediği malın fiziki ve hukuki haklarına sahip olmalıdır.
- Satış işlemi anlık ve o an da gerçekleşmelidir.
- Satışa konu mal değerli olmalıdır.
- Satışa konu olan mal haram dışı olmalıdır.
- Satışa konu olan malın özellikleri alıcıya bildirilmelidir.
- Satışa konu ürünün teslimi hemen gerçekleşmelidir.

⁵³ Yardımcıoğlu, M., Coşkun, S. ve Hilal , K. **Özellikli Varlık Yatırımının Finansmanında Murabaha Kredisi(Üretim Desteği) Kullanımı ve Kar Payı Ödemelerinin TMS-23'e göre Muhasebeleştirilmesi**,Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ,Cilt:2,Sayı:2, 2014. S.121-129.

- Satışın gerçekleşmesi için belli bir fiyat belirlenmelidir.
- Şarta bağlı satış olmamalıdır.⁵⁴

1.2.5.5. Selem ve İstisna

Selem, ileriye dönük bir satın alma yöntemi olarak bilinmektedir. Bankanın henüz üretilmemiş bir malın bedelini peşin olarak ödemek suretiyle satın alması işlemidir. Banka ancak malın mülkiyeti kendisine geçtikten sonra satabilir. Yöntemin temelinde malın henüz üretilmemiş olması ve sağlanan fonun malın üretiminde kullanılması esası yatmaktadır. Üretici henüz üretmediği malı önceden sattığı ve alıcı ise gelecekteki ihtiyacını erkenden ve indirimli olarak karşıladığı için her iki tarafında faiz dışında bir kar elde ettiği değerlendirilmektedir. İran'da üretim finansmanın da kullanılan en yaygın yöntemlerdendir.⁵⁵

İstisna, özel üretim gerektiren ürünlerin üretimden önce sipariş veren taraf ile ürünü üretmeyi taahhütte bulunan taraf arasında gerçekleştirilen sözleşmelerdir. İslam dinine göre var olmayan bir malın alış satışı konu edilmesi mümkün değildir. Burada ise üretim için gerekli kaynağın sağlanabilmesi için önden sözleşme ile belirlenen bir miktarın ödenmesi durumu söz konusudur. Taahhütte bulunan malı bizzat üretmek zorunda değildir. Yapılacak olan ürünlerin nitelikleri, miktarı, işi ve bedellerinin vadesinin belirlenmesi gerekmektedir. Mal istenilen nitelikleri haiz olmaz ise işveren muhayyerlik hakları vardır. Yüklenicilerin yapmış olduğu işlerdeki kusurlardan sorumlu oldukları görülmektedir. Sorumsuzluk şartının ileri sürülmediği de görülür. İstisna akdinde bedellerin peşin şartı yoktur. Üretime konu mal sözleşme ile belirlenir ve

⁵⁴ Kurtaal, S.E. **Türkiye'de Katılım Bankalarının Karlılığının Ekonometrik Analizi**. Kars Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars. 2018. S.17.

⁵⁵ Yeşilyaprak, M. **Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü**. İstanbul: Beta Yayıncılık. 2012. S.32.

Üretici maliyeti başlangıçta bellidir. Maliyet ve elde edilecek kar taksitlendirilmiş şekilde de tahsil edilebilir.⁵⁶

1.2.5.6. Teverruk

Nakit temin etmek amacı ile, bir tarafın malı vâdeli olarak alıp diğerk tarafa peşin satması işlemine “teverruk satışı” denilir. Teverruk satışı malın vadeli satışı ile peşin satışı arasındaki fiyat farkından kaynaklı olarak faize alternatif bir işlem olarak nakit kredi sağılama imkanı tanımaktadır.

AAOIFI, İşlami finans kuruluşlarının teverruk işlemlerini gerçekleştirmesi için bazı standart kurallar tanımlamıştır.

1. Emtia satın alınırken fıkhı kurallara uyulmalıdır;

- Emtianın varlığı tespit edilmiş olmalı,
- Emtianın üçüncü tarafa satışı öncesinde satıcının mülkiyetine geçmelidir,
- Sözleşmenin konusu para ve benzeri altın, gümüş veya döviz olmamalıdır.

2. Satışa konu emtia satın alınırken satıcının diğerk emtialarından açıkça ayrılığı ve tespit edilebilirliği sağılanmalıdır. Bunu ürün seri numarası ya da depolanma alanı ile sağılayabilir.

3. Emtia sözleşmenin akdedilmesi sırasında ortamda mevcut halde değılse, emtianın niteliğı, örneğı, miktarı ve bulunduğı yer müşteriye bildirilmelidir. Sözleşme konusu malın yerli ürün olması tercih sebebi sayılmalıdır.

⁵⁶ Yeşilyaprak, M. **Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü** . İstanbul: Beta Yayıncılık . 2012. s.33.

4. Emtianın teslim alınabilir olması ve teslim alınabilmesi engel herhangi bir yasal düzenleme bulunmaması gerekmektedir.
5. Helal bir işlem olmayan bey'ul-ine işleminden kaçınmak için malın ilk satıcısına dönmesini engellemek amacıyla emtia, üçüncü bir tarafa satılmalıdır.
6. Teverruk alıcısı olan şahsın malı teslim alma hakkını ihlal edebilecek bir yolla emtianın vadeli alındığı sözleşme ile peşin satıldığı sözleşme arasında bağlantı kurulmamalıdır.
7. Teverruk alıcısı, aldığı malı satmak üzere bizzat bankayı ya da onun vekilini yetkilendirmemelidir. Ancak teverruk alıcısının malı satması hukuken mümkün olmayıp sadece bankayı vekil tutarak malı satabiliyorsa, bu durumda bankaya vekâlet verebilir. Fakat öncesinde malı mutlaka, hakikaten ya da hükmen teslim almış olmalıdır.
8. Banka, müşteriye sattığı malı müşteri adına satacak bir üçüncü tarafa vekâletname vermemeli, emtiayı kendi imkânlarını kullanarak satmalıdır. Bunun için banka, borsa acenteleri yani brokerlardan faydalanabilir.
9. Banka, sattığı malın bizzat müşteri tarafından ya da onun vekili tarafından satılabileceği hususunda müşterisine bilgilendirmelidir.⁵⁷

1.2.5.7. Diğer Fon Kullandırma İşlemleri ve Hizmetleri

Katılım bankaları, diğer bankalar gibi bankacılık hizmetleri vererek, ortaklıklar kurarak, ticari amaçlı mülk alım satımı yaparak, katılma hesaplarında toplanan fonları tarımsal endüstri alanında işletmeler kurarak ve çalıştırarak ve özel projenin finansmanını sağlayarak da kullandırma imkânlarına sahiptirler. Katılım bankaları diğer geleneksel bankalarla rekabet içerisinde olduklarından ve müşterilerinin bankacılık

⁵⁷ Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), **Faizsiz Bankacılık Standartları**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No:2, İstanbul. 2012.

gereksinim duydukları bankacılık hizmetlerine de cevap vermek durumunda olduklarında pek çok hizmet setini arz etmektedirler. Bunlara örnek olarak aşağıdaki işlemler sıralanabilir.

- Havale ve Transfer işlemleri
- Akreditif ve İhracat İşlemlerinin Fonlanması
- Çek ve Senet Ödemeleri ve Takas İşlemi
- Kredi Kartı ve POS Uygulamaları
- Akreditif ve Dış Ticaret İşlemleri
- Belge Karşılığı ve Peşin Ödeme
- Spot Döviz Alım Satımı
- Hisse Senedi ve Kar Ortaklığı Belgelerini Teminat Olarak Kabul Etme
- Fizibilite Etüdü Hazırlamak
- Kiralık Kasa Hizmeti
- Teminat Mektubu ve Kontragarantiler,

olarak sıralanabilir.

2. BÖLÜM:

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SORUNLU KREDİLER

2.1. Sorunlu Kredilerin Tanımı

Sorunlu Kredi; banka ile borçlu arasındaki geri ödeme anlaşmasının önemli ölçüde bozularak tahsilatın gecikmesi ve zarar olasılığının doğması olarak tanımlanır. Bir kredinin sorunlu kredi olarak değerlendirilebilmesi için kredinin ödenmesi gereken vadede ödenmemesi/ödenememesi tek başına yeterli değildir. Bugün için herhangi bir sorun görünmemekle birlikte, gelecekteki ödemelerin tam ve zamanında yapılamayacağına yönelik birtakım şüphelerin de olması gerekmektedir. Tanımdan da anlaşıldığı üzere kredinin vadesinde geri ödenmemesi veya birkaç gün geç ödenmesi, ilgili krediyi sorunlu hale getirmez, bu geri ödemenin ya da anlaşmanın “önemli ölçüde” bozulması gerekir.⁵⁸

Kredinin gecikmeye düşmesi o krediyi derhal sorunlu kredi haline getirmemektedir. Kredi türüne göre ve kredi borçlusuna göre kredinin değerlendirilmesi gereklidir. Örneğin; bireysel kredilerde bir taksitin ya da ticari kredilerde anaparanın vadesinde otuz günlük gecikme olması, bu kredileri sorunlu kredi haline getirmemektedir. Ticari kredilerde ancak doksan günlük gecikme olması halinde kredinin artık sorun teşkil eder hale geldiğinden bahsedilebilir.⁵⁹

⁵⁸ Erkan, S. “**Bankaların Donuk Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satılması ve Banka Sektörü Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi**” Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015. S.32.

⁵⁹ Selimler, H. “**Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması**” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006. S.118.

Kredi henüz gecikme halinde olmasa dahi, kredinin gelecekte ödeme zafiyetine uğrayacağı veya kredi borçlusunun ödeme gücünü yitirdiğine dair güçlü kanaat oluşmuş ise, bu durumda da krediler sorunlu kredi olarak değerlendirilebilir.

Sorunlu krediler de bankaların kullandıkları diğer krediler gibi banka bilançolarında varlık kısmında yer almaktadır. Bu sebeptendir ki sorunlu kredilerin yanında sorunlu varlıklardan da söz edilmesi gerekmektedir. Her finansal krizin ardından gündeme gelen sorunlu varlıklar da borçlu gerçek ve tüzel kişilerin borçlarından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirememeleri ve banka bilançosunda yer alan bircümle menkul kıymetin ve borçlanma araçlarının çalkantılı piyasa şartlarında değerlerinde oluşan sert iniş çıkışlardan dolayı sorunlu hale gelmesi durumlarında bu varlıklar banka için sorunlu varlık olarak nitelendirilmektedir.

2.2. Sorunlu Kredilerin Ortaya Çıkış Sebepleri

Kredilendirme sürecinin her aşamasında ortaya çıkabilecek mikro ve makro durumlar, kredinin sorunlu hale gelmesine ve Bankanın alacaklarını tahsil edememesine sebebiyet verebilir. Sorunlu kredilerin yönetimi kredi ömrü boyunca titizlikle yürütülmesi gereken bir süreç olup, kredilendirme süreçlerinin herhangi bir aşamasında yaşanan zafiyet, kredinin sorunlu hale gelmesi ve nihayetinde temerrüde düşmesi ile sonuçlanmaktadır.

Sorunlu kredilerin ortaya çıkış sebeplerini kredinin kullandırımı öncesi sebepler ve kullandırım sonrası sebepler olarak iki gruba ayırabiliriz.

2.2.1. Kredinin Kullandırımı Öncesi Sebepler

Kredi kullandırım öncesi ve kredilendirme sürecinde yaşanan eksik bilgi, sübjektif değerlendirme, eksik teminatlandırma, yetersiz analiz vb. sebepler ile kredi kullandırımı öncesinde borçlunun ödeme gücünün yeterli düzeyde tahlil edilemediği ya da objektif kredi kararının alınamadığı hallerde kredi zafiyete düşebilmektedir.

Banka için sorunlu hale gelebilecek kredilerin kullandırım öncesi tespit edilmesi ve buna uygun olarak oluşturulan kredi kullandırım süreçleri ile sorunlu kredilerin tespiti ve önlenmesi temel amaçtır. Kredi kullandırımı sonrası süreçte sorunlu kredilerin tasfiyesinde bankalar ciddi maliyet yükü ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sebeple iyi işleyen bir kullandırım öncesi analiz sistemi ile sorunlu kredi sorunu henüz ortaya çıkmadan ve banka için maliyet haline gelmeden önce önlemek mümkündür.

Sorunlu kredilerin ortaya çıkmasındaki kredinin kullandırımı öncesi sebeplerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

2.2.1.1. Holding Bankacılığı

Holding Bankacılığı, doğrudan veya dolaylı olarak bir ya da daha fazla bankaya bir bankanın sahip olması veya kontrol etmesi ya da bir bankanın, sermayesinin çoğunluğunun bir holdingin kontrolünde olması şeklinde tanımlanabilir.⁶⁰

Holding Bankacılığı sebebiyle karşılaşılan olumsuzluklar aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Finansmana ulaşma imkanı sınırlı firmalar ile bir veya daha fazla bankanın yönetimine sahip bulunan holding firmaları arasında finansman temini yönünden haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.
- Holding bankaları grup firmalarına Bankacılık Kanunu'na aykırı olarak finansman sağlayabilmektedir ve bu durum grubun riskliliğine bankanın da dahil edilmesine sebebiyet vermektedir.
- Holdinge bağlı firmalar sorunlu hale geldiğinde patronlarca holding bankalarının yüklü miktarlarda kredi tahsis edilmekte, bu durum bankanın zor duruma düşmesine sebep olabilmektedir.

⁶⁰ Mehmet Takan, **Bankacılık : Teori, Uygulama ve Yönetim**, 1.Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.21.

- Bankaların hissedarlarına veya yöneticilerine sağladıkları kredileri diğer krediler gibi girişken ve titizlikle izlememekte ve olumsuz sinyalleri göz ardı edebilmektedir. Bu durum ahlaki tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca, bir kurum ya da topluluğa sağlanan yüksek montanlı krediler banka açısından kredi çeşitliliğin ortadan kalkmasına ve bankanın o kurum ya da grubun risk grubuna dahil olmasına yol açabilir⁶¹

2.2.1.2. Asimetrik Bilgi

Banka ile kredi müşterileri arasında bilgi paylaşımı açısından sınırlamalar mevcut olmaktadır. Kredi müşterisinin kendi finansal durumu hakkında bankaya göre daha doğru bilgiye sahip olması durumu asimetrik bilgi olarak tanımlanmaktadır. Asimetrik bilgi finansal sistemde iki temel soruna; ters seçim ve ahlaki çöküştür.

Sağlıklı bir kredilendirme süreci ve kredi risk yönetimi için etkin bir bilgi ağı oluşturulmalıdır. Kredi işlemlerinde doğru bilgi elde edilememesi halinde kredilendirme sürecinde hatalar yapılmakta ve kredibilitesi düşük müşterilere kredi sağlanırken, kredibilitesi yüksek müşteriler yanlış değerlendirme sebebi ile kredi imkanından mahrum kalabilmektedir. Bu durum ters seçim olarak adlandırılmaktadır. Uygulamada sıkça karşılaşılan kredi portföyünün eksik bilgiye dayanılarak oluşturulmasıdır. Risk kontrolü ve yönetimde sorumlu karar organının bilgi derlemesi süreci sistematik oluşturulmalıdır.

Asimetrik bilgi bankaların ve finansal kuruluşların görevlerini sorunsuz ve güven içerisinde getirmelerini zorlaştırmaktadır. Kredi tarafları arasındaki güven

⁶¹ MISHKIN Frederic, Financial Policies and The Prevention of Financial Crises in Emerging Market Economies, the NBER Conference " **Economic and Financial Crises in Emerging Market Countries**," Woodstock, Vermont, 19 October, 2000,

probleminin temel nedenlerinden birisi olan asimetrik bilgi sonucunda ters seçim ve ahlaki tehlike sorunu ortaya çıkmaktadır.⁶²

Türk bankacılık sisteminde Bankalararası Risk İzleme Merkezi, Protestolu Senetler ve Karşılıksız Çıkan Çeklerin kayıt altına alınması, Kredi Kayıt Bürosu (KKB) kredi puanlamaları bankaları kredi kullandırırken hatalı seçim yapmaktan alıkoymaya yönelik uygulamalardır. Bu sistemlerin varlığı ile bu riskler azaltılmaya ve bankaların bilgi edinebilme kapasitesi artırılmaya çalışılmaktadır.

Ters Seçim Sorunu; kredi sözleşmesi öncesinde ortaya çıkan ve kredi verenden saklanmış bilgidir. Kaynaklanabilecek sorunlardır. Kısaca kredi kullanma konusunda en çok istekli olan ve uyumlu görünen müşterinin aslında en yanlış tercih olabilmesi ve krediyi anaparası dahil ödeyememe durumunda olması mümkündür. Kredi verenler açısından bu durum istenmeyen ve önlenmesi gereken bir risktir.⁶³

Ahlaki Tehlike Sorunu; kredilendirme sonrası sözleşmeye aykırı doğrudan aykırı olmamakla birlikte, kredinin ödenme gücünü zayıflatan ve kredi verenler tarafından istenmeyen işlemlerin borçlu tarafından yapılması ve kredi verenin güveninin suistimal edilmesi durumlarıdır. Bankalar ve diğer kredi kuruluşları bu durumun önüne geçmek için yalnızca güvendikleri ve uzun süre birlikte çalıştıkları müşterilerine kredi açmaya gayret etmekte ya da kredi riskini en aza indirecek düzeyde teminat talep etmektedir. Bu durum finansal sistemin etkin çalışmasını engellemekte ve piyasa dengesinin sapmasına neden olmaktadır.⁶⁴

⁶² Aras, G. ve Müslümov, A. “**Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri**” İktisat-İşletme-Finans Dergisi Sayı 222, 2004. s. 57

⁶³ Aras, G. ve Müslümov, A. “**Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri**” İktisat-İşletme-Finans Dergisi Sayı 222, 2004. ss. 57

⁶⁴ Aras, G. ve Müslümov, A. “**Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri**” İktisat-İşletme-Finans Dergisi Sayı 222, 2004. ss. 59

İslami sözleşmelerin şeffaf olması ve tarafların yükümlülüklerine her zaman riayet etmeleri beklenmektedir. Bu koşulların sağlanması halinde, finansal aracılık teorisinin temelini oluşturan asimetrik bilgi (asimetric information) ve ahlaki tehdit (moral hazard) riski faktörlerinin etkisinin azalması beklenilebilir. İslam dini mülkiyet haklarının korunmasını sağlarken bireysel, toplumsal ve devlet arasında denge gözetmektedir.⁶⁵

2.2.1.3. Karşılıklı (Back to Back) Krediler

Bankalar, özellikle hakim ortaklarının da tesirleri ile, kendi finansal yapılarını ve risk yönetimini olumsuz etkileyecek şekilde bir kısım kurum ya da kuruluşları finanse edebilmektedir. Bu durumun temelinde karşılıklı çıkar ilişkileri yer almaktadır. Bankaların kredi işlemlerini objektif olarak yapması ve her zaman risk ve fayda maliyetine göre hareket etmesi gereklidir. Bu sebeple Bankaların ortakları ile iltisaplı kurumların şirketlerini ve ortaklarına fon sağlayan kuruluşları finanse etmesini sınırlayıcı bir takım tedbirler alınmıştır.

Ortaklara ve iştiraklere verilebilecek kredilere ilişkin 5411 sayılı Bankalar Kanunu'nun Kredi Sınırları 54. maddesinde bir kısım sınırlamalar mevcuttur. Fakat, kaynak bulmakta zorlanan finansman kuruluşları, diğer grup bankaları ile karşılıklı (back to back) kredi verme işlemleri yaparak kendilerini finanse etme imkanı bulabilmektedirler. Bu durum grup firmaları arasında yüksek düzeyde risk yoğunlaşmasına sebep olmakta ve bankaların risk yönetimine olumsuz etki etmektedir. Holding şirketlerinin yasal sınırlamaların arkasından dolanarak, grup bankalarından karşılıklı olarak kredi kullanmaları, finansal holdingin ve bankanın aktif kalitesini bozmakta ve grup riskinin bankaya yüklenmesine neden olmaktadır.

⁶⁵ İkbal, Z. ve Mirakhor, A., “**Ekonomik Gelişim ve İslami Finans**” Borsa İstanbul A.Ş., ISBN: 978-605-5076-05-4, 2014, s. 4.

TMSF'ye devrolunan bankalar için BDDK tarafından yapılan incelemeler sonucunda;

- ***** Grubunun doğrudan kullanmadığı, ancak ***** A.Ş. tarafından diğer banka hakim ortaklarına “back to back” kredi kapsamında 45.636.709 USD nakit kredi kullandığı,

- ***** hakim ortaklarının ***** ve TMSF'ye devredilen bankalara olan kredi borçları dışında, TMSF'na devredildiği 27.10.1999 tarihi itibarıyla back-to-back kredileri kapsamında 70.285.845 USD borcu bulunduğu,

- ***** Grubunun doğrudan kullanmadığı, ancak ***** A.Ş. tarafından diğer banka hakim ortaklarına “back-to-back” kredi kapsamında 163.111.919 USD nakit, 28.500.000 USD gayrinakdi olmak üzere 191.611.919 USD kredi kullandığı, tespit edilmiştir.⁶⁶

2.2.1.4. Sorunlu Kredilendirme Süreçleri

Kredilendirme süreçleri sorunlu kredilerin tespit edilebilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu aşamada yaşanan aksaklıklar, süreçlerdeki yetersizlikler ve hedef kaygısı ile aceleci davranılması ileride bankanın sorunlu kredilerle karşı karşıya kalmasına sebebiyet verir. Bankanın otokontrol mekanizmalarının sağlıklı çalışmadığı hallerde sorunlu müşterilere kredi kullandırımının artması ve kredilendirme sisteminin uyarı vermesi kaçınılmazdır.

Sorunlu kredilendirme süreçlerinde karşılaşılan başlıca hatalar aşağıdaki gibidir;

- Kredi kullanıcısı ve kefilleri hakkında yeterli istihbaratın toplanmaması,

⁶⁶ B.D.D.K., Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı – Gelişme Raporu(VI),İstanbul , Nisan 2003 s.65-73

- Finansal tabloların ve mali yapının yetersiz analiz edilmesi,
- Kredi talebinin gerekçesinin ve geri ödeme kapasitesinin yetersiz analizi,
- Müşteri seçiminin hatalı yapılması,
- Kredinin hatalı yapılandırılması,
- Teminatlandırma sürecinin eksik ve hatalı işlemesi,
- Müşterileri kaybetme korkusu ile objektif davranılmaması,
- Hedef ve performans baskısı,
- Banka yöneticilerinin büyüme hedeflerinde aceleci ve baskıcı tutumu,
- Kredilendirme süreçlerinde bankalararası rekabetin kredi şartlarını ve teminat yapısını etkilemesi,
- Kredinin, firma ihtiyaçları yerine bankanın önerileri ile sunulan bir hizmet halini alması.

2.2.1.5. İstihbarat Sürecindeki Eksiklikler

İstihbarat süreci, kredi değerliliğinin objektif olarak tespit edilebilmesi ve temerrüt riskinin önlenmesi amacıyla objektif olarak yürütülen, kredi talep edenlerin borç ödeme ahlakını ve yeterliliklerini tarafsız olarak tespit etmek için çeşitli kaynaklar ve süreçlerden oluşan bilgi derleme ve analiz işlemidir. Amacı, müşterilerin veya potansiyel müşterilerin mali, hukuki ve ahlaki yapılarını, kabiliyetlerini ve

performanslarını, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde değişik ve güvenilir kaynaklardan yararlanarak tespit etmektir.⁶⁷

Kredilendirme sürecinin en önceli ayaklarından biri olan istihbarat sürecinin yetersiz ve işlevsiz olması, kredinin kullandırım anında temerrüt riskinin doğmasına sebebiyet verir. Sağlıksız başlayan bir kredilendirme süreci ileriki dönemlerde de banka için sorunlu olacaktır. Kredi istihbaratı 3 aşamada borçlunun ödeme gücünü değerlendirmektedir. Düşük riskli krediyi aşağıdaki şekilde formüle etmek mümkündür.

$$*\text{Ödeme Alışkanlığı} + \text{Ödeme Kapasitesi} + \text{Teminat} = \text{Düşük Riskli Kredi}$$

Yukarıda görüldüğü üzere kredinin risk yapısının 3 kriterde değerlendirmekte olup, bu 3 kriterden herhangi biri ya da ikisindeki eksiklik, kredinin risk düzeyinde artışa işaret etmektedir.

2.2.1.6. Teminatlandırma

Her kredinin doğası gereği ve yapısı itibariyle geri ödenmeme riski az ya da çok mevcuttur. Bu riskin artması ya da azalması, borçlunun edimlerini zamanında yerine getirmekten kaçınması, kısmen ya da tamamen temerrüde düşmesi ihtimali alınacak teminatın yapısına ve kalitesine göre değişiklik gösterir. Bankalar temerrüt riskini en aza indirmek için yapılan teknik çalışmalar sonucunda, kredi talep eden müşterilerin risklilik durumuna göre; nakit ya da kıymetli maden, ipotek, araç ve mal rehni, üçüncü kişinin kefaleti vb. güvenceler talep etmektedir.⁶⁸

⁶⁷ Aktaş, M. “**Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Araçları, Çözümleri**”, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 04-06 Aralık 2000.

⁶⁸ Türe, E., **Bankalarda Kredilerin Yönetimi Ve Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Süreci**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015. s.11.

2.2.2. Kredinin Kullandırımı Sonrası Sebepler

Bankalarca yapılan tüm istihbarat ve analiz süreçlerinin sonunda kullandırımı yapılan krediler kullandırım sonrası sorunlu hale gelebilmektedir. Bu hayatın olağan akışı içerisinde bir durum olup, bankalar için iyi yönetilmesi gereken zorlu bir süreçtir. Ticari hayatın bir gereği olarak bir kısım kredilendirme işlemlerinde de zarar ortaya çıkmaktadır.

Bankalar için temel amaç sorunlu hale gelen kredilerin tahsil edilmesi yolu ile tasfiye edilmesi üzerinedir. Her durumda bu mümkün olmaz ve bankaların kredi portföylerinde yer alan sorunlu kredileri en hızlı şekilde tespit edip bunlar için çözüm üretmesi gerekmektedir.

Bir soruna çözüm üretebilmenin en temel yolu, bu sorunun kaynağının tespit edilmesidir. Bankaların sorunlu hale gelen kredilerini ve bunun sebeplerini doğru teşhis etmesi, ileride yapılacak kredi kullandırmalarında ve mevcut kredilerin rehabilite edilmesinde önem arz etmektedir.

2.2.2.1. Denetim

5411 Sayılı Bankalar Kanunu uyarınca bankacılık sektörünün denetimini BDDK, Banka İçi Denetim Sistemleri (Banka Müfettişleri ve İç Kontrolörleri) ve Yetkili Bağımsız Denetim Kuruluşları tarafından yapılmaktadır. Etkin bir denetim sistemi oluşabilecek risklerin önceden tespit edebilme kabiliyetine sahip olmalıdır. Denetleme faaliyeti, geçmişte olan ve gerçekleşmiş olayların incelenmesi süreci olduğu için yalnızca gerçekleşmiş hataların ortaya çıkarılması ve bunların önlenmesi için öneriler sunulması fonksiyonları vardır. Denetim sürecinde kredilendirme faaliyeti gerçekleşmiş ve risk alınmış olduğu için kredilerin rehabilite edilmesi yönünden, geçmişe dönük yapılan denetimlerin etkisi bulunmamaktadır. Teftişin temel fonksiyonu mevcut durumu değerlendirmek ve geleceğe dönük riskleri tespit ve analiz etmektir. BDDK'nın mevcut yönetmelikleri ile iç denetim süreçleri daha etkin bir yapıya

kavuşturulmuş, Teftiş Kurulu Müfettişlerinin ileriye yönelik çalışmalar yapması imkanı arttırılmıştır.⁶⁹

2.2.2.2. İzleme Yöntemlerinin Yetersizliği

Banka kredi portföyü büyüdükçe sorunlu kredilerin de aynı oranda büyümesi beklenmektedir. Her kredi portföyünde az ya da çok ama makul bir miktar sorunlu hale gelen kredi mevcuttur. Bu kredilerin tespiti için kredilerin, kullandırımından itibaren yakından izlenmesi, firma ve ortaklarının ödeme kabiliyeti ve piyasadaki durumları dikkatlice izlenmeli ve ön sinyaller değerlendirilmelidir.

Kredinin vadesinde tahsil edilemeyeceğine dair fikir verebilecek her türlü istihbaratın değerlendirilmesi, kredinin tahsil kabiliyeti ve sorunlu hale gelmeden önce tespit edilerek önlem alınabilmesi açısından elzemdir.

Sorunlu kredilerin bankalara olan maliyeti ve dolayısıyla ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alındığında, ileride sorunlu hale gelebilecek kredileri önceden tespit edebilecek modellerin geliştirilmesi önemlidir. Kredilerin sorunlu hale gelmeden önce tespit edilerek tahsil edilmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasına ve sorunların çözülmesine yardımcı olacaktır.

2.2.2.3. Kredi Yoğunlaşması

Risk dağılımı ilkesi, kredi kurumlarının risklerini tek bir müşteriye veya gruba yüklemekten, müşterileri arasında etkin bir kredilendirme ve teminatlandırma süreci ile birlikte dağıtılmasını ifade eder. Risk dağılımı tüm kredi kuruluşlarının uyması gereken en temel ve vazgeçilmez ilkelerden birisidir. Kredinin tek bir müşteriye ya gruba yüksek miktarda verilmesi yerine, daha küçük tutarlar halinde birden fazla müşteriye

⁶⁹ Selimler, H. “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006. s.30.

dağıtılması riskin dağıtılması açısından tercih edilir. Kredi riskinin büyüklüğü, kredi borçlusunun ödeme kabiliyetine göre değil, kredinin büyüklüğüne göre değerlendirilir. Sonuç olarak, büyük kredi ifadesi ile bahsedilen kredi borçlusunun ödeme gücünü değil değil alınan riskin tutarını ifade etmektedir. Kredi kurumlarınca bir kişi ya da risk grubuna, toplam kredilerinin belli bir oranının üzerinde kredi kullandırmaması gerekmektedir. Birçok ülkede uygulanmakta olan büyük risk limitleri ise genellikle kredi açan bankanın sermayesi ile ilişkilendirilerek ifade edilmektedir.⁷⁰

Kredi portföyünün belirli sektörlerle yoğunlaşması bankanın bu sektörün risk grubu içine dahil olması anlamını taşımaktadır. Bankacılıkta temel yaklaşım kredilerin sektörler arasında denge gözetilerek dağıtılmasıdır. Bu sayede aralarında ters kolerasyon olan sektörlerle eşit oranda kredi kullandırılarak risk dengesi oluşturulmaktadır.

2.2.2.4. Belirsizliğin Artması

Piyasalarda yaşanan dalgalanmaların artması ve belirsizlik oluşması kredi verenlerin kredi risklerini tespit edebilme ve sağlıklı analiz yapabilme kabiliyetlerini olumsuz etkiler. Kredi verenlerin piyasayı doğru okuyamaması ve kredi riskliliğinin artması kredi verenlerin risk iştahını azaltır, bu durum da yatırımlarda, üretimde ve tüketimde azalmaya ve ekonomik küçülmeye sebebiyet verir. Belirsizliklerin bu denli artması, belli başlı finansal ya da finansal olmayan kurumların başarısızlığında, çöküşünden ya da bir ekonomik daralma ile sonuçlanır.⁷¹

⁷⁰ TBB , **Büyük Risklerin Ölçülmesi ve Denetlenmesi** – Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, TBB Yayını, İstanbul, s.7. 1991

⁷¹ Arıcan, E., **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları : Türkiye**, İstanbul, Derin Yayınları, 2002, s.28

Bankalar da diğer tüm şirketler gibi mevcut ekonomik sistemin birer parçasıdır. Aynı zamanda Bankaları birer güven müessesesi olarak tanımlamak da mümkündür. Kurların, faiz hadlerinin ve enflasyonun düzensiz olduğu ülkelerde Bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi de bir hayli zor olmaktadır. Belirsiz ekonomik koşullarda krediler fiyatlanmasında risk payı daha fazla olmaktadır. Bu durum da doğrudan kredi maliyetlerini yükseltmekte ve ekonomik aktiviteleri yavaşlatmaktadır.

Risklerini yönetemeyen kurumlara kullandırılan krediler de bankalar için ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Bankalarca kredi kullandırımı öncesi kredi kullanıcısının piyasa riskini yönetebilme kapasitesinin de incelemesi ve bu yönde teşvik etmesi, danışmanlık sağlaması gerekmektedir.

2.2.2.5. Ekonomik Krizler

Gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla olmak üzere, tüm ülkelerde yerel ve küresel ekonomik kriz dönemleri yaşanmaktadır. Ülkelerin ekonomik yapıları ve gelişmişlik düzeylerine göre bu krizlerden etkilenme düzeyleri farklılık göstermektedir. Zengin doğal kaynaklara sahip ülkeler ya da dış finansman ihtiyacı olmayan ülkeler için krizlerin etkisi daha sınırlı olsa da özellikle ülkemiz gibi dış finansman ile büyüyen ve ekonomik aktivitelerini sağlayan ülkeler için ekonomik krizler ciddi bir risk teşkil etmektedir.

Reel kesim ile finansal kesim çok yakın ilişki içindedirler. Reel kesimdeki bir daralma yani üretimdeki gerileme finans kesimine çeşitli biçimlerde yansiyabilir. Öncelikle, üretimde daralma kredi taleplerinin daralmasıyla birlikte ya kredi faizlerini aşağı çekme yoluna gidiyor ya da sistemdeki fonları plase edebilecek başka alternatifler arıyor. Finans kesiminin küçülmesi reel kesimdeki sıkıntıyı daha da arttırıyor.⁷²

⁷²

Uzunoğlu, S., **Bankacılık**, Ankara, Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Yayın No:2, 1996, s.119

Bankalar için ekonomik kriz dönemleri kredilerin tahsili için zorlu dönemlerdir. Kriz dönemleri boyunca paranın maliyeti artmaktadır. Buna karşın kredilerin tahsili zorlaşmakta, tahsil edilemeyen krediler (NPL) rasyosu ise kabul edilebilir sınır olan %3 'ü üzerine çıkmaktadır.

Ekonomik krizler ortaya çıkmadan önce bir kısım ön sinyaller vermekle birlikte, siyasi gerilimler, savaşlar, ani ekonomik şoklar, sektörel krizin domino etkisi yaratması vb. Sebeplerle ortaya çıktığı için çoğu zaman Bankalar hazırlıksız yakalanmaktadır. Kriz dönemler banka iflaslarına en çok sebep olan dönemlerdir.

2.3. Bankalarda Sorunlu Kredilerden Sorumlu Birimler ve Önleme Faaliyetleri

Bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin yönetimi; bir bankanın gelecekte karşılaşacağı kredi riskinin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerekli müdahaleleri zamanında yapabilmek amacıyla oluşturulan standart belirleme, izleme, raporlama, uygunluk sınaması, karar alma ve uygulama süreçlerini içerisinde barındıran bir mekanizmadır.

Bankalar sorunlu kredilerinin tespiti ve önlenmesi için bünyelerinde oluşturdukları ve alanında ihtisaslaşmış birimleri ile sorunlu kredilerinin yönetilmesini sağlamaktadır.

Risk yönetim sürecinde yer alan temel unsurlar aşağıdaki ;

- Risklerin tanımlanması
- Risklerin ölçülmesi
- Risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması
- Risklerin izlenmesi ve analizi

- Risklerin raporlanması

- Risklerin kontrolü⁷³

Sorunlu kredilerin yönetimi sadece risklerin belirlenmesi ve analitik modeller ile ölçülmesinden oluşmaz. Üst yönetimin bu konuları benimsemesi ve gerekli aksiyonları alabilme kararlılığında olması da elzemdir. Bu sebeple risk yönetim birimleri genellikle banka yöneticilerine değil doğrudan CEO ve yönetim kuruluna bağlı olan başkanlıklar olarak ihdas edilmektedir.

Yukarıda sayılan izleme ve önleme faaliyetlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için bankalar bünyesinde aşağıdaki birimler kurulmaktadır. Bu birimler genellikle birbirinden bağımsız olarak çalışma yürütür ve üst yönetime bilgi sağlarlar. Erken uyarı sinyallerinin tespiti ve gerekli aksiyonların alınması faaliyetlerini yürütürler.

-Kredi Risk İzleme Müdürlüğü

-Kredi İstihbarat Müdürlüğü

-Risk Yönetim Başkanlığı

-Tahsilat Müdürlüğü

Yukarıda Albaraka Türk Katılım Bankası özelinde sorunlu kredilerin yönetilmesi sürecinde yer alan edilen birimlere yer verilmiştir.

2.4. Sorunlu Kredilerin Sınıflandırılması

Sorunlu kredilerin sınıflandırılması ve bu krediler için karşılık ayrılması işlemleri 22.06.2016 Tarih 29750 Sayılı Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin

⁷³ Yüzbaşıoğlu, A. N., “**Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi**”, Finans Dünyası Risk Yönetimi Konferansı, İstanbul: Risk Yöneticileri Derneği, Ocak, 2003, s.22.

Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’le düzenlenmiştir. Yönetmelik kredileri beş grupta sınıflandırılmaktadır;

- “Birinci Grup - Standart Nitelikli Krediler; kredilendirilebilir nitelikteki finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan, anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan, ödemeleri süresinde yapılan veya otuz günden fazla gecikmeyen, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, teminatlara başvurulmaksızın tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan, borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve TFRS 9’a göre on iki aylık beklenen kredi zarar karşılığı uygulamasına tabi olan kredilerdir.
- İkinci Grup - Yakın İzlemedeki Krediler; kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış olan, ancak, makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektörlerdeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle borçlusunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenen ya da bunun gerçekleşeceği tahmin edilen veya kredinin kullandırıldığı esnada borçlunun önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya anapara ve/veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda teminatlara başvurulmaksızın borcun tümüyle tahsil edilememe riski bulunan veya borçlusunun kredi değerliliği kredinin verildiği güne göre zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zayıflama ihtimali olan veya kredi değerliliğinin zayıflaması olarak yorumlanamayacak nedenlerle anapara ve/veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak doksan günü geçmeyen veya TFRS 9 kapsamında borçlusunun kredi riskinde önemli derecede artış olan veya geri

ödemesi tamamen teminata bağlı olan kredilerde teminatın net gerçekleşebilir değeri alacak tutarının altına düşen veya birinci veya ikinci gruplarda izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve donuk alacak olarak sınıflandırma koşullarını taşımayan veya donuk alacak gruplarında izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve 7'nci maddede belirtilen koşulların gerçekleşmesini müteakiben canlı alacak olarak sınıflandırılan kredilerdir.

Yukarıda yer alan 2 guptaki krediler Canlı Krediler olarak adlandırılmaktadır. Standart işleyişte krediler ömürleri boyunca bu sınıflarda izlenmesi beklenir. Kredinin değerliliğin ve ödeme kabiliyetinin korunduğu kredilerdi. Bankacılık sektöründe söz konusu krediler, tüm kredilerin büyük çoğunluğunu oluşturur. Katılım bankası ya da geleneksel bankalar için kredilerin canlı hesaplarda izlenmesi ve bu hesaplarda tahsil edilerek borcun sonlandırılması yegane hedeflerdendir. Bu hesaplarda izlenen krediler için ayrılan karşılık oranlarının az olması bankanın karlılığını artırmaktadır. Ayrıca, Sermeye Yeterlilik Rasyosunun(SYR) hesaplanmasında denklemin paydasında yer alan Kredi Riski, bu krediler için daha düşük düzeydedir. Bu durum bankaların Basel 3 gereği %8 SYR sermaye yeterlilik şartlarının sağlaması için oldukça önemlidir. Türkiye 'de uygulamada SYR oranının %12 'nin altında düşmemesi hedeflenmektedir.

$$SYR = \text{Özsermaye} / [\text{Riskli Varlıklar} + (\text{Piyasa Riskleri} + \text{Operasyonel Riskler}) * 12,5]$$

- Üçüncü Grup - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler; borçlusunun kredi değerliliği bozulmuş olan veya teminatların borçlunun öz kaynaklarının borcun net gerçekleşebilir vadesinde ödenmesini değerinin veya karşılama yetersiz bulunması nedeniyle teminata başvurulmaksızın tamamının tahsil imkânı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği

sektörlerdeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşanması gibi nedenlerle anaparanın ve/veya faizin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen veya yeniden yapılandırılarak canlı alacak olarak sınıflandırılan ve bir yıllık izleme süresi içerisinde anapara ve/veya faiz ödemesi otuz günden fazla geciken veya bu izleme süresi içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan krediler ve diğer alacaklardır. Bankalar, üçüncü grupta sınıflandırdıkları kredi tutarlarının en az % 20'si oranında olmak üzere gerçekleşen kredi zararını karşılayacak tutarda özel karşılık ayırır.

- Dördüncü Grup - Tahsili Şüpheli Krediler; anaparanın ve/veya faizin tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde teminata başvurulmaksızın tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya borçlusunun kredi değerliliği ciddi şekilde bozulmuş olan, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkânı veya sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen veya makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilindeki gecikmenin yüz seksen günü geçmesi beklenen kredilerdir. Bankalar, dördüncü grupta sınıflandırdıkları kredi tutarlarının en az % 50'si oranında olmak üzere gerçekleşen kredi zararını karşılayacak tutarda özel karşılık ayırır.
- Beşinci Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler; borçlusunun kredi değerliliğinin tümüyle ortadan kalkmış olması nedeniyle tahsil beklentisi bulunmayan veya

toplam alacak tutarının ancak ihmal edilebilir bir kısmının tahsil edilmesi beklenen veya üçüncü ve dördüncü gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya anaparanın ve/veya faizin ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan kredilerdir. Bankalar, beşinci grupta sınıflandırdıkları kredi tutarlarının en az % 100'ü oranında olmak üzere gerçekleşen kredi zararını karşılayacak tutarda özel karşılık ayırır.”⁷⁴

Donuk alacak olarak adlandırılan üçüncü, dördüncü ve beşinci gruptaki krediler, Bankalar için hızlı bir şekilde tahsil veya tasfiye edilmesi ya da yeniden canlı hesaplara taşınması gereken alacaklardır. Bankaların kredi değerliliği azalan ve temerrüt riski yüksek olan alacaklarının izlendiği hesaplardır. Basel 3 standartları gereği bu kredilerin toplam krediler içerisindeki oranının en fazla %3 olması gerekmektedir. Kredi riski bu krediler için yüksek hesaplanmaktadır. Bu durum SYR oranlarının da düşmesine ve Basel kriterlerinin sağlanamamasına sebebiyet vermektedir.

Bankaların NPL(Sorunlu Krediler) oranlarının yüksek olması ve SYR (Sermaye Yeterlilik Oranı) ise düşük olması bu bankanın yakın gelecekte karlılığında azalmaya ve ucuz fon bulma imkanının daralmasına sebebiyet verecektir. Bankaların öncelikli hedefi bilançolarında yer alan donuk alacak oranını düşürerek kriterleri sağlamak ve ucuz fon temini imkanına kavuşmaktır.

2.5. Sorunlu Kredilere Ayrılacak Özel ve Genel Karşılıklar

Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) çerçevesinde krediler için ayrılacak karşılıkların ve değer düşüşlerinin hesaplanmasında kullanılan UMS-39 Gerçekleşen Kredi Zararı Modelinin, 2008 küresel finans krizinde kredi zararlarının mali tablolara

⁷⁴

22 Haziran 2016 tarihli 29750 sayılı Resmî Gazete.

yansıtılmasında geç ve yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Ardından, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)-9'daki beklenen zarar modeli gündeme gelmiştir.

Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Karşılıklar Yönetmeliği) ile sınıflandırılan kredilere sınıflarına göre ayrılacak genel ve özel karşılıklar yine aynı yönetmelik ile aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

- “Bankaların kredileri için TFRS 9 kapsamında karşılık ayırmaları esastır.
- Bu Yönetmelik uygulamasında TFRS 9 kapsamında ayrılan karşılıklardan; 12 aylık beklenen kredi zarar karşılığı tutarları ve borçlunun kredi riskinde önemli derecede artış nedeniyle ayrılan ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığı tutarları genel karşılık olarak, borçlunun temerrüdü dolayısıyla ayrılan ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığı tutarları özel karşılık olarak addedilir.
- TFRS 9’a göre karşılık ayıran bankalarca, krediler tanımında yer almakla birlikte, TFRS 9 kapsamına girmeyen krediler için bu Yönetmelik uyarınca ayrıca bir karşılık ayrılması zorunluluğu yoktur.
- Bankalar, birinci fıkra uyarınca beklenen kredi zararı için ayıracakları karşılıkları hesaplarken ülke ve transfer risklerini de dikkate alır.
- Kurul, kredilerin büyüklüğü, türü, vadesi, para birimi, faiz yapısı, kullandırıldığı sektör ve coğrafi dağılımı, teminatları ile benzeri hususlarda zaman içerisinde gözlenen yoğunlaşmaları, kredi risk düzeyini ve yönetimini dikkate alarak, banka veya kredi bazında bankalardan bu madde uyarınca ayrılan karşılıklardan daha yüksek tutarda karşılık ayrılmasını isteyebilir.

- Kurul, bankanın detaylı gerekçelerini içeren başvurusu üzerine, faaliyetlerini de dikkate alarak yapacağı değerlendirmeye göre banka bazında karşılıkların TFRS 9 yerine, 10'uncu, 11'inci, 13'üncü ve 15'inci maddeler kapsamında ayrılmasına karar verebilir.”⁷⁵

Karşılıklar yönetmeliğin altıncı bölümünde ayrıca katılım bankalarınca kullanılan kredilere ve bu krediler için ayrılacak özel ve genel karşılıklara ilişkin özel hükümler bulunmaktadır;

- “Katılım bankalarınca katılma hesaplarından sağlanan finansmanlar için bu Yönetmelik hükümleri uyarınca ayrılan özel ve genel karşılıklar gider hesapları ile katılma hesaplarına, 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in ilgili hükmü uyarınca belirlenen zarara katılma oranlarına göre yansıtılır.
- Katılım bankaları, ayrılan karşılıkların katılma hesapları payına düşen kısmını 13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri saklı kalmak ve genel kurullarınca uygun görülmek kaydıyla gider hesaplarına yansıtabilirler.
- Katılım bankaları, Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’in ilgili hükmü uyarınca düzenlenecek katılma hesabı sözleşmeleri ile tevsik edilmesi kaydıyla, katılma hesaplarına dağıtılacak kâr tutarlarının yüzde beşine kadar olan kısmını, katılma hesapları

⁷⁵

22 Haziran 2016 tarihli 29750 sayılı Resmî Gazete.

kaynaklı kredilere ilişkin terkin edilen alacaklardan yapılan tahsilatlar ile özel karşılıklar ve genel karşılıkların katılım payı iptallerini özel ve genel karşılıklar ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu priminin katılma hesapları payına düşen kısmının karşılanmasında kullanılmak üzere rezerv olarak ayırabilirler.

- Bu Yönetmelik'te geçen faiz ibareleri, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48'inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen katılım bankaları tarafından kullandırılan fonlar bakımından kâr payını ifade eder.”⁷⁶

hükümleri yer almaktadır.

Bankalar, sorunlu kredileri için TFRS 9 kapsamında kendi iç modellemeleri ile zarar karşılığı ayırmaktadır. Bu hesaplar banka bilançosunda 18'li hesap skontlarında izlenmektedir. Bu işlem ile temerrüt riski kredi henüz bilanço kalemlerindeyken muhasebeleştirilmekte ve banka için zarar karşılığı ayrılmaktadır. Bankalar ayırdıkları zarar karşılıkları ile kar realizasyonu yaparak kredi riskinden kaynaklanan muhtemel zararı dönemlere yayarak bilanço realizasyonu sağlarlar. Ayrılacak karşılık oranları için yasal bir sınırlama mevcut olmamakla birlikte düşük karşılık ayıran bir bankanın sorunlu kredilerinin ileride karlılığı üzerinde olumsuz etki yapacağı kuşkusuzdur.

Ayrılan karşılık oranını hesaplamasını aşağıdaki formül ile hesaplamak mümkündür. UFRS 9 gereği ayrılacak karşılık oranı ile alakalı bir sınırlandırma olmayıp, bankaların kuracakları sistemler ile kredi riskleri ve teminat yapıları dikkate alınarak müşteri bazlı zarar karşılıkları ayrılmaktadır.

Ayrılan Zarar Karşılığı Oranı: Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler

⁷⁶

22 Haziran 2016 tarihli 29750 sayılı Resmî Gazete.

2.6. UFRS-9'a Göre Kredilerin Aşamaları ve Karşılıkları

Önceki bölümlerde sorunlu kredilerin sınıflandırması ve sınıflandırmanın sonucu olarak bu kredilere ayrılacak karşılıklara değinilmiştir. Ülkemizde BDDK tarafından uygulamaya sokulan UFRS-9 Beklenen Zarar Karşılığı Modeline göre karşılıklar iki gruba ayrılmıştır. Bunlar;

- 1) On iki aylık beklenen kredi zarar karşılığı tutarları ve borçlunun kredi riskinde önemli derecede artış nedeniyle ayrılan ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığı tutarları genel karşılık olarak,
- 2) Borçlunun temerrüdü dolayısıyla ayrılan ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığı tutarları özel karşılık olarak,

addedilir.⁷⁷

2.6.1. Birinci Aşama;

Standart nitelikli olan ve kredi riskinde önemli derecede artış olmayan krediler birinci aşamada izlenmektedir ve finansal tablolarda bu kredilerin 12 aylık beklenen kredi zararı hesaplaması yapılır ve hesaplanan tutar kadar değer düşüklüğü kar zararda muhasebeleştirilir.⁷⁸

2.6.2 İkinci Aşama;

Bir kredinin aşama ikiye alınması için kredi riskinde önemli ölçüde artış olması ve kredinin normalin altında değerliliğe sahip olması gerekmektedir. İkinci aşamaya geçen krediler için ömür boyu beklenen kredi zararı hesaplaması yapılır ve hesaplanan

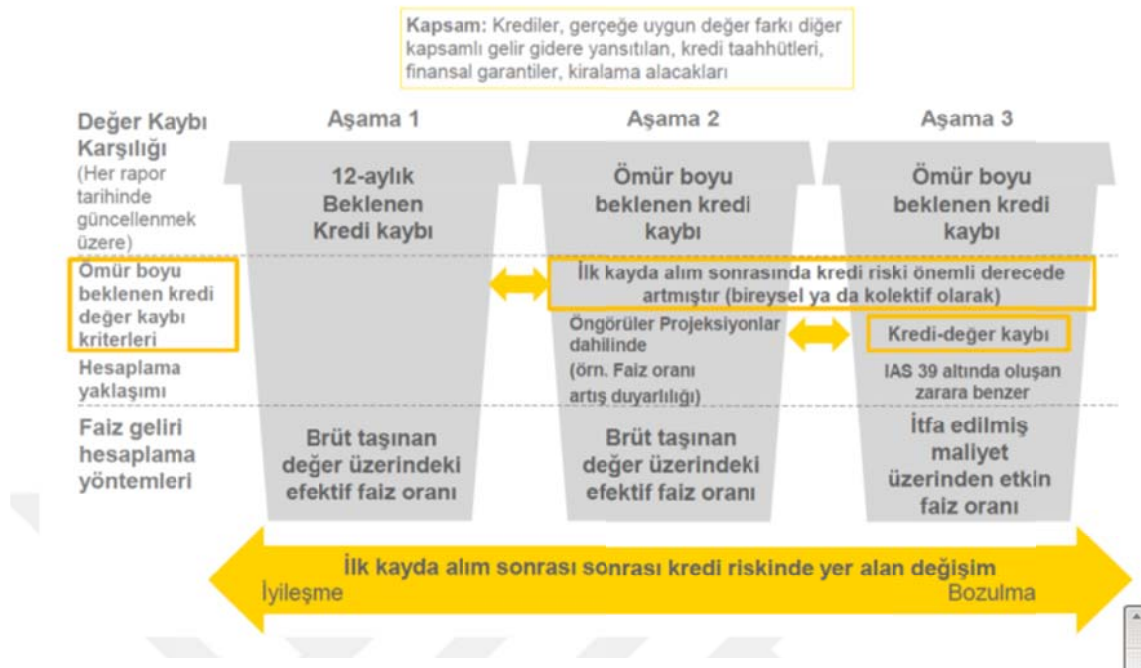
⁷⁷ 22 Haziran 2016 tarihli 29750 sayılı Resmî Gazete.

⁷⁸ KGG, Finansal Araçlar Standardına İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) 2017, paragraf 5.5.5

tutar kadar değer düşüklüğü kar zararda muhasebeleştirilir. İkinci aşamaya geçen kredilerin riskinde artış olması ve ömür boyu değer düşüklüğü hesabı yapılmasından dolayı birinci aşamada olan kredilere göre ayrılacak değer düşüklüğü karşılığı çok daha fazla olmaktadır.⁷⁹

2.6.3 Üçüncü Aşama

Üçüncü aşamada bulunan kredilerin riskinde önemli derecede artış bulunması ve kredinin temerrüt halinde olması gerekmektedir. Bu krediler için ömür boyu beklenen kredi zararı hesabı yapılır ve hesaplanan tutar kadar değer düşüklüğü kar zararda muhasebeleştirilir. Bu aşamada olan krediler, temerrüt halinde olmasından dolayı ikinci aşamadaki krediler ile karşılaştırdığımızda ayrılacak olan değer düşüklüğü karşılığı daha fazla olmaktadır.⁸⁰

5.5.3-5.5.4)

Kaynak: Ernst&Young Global. 2015. Classification of Financial Instruments Under IFRS 9. Ernst&Young

Sorunlu kredilerin aşamaları arası geçiş risk düzeyindeki iyileşme ya da bozulmaya paralel olarak gerçekleşmektedir.

2.7. UFRS-9 Sonrası Kredilerin Sınıflandırılmasında Yaşanan Değişimler

UFRS-9 'un uygulamaya alınması ile Bankaların kredileri sınıflandırma ve karşılık ayırma sistemlerinde köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bankalar Yeni Karşılıklar Yönetmeliği ile uyumlu sistemsel altyapılar geliştirmiş olup, Bankalar Risk Merkezi ve Kredi Kayıt Bürosu'ndan sağladıkları interaktif veriler ve kurum tahsilat performansları ile kredi değerlemesi yapmakta ve karşılık ayırmaktadır.

Donuk alacak tanımını genişletilerek bu tanıma Kredi Riskine Esas Tutarın İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar ile Hesaplanmasına İlişkin Tebliğ'deki temerrüt tanımını dâhil edilmiş olup, böylece Basel-III mevzuatıyla uyum sağlanması amaçlanmıştır.

Yeni Karşılıklar Yönetmeliğine göre borçlunun aynı banka tarafından tahsis edilmiş birden fazla kredisinin mevcut olması ve bu kredilerden herhangi birisinin donuk alacak olarak sınıflandırması durumunda, söz konusu borçlunun bankadan kullanmış olduğu tüm kredilerin donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılması uygulamasına devam edilmektedir. Ancak, bu uygulamaya tüketici kredileri yönünden daha önce olmayan bir istisna tanınmıştır. Buna göre; tüketici kredileri borçlu yerine kredi bazında değerlendirilebilecek ve birden fazla tüketici kredisi kullanılmış olan bir borçlunun bu kredilerinden birinin donuk alacak olarak sınıflandırılması halinde,

diğer tüketici kredileri bankaca Birinci Grup haricindeki gruplar altında sınıflandırılabilir. ⁸¹

Yeni Karşılıklar Yönetmeliği'nde İkinci Grup-Yakın İzlemedeki Kredilere ilişkin verilen tanımda Birinci Grupta veya İkinci Grupta izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve donuk alacak olarak sınıflandırma koşullarını taşımayan kredilerin de ikinci grupta izleneceği belirtilmiştir.

Eski Karşılıklar Yönetmeliği'nde birinci grup içerisinde izlenen kredilerin sözleşme koşullarında, kredilerin gruba ilişkin öngörülen koşulları taşımaya devam etmesi şartıyla ikinci gruba alınmadan değişiklik yapılabilirdi. Sözleşme koşullarındaki değişikliğin vade uzatımına ilişkin olması halinde ilave genel karşılık ayrılması şartı da Karşılıklar Yönetmeliğinde 27.09.2016 tarihinde yapılan değişiklikle kaldırılmıştı. Bu çerçevede, Yeni Yönetmelik ile gelen bu düzenlemenin Eski Yönetmeliğe göre daha ağır bir yükümlülük içerdiğini söyleyebiliriz. ⁸²

Yeni Karşılıklar Yönetmeliği ile, gecikme gününü baz alan stabil bir kredi sınıflandırma sisteminden interaktif bir kredi riski sınıflandırma sistemine geçilmiştir. Kredilerin sınıflandırılmasında kredinin gecikme gün sayısının yanında, istihbarat ile desteklenen erken uyarı sisteminden alınan veriler ile yapılacak değerlendirmeye de belirlenecektir.

UFRS-9 ile kredinin sınıflandırılmasındaki kriterlerin değiştirilmesi yanı sıra, kredilerin yeniden yapılandırılması konusunda da değişiklikler yapılmıştır. Yeniden yapılandırma tanımları değiştiği gibi, yeniden finansman tanımı getirilmiştir. Bankacılık

⁸¹ 22 Haziran 2016 Tarih 29750 Sayılı “Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”5/5

⁸² Avcı, G. “Karşılıklar Yönetmeliği Değişiyor-Getirecekleri Üzerine Değerlendirmeler-1” 2016.

Düzenleme ve Denetleme Kurumu 'nun genelgesinde⁸³ finansal güçlük ve imtiyaz şartlarını taşıyan krediler için yapılan sözleşme değişiklikleri (ödeme planı uzatılanlar dâhil olmak üzere) veya yeniden finansman yapılması durumlarında yeniden yapılandırma kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir.

Bu durum kredilerin yeniden yapılandırılmasında yeni sınırlamalar getirilmesi anlamını taşımakta olup, şartları taşımayan yapılandırma işlemleri ise, kredinin sınıflandırılmasında donuk alacak nitelendirilmesi ve ömür boyu beklenen kredi zarar karşılığı ayrılmasına neden olmaktadır.

Yeni Karşılıklar Yönetmeliğinde yapılan düzenleme ile donuk alacak olarak nitelendirilen ve takip hesaplarında yeniden yapılandırma yapılmayan müşterilerin tüm gecikmelerini kapatıp, ödemelerini en az iki ay düzenli şekilde yapmaları durumunda takip hesaplarından çıkarılma imkânı tanınmıştır.

2.7.1. Kredi Riski Aşamaları

Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 30 28. 11-27'nci paragraflarda ele alınan faktörler dikkate alındığında; gün sayısını esas alan kriterlerin bu Standardın ilgili hükümleri kapsamında değiştirilebilmesi kaydıyla, alacaklara ilişkin kredi riski ile maruz kalınan ilgili kredi riskinin genel olarak aşağıda belirtilen üç kategoriye göre belirleneceği kabul edilir:

a. 1. aşama alacaklar - Sözleşmeden doğan ödemelerin 30 gün gecikmesi kriterini karşılamayan alacaklar: Toplam karşılıklar yoluyla 12 aylık beklenen zararlara tabidir (hesaplamalar, müşteriye özgü parametreleri esas alarak yapılmış olsa da),

⁸³ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2018 Tarih 24049440-010.06.02[4/8]-E.1 Sayılı “Yeniden yapılandırma” Genelgesi,

b. 2. aşama alacaklar - Sözleşmeden doğan ödemeleri 90 günü geçmemek kaydıyla en az 30 gün geciken ya da kredi derecelendirmesinde önemli ölçüde bozulma veya sözleşmelerin ihlali gibi diğer nitel göstergeleri karşılayan alacaklar: Toplam karşılıklar yoluyla ömür boyu beklenen zararlara tabidir (hesaplamalar, müşteriye özgü parametreleri esas alarak yapılmış olsa da),

c. 3. aşama alacaklar - Sözleşmeden doğan ödemeleri en az 90 gün geciken ya da kredi derecelendirmesinde önemli ölçüde bozulma veya sözleşmelerin ihlali veya iflas durumları gibi diğer nitel göstergeleri karşılayan alacaklar: Müşteriye/varlığa özgü karşılık yoluyla ömür boyu beklenen zararlara tabidir.⁸⁴

2.8. Sorunlu Kredilerin Muhasebeleştirilmesi

Sorunlu kredileri Özel Takipteki Krediler, İdari Takipteki Krediler ve Kanuni Takipteki Krediler olarak da sınıflandırmak mümkündür.

- Özel Takipteki Krediler; Bankaların erken uyarı sistemlerince borçlunun kredi değerliliğini yitirdiği ve kredinin zafiyete uğrama riskinin oluştuğunun tespit edilmesi halinde krediler özel takibe alınır ve ilgili ekiplerce durumu özel olarak takip edilmeye başlanır. Bu krediler, özel takip statüsündeki krediler olarak tanımlanır ve bankalarca 168-169 numaralı hesap skontlarına alınarak takip edilir.
- İdari Takipteki Krediler; Borcun ödemesinin 30 günden fazla geciktirilmesi ya da geciktirileceğine dair güçlü intibanın oluşması, borçlunun temerrüde düşeceğine dair kanaatin oluşması halinde krediler idari takip sürecine alınmaktadır. İdari takip süreci ayrıca karşılıklar yönetmeliği gereği zorunlu bir süreçtir. İdari takipteki krediler 150-167 numaralı hesap skontlarına alınarak takip edilmektedir.

⁸⁴ KGGK, Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 30 Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler, s.s. 8-9

- Kanuni Takipteki Krediler; Bir alacağın vadesinden itibaren 90 gün içinde tahsil edilememesi halinde, bu süre zarfında tahakkuk ettirilen yasal kar payı/faizi birlikte kanuni takip hesaplarına alınarak izlenmektedir. Bankalar, Tekdüzen Hesap Plânı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'e ve Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Plânı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ'e göre muhasebe kayıtlarını tutmakla mükelleftir. Bu sebeple Karşılıklar Yönetmeliği hükümlerince kanuni takip olarak sınıflandırılan krediler aşağıdaki hesap skontlarında muhasebeleştirilmelidir;

*170/171 - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler TP/YP,

*172/173 - Tahsili Şüpheli Krediler TP/YP,

*176/177 - Zarar Niteliğindeki Krediler TP/YP,

*180/181 - Özel Karşılıklar TP/YP.⁸⁵

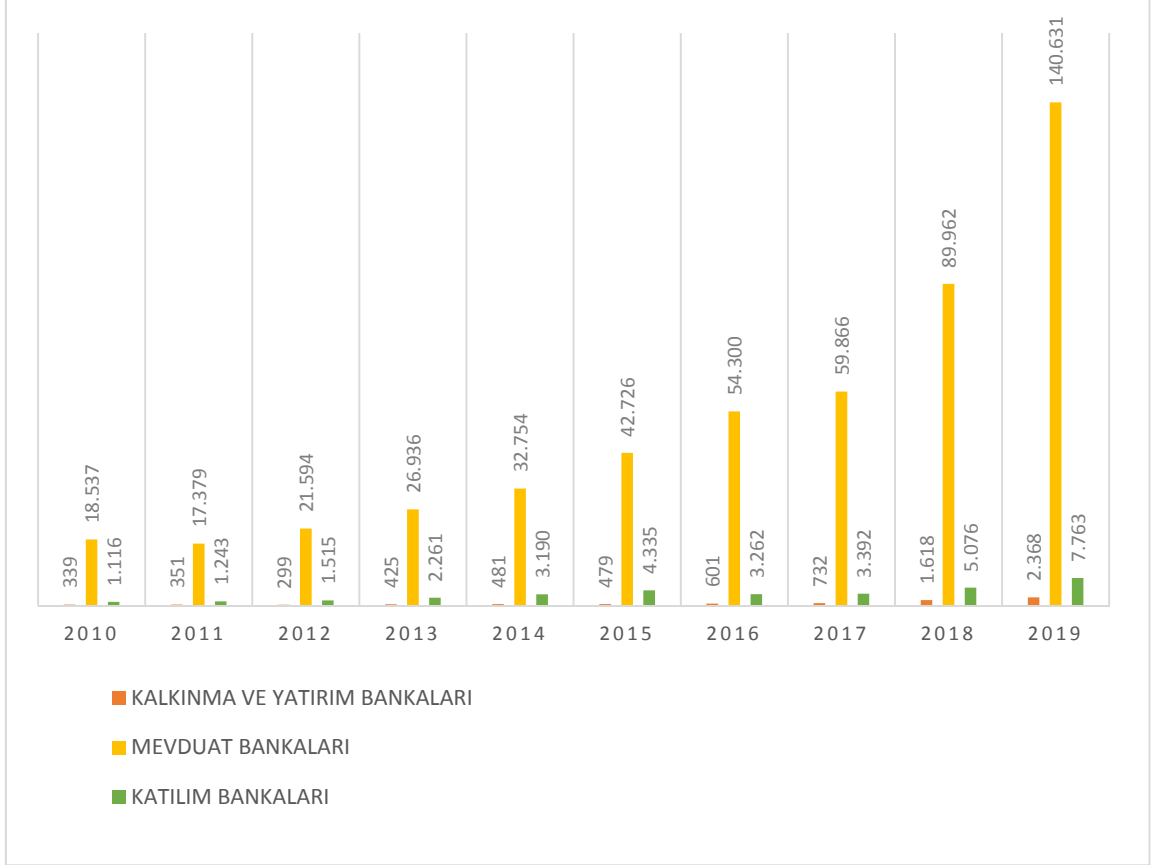
2.9. Türkiye'deki Katılım Bankalarında Sorunlu Kredilerin Görünümü

Katılım bankaları, faaliyete başladığı 1980'li yıllardan günümüze kadar Bankacılık sisteminin alternatif bir kuruluşu olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Her ne kadar geleneksel bankalar ile uygulamada farklılık gösteren işlemleri mevcut olsa da tabi olunan yasal mevzuat itibarı ile Bankacılık sisteminin bir parçasıdırlar.

Bankalar, ister çokuluslu bankacılık grupları isterse tek şubeli yerel bankalar olsun, küresel bankacılık sisteminin bir parçası olmak zorundadır. Uluslararası kural ve normlara uymayan bir Bankanın diğer Bankalar ile para transferi, çek ödemesi, swap

⁸⁵ Selimler, H. “Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006. s.72.

işlemleri kısaca Bankacılık faaliyetlerini yürütmesi imkansızdır. Katılım bankaları da her türlü uluslararası normlara uyum sağlamak zorundadır. Bu sebeple düzenli olarak bağımsız denetim raporlarını kamuoyuna yayınlamakta, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarına kendilerini ve ürünlerini derecelendirmeye sunup kamuoyu ile paylaşmaktadırlar.

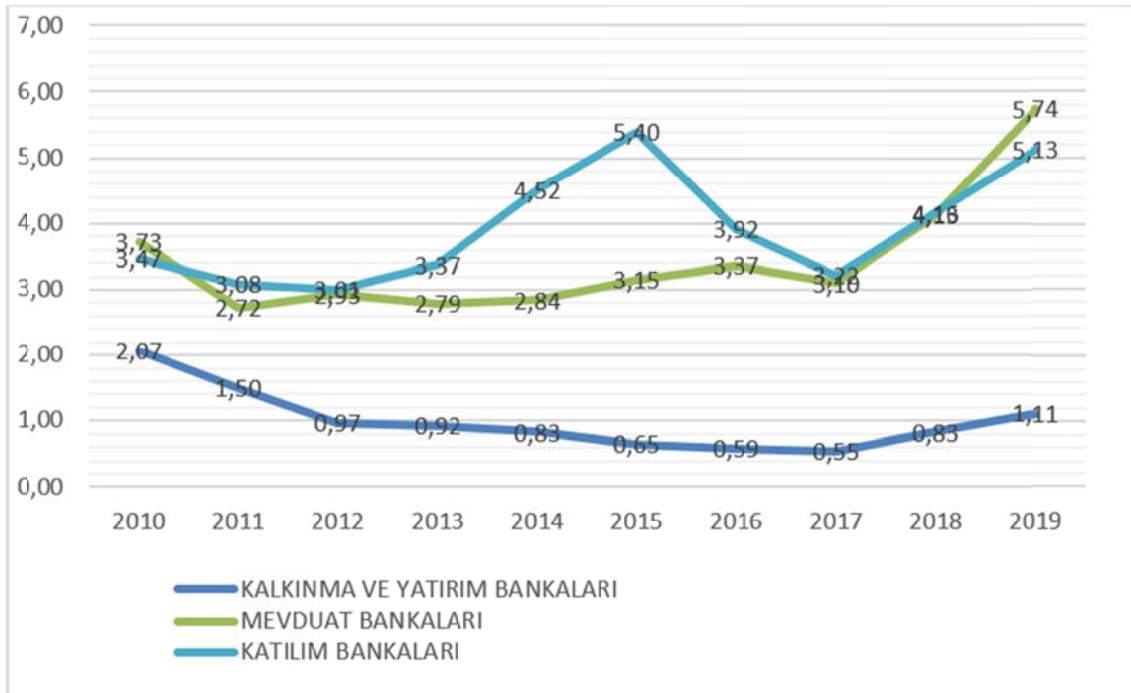

Grafik 1 Bankacılık Sektörü Takipteki Alacak Rakamları (Milyon TL)

Kaynak: 11.02.2020 Tarihinde <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> sayfasındaki veriler üzerinden üretildi.

Yukarıda yer alan Grafik 1 'de görüldüğü üzere Yeni Karşılıklar Yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği tarih itibari ile 2018 yılı itibari ile; mevduat ve katılım bankalarının takipteki kredilerinde uygulamaya konduğu iki yıl içinde %100'den fazla artış yaşanmıştır. Katılım bankalarında artış oranının mevduat bankalarına göre daha

sınırlı kalmasının sebebi ise; tahsilat performanslarının daha yüksek olması, sektöre yeni kurulan bankaların dahil olması ve daha fazla teminatlı çalışmalarıdır. Bu durum katılım bankaları için daha olumlu bir görünüm içermektedir. 2019 yılsonu itibari ile Türk bankacılık sisteminin toplam 150 milyar liranın üzerinde takipte alacağı mevcuttur.

Grafik 2 Bankacılık Sektörü NPL Oranları(%)

Kaynak: 11.02.2020 Tarihinde <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik> sayfasındaki veriler üzerinden üretildi.

Yukarıda yer alan Grafik 2 ‘de görüldüğü üzere Yeni Karşılıklar Yönetmeliği’nin yürürlüğe girdiği tarih itibari ile NPL oranları tüm bankacılık sektöründe artış göstermiş olup, katılım bankaları ile geleneksel bankaları arasında takip bakiyeleri açısından bir eşgüdüm mevcuttur. Kalkınma ve yatırım bankaları ise görece daha düşük takip rakamları ile faaliyet göstermektedirler. Bu durumun temel sebeplerinden biri faaliyet alanlarını büyük ölçekli ve teminatlı krediler ile sürdürmeleri

ve düşük müşteri portföyü avantajı ile kredileri yakından takip edebilmeleridir. Katılım bankaları için takipteki kredilerin zirve yılı olan 2019 yılı olmuştur. Ardından sektöre hızlı giriş yapan Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve nihayet Emlak Katılım bankalarının dahil olması ile NPL oranları sektör ortalamasına inmiştir. Mevcut oranlar kabul edilebilir sınır olan %3 'ün üzerinde bulunmaktadır.

Yukarıdaki grafikler göstermektedir ki katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasında sorunlu krediler açısından bir eşgüdüm mevcuttur. Gerek içerisinde faaliyette bulundukları sektörlerin aynı olması gerekse kredi portföylerinde ticari ve bireysel kredilerin bulunması sebebi ile ekonomik konjonktürden kalkınma ve yatırım bankalarına göre daha fazla etkilenmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının orta ve uzun vadeli yatırım projelerini finanse etmeleri sebebi ile sorunlu kredi oranları daha düşük, sektör payları ve kar marjları da aynı şekilde daha azdır. Katılım Bankacılığı sektörünün 2015 yılında NPL oranının sektör ortalamasının üzerine çıkması sektörde faaliyet gösteren bir bankanın tasfiyesi sürecine tekabül etmiştir. Tasfiye işlemlerinin tamamlanması ile sektör geleneksel bankacılık ile yeniden eşgüdüme oturmuştur. Bu durum genel eğilimden dönemsel ve konjonktürel sapmalar olsa da gelenekse ve Katılım Bankacılığının sorunlu kredileri arasında eşgüdüm olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki grafiklerden hareketle Katılım Bankaları için takipteki kredilerinin tasfiyesi 2020 yılı için en önemli hedeflerinden birisi olacağı söylenebilir. Yüksek ve sürdürülebilir olmayan NPL oranları ile devam edilmesi tüm sektör karlılığı ve risk primi için olumsuz bir görünüm oluşturacaktır.

3. BÖLÜM:

KATILIM BANKALARINDA SORUNLU KREDİLERİN TASFİYESİ İŞLEMLERİ

Çalışmanın önceki bölümünde sorunlu krediler tanımlanmış, ortaya çıkış sebepleri irdelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu bölümde, Katılım Bankaları çerçevesinde tüm önleme çabalarına rağmen kanuni takibe intikal eden kredilerin tahsili ve yeniden sorunsuz hale getirilebilmesi için uygulanacak yöntemlerden söz edilecektir.

Katılım Bankaları için esas olanın borcun ifa edilmek suretiyle sona erdirilmesidir. İfa, borçlanılmış edimin yerine getirilmesi ile borcun sona erdirilmesidir.⁸⁶ İfa kavramı gerek Kur'ân' da gerekse Sünnet'te biri ahde vefa, diğeri borçların gereği gibi yerine getirilmesi olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır.⁸⁷ Borçlunun ödeme kabiliyetinin bulunması halinde borcun ifası, Borçlunun ödeme kabiliyetinin bulunması halinde borcun ifası, bizzat âyetlerle sabit olan bir dinî yükümlülüktür. Kur'an-ı Kerim'deki aşağıdaki ayetler ayetler bu hususu emreder.

⁸⁶ Tunçomağ, K. **Türk Borçlar Hukuku**, Sermet Matbaası, 1. Basım, 1. Cilt, 1976, s.s. 663

⁸⁷ Aybakan, B. **İslam Hukukunda Borçların İfası**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998, ss.35

“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetleri hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vadettiklerimi vereyim” ayeti ile ahde vefa emredilmiştir. (Bakara Suresi, 2/40)

“Anlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın akdini yerine getirin.” (Nahl Suresi, 16/91)

“Ey iman edenler! Akitlerin gereğini yerine getiriniz.” (Maide Suresi, 5/1)

Katılım bankaları için alacakların ifa ile sonlandırılması her durumda mümkün olmamaktadır. Bazı hallerde borçlunun temerrüdü ile karşı karşıya kalınmaktadır. Borçlu, ifa etmek zorunda olduğu, muaccel ve mümkün bir borcu zamanında yerine getiremediği için alacaklının ihtarına maruz kalması halinde, ortaya çıkan duruma temerrüt denir.⁸⁸ Burada temel kıstas borçlunun edimini ifa edebilir olmasıdır. Borçlunun ifa kabiliyetini tamamen yitirmesi halinde borçlunun müflis olarak isimlendirilmesi gerekmektedir. Katılım bankaları için alacaklarının tahsilinin mümkün olabilmesi için borçlunun temerrüt halinin sonlandırılması ve müflis olmasının önlenmesi elzemdir. Bu suretle birçok mekanizma ile borcun ifa edilebilir hale getirilmesine gayret gösterilmektedir.

Katılım bankaları için sorunlu kredilerin artmasının iki sonucu bulunmaktadır. Bunlar, Bankanın karlılığının düşmesi ve katılma hesabı sahiplerine dağıtılan kar payının azalması olarak sıralanabilir. Geleneksel bankalar, kredilendirme faaliyetlerinden elde edilen karlardan bağımsız olarak piyasada oluşan faiz haddi üzerinden mudilerine ödeme yapmaktadır.

Katılım bankalarında ise, katılma hesapları ortaklık prensibi ile işletilmekte olup bu hesaplardan elde edilen kar veya zarar hesap açılmadan önce belli olan bir oran

⁸⁸ Yaran, R. **İslam Hukukunda Borcun Gecikmesi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.s. 73.

üzerinden banka ile hesap sahibi arasında pay edilmektedir. Bu sebeple katılım bankasının ticari faaliyetlerinde yaşanan kar düşüşü doğrudan katılma hesaplarının karlılığını olumsuz etkilemektedir. Bu durum katılma hesaplarının montanının azalmasına ve Bankanın yeni krediler için kaynak bulamamasına, mevcut kaynakların ise tahsil edilememesi sebebi ile yüksek takip rakamlarının katılım bankası için kronik hale gelmesine sebep olur.

Bankalar için kabul edilebilir tahsil edilemeyen kredi (NPL) oranı %3 'tür. NPL oranı “Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler” formülü ile belirlenir. NPL oranı Bu oranın üzerinde bulunan Bankalar için kısa ve orta vadede düşük karlılık ve aktif kalitesinin düşmesi sebebi ile kredi bulma maliyetleri artar. Bankalar için ideal olanın sorunlu krediler ortaya çıkmadan önce tahsil edilmesi olsa da bir kısım krediler 90 gün ve üzeri gecikmede tahsil edilememekte ve takip hesaplarına intikal etmektedir.

Bankacılık sektöründeki krizlerin ortaya çıkmasının sebebi, genellikle bankaların bilançolarının aktiflerindeki kalemlerden kaynaklanmaktadır. Bankaların bilançolarında aktifler içerisinde yer alan sorunlu kredilerin oranının hızla artması krizlerin habercisi sayılmaktadır.⁸⁹ Katılım bankaları özelinde ve sektör genelinde sorunlu kredilerin tasfiyesi ve sağlıklı bir tasfiye sürecine sahip olunması stratejik hedeflerinden birisi olmalıdır.

Tüm bu sebeplerle katılım bankaları için sorunlu kredilerin yeniden sorunsuz hale getirilmesi ve tahsil edilmesi son derece önemlidir.

3.1. Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması

Yeniden yapılandırma, borçlunun borç yükünün ödeme kabiliyetine göre hafifletilerek, borçlunun mali ve organizasyon yapısının finansal ve idari tedbirler yoluyla korunması ve devam ettirilmesidir. Yeniden yapılandırmanın temel gayesi,

⁸⁹ Turhan, M. İ., “Bankacılık Krizleri”, No:4, *Active Dergisi*, 1998, s.2

borçlunun yeniden borçlarını ödeyebilme kabiliyetini elde edebilmesine ve faaliyetlerini devam ettirebilmesine imkân tanımaktır.

Yeniden yapılandırma işlemlerini temel olarak mali yeniden yapılandırma ve operasyonel yeniden yapılandırma olmak üzere iki gruba ayırabiliriz.

- Mali yeniden yapılandırma, finansal yapıları bozulan ve gelir gider dengesini sağlayamayan borçluların mali yapılarının güçlendirilmesi ve finansal anlamda firmanın faaliyetlerinin sürdürülebilir hale getirilmesi işlemidir. Mali yeniden yapılandırma ile aktif ve pasif kalemlerinin yeniden yapılandırılmasını ifade etmektedir. Firmanın sermaye maliyetini düşürülmesi için kredilerin daha uygun şartlar ile yapılandırılması, karlılığı ve hisse değerliliğini artırıcı önlemler alınması, mevcut nakit akışı ile ödenemeyecek borçların yeni taksit planını bağlanması ve vadeye yayılmasını, borçlarını ödeyemeyecek durumda olan firmanın tasfiye edilmek yerine, ortakların hisselerinin bir kısmının alacaklılara borçlara karşılık verilerek firmanın borçlarının tasfiyesi ve ortaklık yapısının güçlendirilmesi, bu kuruluşların da firma yönetimine dahil edilerek yönetimin tüm paydaşların dahil edilmesi işlemlerini içermektedir.⁹⁰

Operasyonel yeniden yapılandırmada, kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi, birleşme ve satınalma yolu ile şirketin büyütülmesi, borçlanılarak yeni firma satın alınması, firmanın bir kısım hisselerinin satılması ve sermayeye eklenmesi, firmanın birden fazla firmaya bölünmesi, grup firmaları arasında hisse senedi takası, sermaye artışı yapılmadan yeni hisse senetlerinin arz edilmesi, karlı olmayan birimlerinin satılması ya da kapatılması, giderler ve üretim maliyetlerinde tasarrufa

⁹⁰ Türe, E. **Bankalarda Kredilerin Yönetimi Ve Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Süreci**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015. s.59

gidilmesi gibi gider azaltıcı yöntemlerle firmanın mali durumunun ve operasyonel yapısının iyileştirilmeye çalışılması işlemlerini ifade eder.⁹¹

Sonuç olarak, yeniden yapılandırma işlemleri borçlu ve alacaklıların geniş konsensüsü ile gerçekleştirilen bir mali, operasyonel ve hukuki tedbirler içeren geniş kapsamlı bir iyileştirme yöntemidir.⁹²

3.1.1. Yeni Ödeme Planı (YÖP) İle Yapılandırılması

Katılım bankalarınca, ödemelerinde sorun yaşayan müşterilerinin kanuni takip hesaplarına intikal etmeden önce ve kanuni takibe intikal sonrası ödeme planlarında değişiklik yapılarak borçların yeni taksit planına bağlanması mümkündür. Borçların yeni ödeme planına bağlanması yolu ile yapılandırma işleminde katılım bankalarının öncelikle dikkat ettiği husus yeni ödeme planının müşterinin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve bu yeni ödeme planı ile müşterilerinin düzenli ödeme yapabilir hale gelmesidir.

Borçlarını ödeme imkanı bulunmayan kişilere kolaylık gösterilmesi gerektiğine dair Kur'an'da ve hadislerle teşvik edilmektedir. Allah-u Teala şöyle buyurmuştur; “Eğer borçlu sıkıntıda ise, kolaylığa çıkıncaya kadar ona mühlet verin!” (Bakara, 2/280) Borçlunun iflasının önlenmesi ve temerrüt halinin sonlandırılması için borcun vadesinin veya ödeme şartlarının kolaylaştırılması ile borcun ödenebilir hale getirilmesi, borçlu ve

⁹¹ Türe, E. **Bankalarda Kredilerin Yönetimi Ve Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Süreci**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015. S.60.

⁹² Türe, E. **Bankalarda Kredilerin Yönetimi Ve Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Süreci**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015. s.60.

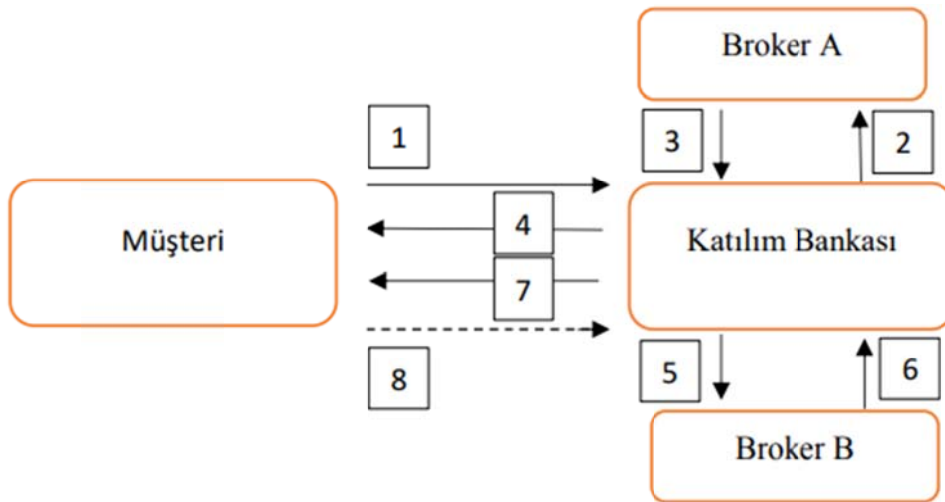
alacaklı için fayda sağlar ve ticari hayatın devamlılığına katkıda bulunur. Bir alacaklı için en kötü durum borçlunun borcunu ödeme kabiliyetini kaybetmesidir.

Katılım bankaları için borcun yapılandırılması halinde, önceki bölümlerde de belirtildiği üzere yeni karşılıklar yönetmeliği ile takip hesaplarındaki bir krediye yeni ödeme planı yapıldıktan sonra en az 6 ay boyunca takip hesaplarında izlenmeye ve bu 6 ay boyunca ömür boyu zarar karşılığı ayrılmaya devam edilmektedir. Bu sebeple müşterinin finansal sorunlarına çözüm üretmeyen bir yapılandırmanın banka için sorunun ertelenmesi dışında bir işlevi bulunmamaktadır. Bu sebeple borcun yapılandırılması hususunda katılım bankaları çok titiz ve adil davranmak zorundadır. Konunun hem dini bir yükümlülüğü hem de ekonomik bir maliyeti söz konusudur.

3.1.2. Teverruk Kullandırımı İle Yapılandırılması

Katılım bankalarınca sorun kredilerin yapılandırılmasında sıkça başvuru alan yöntemlerden birisi de teverruk kullandırımı ile borcun yeni ödeme planına bağlanmasıdır. Önceki bölümlerde de tanımlandığı üzere teverruk nakit temin etmek amacıyla, bir tarafın malı vadeli olarak alıp diğer tarafa peşin satması işlemidir.

Katılım bankası, dönemsel nakit sıkışıklığı yaşayan müşterilerine teverruk kredisi kullandırımı yolu ile nakit imkânına kavuşmasını ya da mevcut borçlarını teverruk ile vadeye yayılması imkânını sağlar. Teverruk kredisi, ülkemiz uygulamasında Londra Metal Borsası üzerinden kıymetli metal alım-satımı ile gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2 Teverruk Süreci

Organize teverruk işlemlerinde iş akışı aşağıdaki şekilde gerçekleşir:

1. Müşteriyle teverruk sözleşmesi akdedilir.
2. Katılım bankası, teverruğa konu emtianın alış bedelini Broker A'ya öder.
3. Broker A emtiayı katılım bankasına peşin olarak satar.
4. Katılım bankası, peşin olarak satın aldığı emtiayı müşterisine vadeli olarak üzerine kar payını ekleyerek satar.
5. Katılım bankası, müşterisine vadeli olarak sattığı emtiayı, yine müşteriden aldığı vekaletnameye binaen Broker B'ye alış fiyatı üzerinden satar.
6. Broker B, peşin olarak satın aldığı emtianın bedelini katılım bankasına öder.
7. Katılım bankası, Broker B'den tahsil ettiği peşin satış bedelini müşterisinin hesabına öder.
8. Müşteri vadesinde kar dahil taksitlerini katılım bankasına öder.⁹³

3.1.3. Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması

Bankacılık Kanununda yapılan 19.07.2019 tarih ve 30836 resmi gazete sayılı değişiklikler ile Banka ve diğer finansal kurumlara kredi borçları bulunan şirketlerin ödemede temerrüde düştüğü borçlarının yapılandırılabilmesi için oluşturulan Finansal Yeniden Yapılandırma (FYY) Çerçeve Antlaşmaları ile borçlarını yapılandırabilme

⁹³ Kazancı, K. . Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 4(1), 2018. 17-47.

imkânı oluşturulmuştur. Bu uygulama ile borçlarını ödeme isteği olan fakat gelir-gider dengesinde ve nakit akışında yaşanan bozulmalar sebebi ile yükümlülüklerini yerine getiremeyen müşterilere yeniden ödeme kabiliyeti kazandırılması amaçlanmaktadır. Başlangıçta borçları 25 Milyon TL ve üzeri olan borçlular için çıkarılan FYY Çerçeve Anlaşması, ardından BDDK'nın onayı ile 25 Milyon TL altı borçlular için de uygulamaya alınmıştır.

FYY sürecine girebilecek borçlular; en büyük üç alacaklıdan birisine, Çerçeve Anlaşması ekinde detayları yer alan formatta başvuru ve taahhüt mektubuna, gerekli tüm belge ve bilgileri de ekleyerek başvuru yapabilecektir. Türkiye Bankalar Birliği tarafından Çerçeve Anlaşması'nı imzalayan kuruluşlar güncel olarak ilan edilmektedir.

Başvurusu alacaklı kuruluş tarafından kabul edilen borçlular için mevcut durumunun korunması süreci başlayacak olup, Çerçeve Anlaşmasını imzalamış olan alacaklı kuruluşlar; yeniden yapılandırılan alacaklarının tahsili için icra takibi yapamayacak (zamanaşımı ve hak düşürücü süreler sebebiyle hak kaybına neden olacak haller haliç olmak üzere), mevcut takiplere durdurulacak ve diğer yasal yollara başvuramayacaktır.

Borçlunun Çerçeve Anlaşmasına başvuru tarihi öncesinde Alacaklı Kuruluşların birisi tarafından başlatılmış yasal takipler; satış günü belirlenmiş olması, ihalenin feshi davasının devam etmesi, borcun icra taahhüdüne bağlanmış olması, tasarrufun iptali davasının devam etmesi durumlarında bu işlemler FYY sürecinden etkilenmeyecektir. Alacaklı Kuruluşların anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerine uymaması halinde ya da taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümü için TBB Yönetim Kurulu'nun belirleyeceği Hakem Kurulu yetkilidir. ⁹⁴

⁹⁴ TBB, Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması Uygulaması Hakkında Duyurusu, <https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7625/14102019.pdf> 06.07.2019

FYY Çerçeve Anlaşması öncesi mevcut teminat yapısının korunması esastır. Gerekli hallerde borçluya ek kredi imkanı da sağlanabilir. Ek kredi kullandırımı için %90; bu oranın karşılanamaması halinde, AKK bankalarının talebi üzerine, AKK'ya üye Alacaklı Kuruluşların alacak toplamının 2/3'ünü ve AKK'ya üye Alacaklı Kuruluşlar'ın en az ikisini temsil eden Alacaklı Kuruluşlar'ın aynı yöndeki karar şartı aranmaktadır. Anapara alacağının tamamından veya bir kısmından feragat etmenin veya iştirak etmenin veya aynı tahsilatın gerekli görülmesi halinde AKK'ya dâhil Alacaklı Kuruluşlar'ın kendi toplam alacaklarının %100'üyle bir karar alınmış olması gerekmektedir.

3.1.3.1. Finansal Yeniden Yapılandırma Şartları

a) FYY sürecine dahil edilecek borçluların, mali yapılarının ve bu kapsamda borçlarının yapılandırılması ya da yeni bir ödeme planına bağlanması halinde borçlarını geri ödeme kabiliyeti kazanacaklarının tespit edilmiş olması gerekmektedir. Borçlarını geri ödeme kabiliyeti kazanamayacağına kanaat getirilen borçlular finansal yeniden yapılandırma kapsamına alınamaz.

b) Haklarında iflas kararı alınmış borçlular FYY kapsamına alınamaz. FYY süreci devam ederken borçlu hakkında iflas kararı verilmesi durumunda, borçlu hakkında temerrüt hükümleri uygulanmaktadır.

Borçlunun FYY kapsamında alınmış olsa da müzakere aşamasında Çerçeve Anlaşması'na taraf olmayan toplam borç/memzuç tutarının yüzde 25'ten fazlasını teşkil eden diğer alacaklıların yasal takip işlemlerine başlamış olması ve Madde VII.16'da öngörülen 180 günlük süreyi geçmeyecek şekilde, bu takibin 30 gün içerisinde bertaraf edilmemesi halinde, AKK'ya üye Alacaklı Kuruluşlar'ın toplam alacaklarının 2/3'ü ve AKK'ya üye Alacaklı Kuruluş sayısının en az ikisini temsil eden Alacaklı Kuruluşlar'ın aynı yöndeki kararı ile sözleşmenin müzakeresine son verilebilir.

c) FYY kapsamına alınacak borçluların mali durumunun tespiti ve FYY uygulanabilirliğine ilişkin değerlendirme; bağımsız denetim kuruluşlarına, Çerçeve

Anlaşması'nı imzalamış olan Alacaklı Kuruluşlar'ın alacak tutarlarına göre en az 2/3'ü ve en az ikisi tarafından belirlenecek yeterli bilgi ve uzmanlığa sahip kuruluşlara veya borçlu tarafından kabul edilmesi durumunda, Alacaklı Kuruluşlar'a yaptırılır.

Yapılan incelemelere bağlı olarak borçlunun bilanço içi ve dışı varlık ve imkânlarının bir arada irdelenmesi sonucunda, ilgili borçlunun öngörülen süre içerisinde borçlarını ödeme kabiliyetini kazanıp kazanmayacağı yönündeki değerlendirmeler sonrasında AKK tarafından olumlu görüşe varılan borçlular için FYY sözleşmesine bağlanabilir.⁹⁵

3.1.3.2. Finansal Yeniden Yapılandırma Süreci

- FYY Başvurusu yapılan Alacaklı Kuruluş, en geç 3 iş günü içerisinde borçlunun kendisine bildirdiği ve Çerçeve Anlaşması'na taraf olan Alacaklı Kuruluşlara gerekli bilgilendirmeyi yapar.

- Anlaşma kapsamında yapılacak hesaplamalara ilişkin, tüm alacaklıların alacaklarının ve varsa teminatlarının bildirilmesini talep eder.

- Alacaklı Kuruluşlar, kendilerine iş bu bildirimin ulaşmasından itibaren en geç 3 iş günü içerisinde cevaplarını Alacaklı Kuruluş'a iletir.

- Başvuru yapılan Alacaklı Kuruluş, iletilen alacak tutarlarından oluşan konsolide dökümü yine 3 iş günü içerisinde diğer Alacaklı Kuruluşlarla paylaşır.

- Başvuruyu takiben 10'uncu iş gününde, başvuru Alacaklı Kuruluş'a iletilen alacak tutarlarından oluşan döküm esas alınarak AKK tarafından lider banka seçimi yapılır.

⁹⁵ TBB, **Banka ve Diğer Mali Kurumlara 25 Milyon TL ve Üzerinde Kredi Borcu Bulunan Şirketler İçin Uygulama**, <https://www.tbb.org.tr/fyy/1.pdf>, 09.10.2019

- Lider banka, FYY sürecine alınan borçluyla birlikte ele alınması gerekli görülen aynı risk grubu içinde yer alan borçluları ve ortakları, başvuruda bulunan borçlunun yazılı beyanını dikkate alarak belirler. Bu kişi ve kurumlardan da başvuru ve taahhüt mektubu talep eder.

- Borçluyla AKK üyeleri ve anlaşma koşulları doğrultusunda varsa, AKK üyelerinin uygun göreceği diğer alacaklılar arasında FYYS bağitlanır.

- AKK, başvuru tarihinden itibaren en fazla 90 gün içerisinde yeniden yapılandırma kararını sonuçlandırmadığı takdirde sürecin sona erdiği kabul edilir.

- Bu süre, AKK'ya üye Alacaklı Kuruluşlar'ın alacak toplamının 2/3'ünü ve AKK'ya üye Alacaklı Kuruluşlar'ın en az ikisini temsil eden Alacaklı Kuruluşlar'ın aynı yöndeki kararıyla en fazla 90 gün uzatılabilir.

- Alacaklı Kuruluşlar'ın alacak tutarı olarak 3'te 2'sinin aynı yönlü kararı halinde toplam süre bir yılı aşmamak üzere görüşme süreci olumlu ya da olumsuz bir karar alınana kadar devam eder.

- Çerçeve Anlaşması'nın süresi içerisinde en fazla 2 kere başvuru yapılabilir.⁹⁶

3.2. Sorunlu Kredilerin Ayni Varlık Alınması Yolu İle Tahsili

Katılım bankalarınca sorunlu kredilerin tasfiyesi amacı ile sıkça başvurulmuş yöntemlerden bir diğeri, sorunlu kredilerin borca mahsuben ayni varlık alınması yolu ile tasfiyesidir. Ruhunda bir ortaklık sistemi olan Katılım Bankacılığında temel esas kar ve zarara katılımdır. Ne var ki kar ve zarar her durumda ortaklardan banka ve müşteri açısından aynı oranda olmamaktadır. Zarar ile sonuçlanan bir ticari işlemde finansör

⁹⁶ TBB, Banka ve Diğer Mali Kurumlara 25 Milyon TL ve Üzerinde Kredi Borcu Bulunan Şirketler İçin Uygulama, <https://www.tbb.org.tr/fyv/1.pdf>, 09.10.2019

konumunda olan bankanın zararı işletmeci ve emektar olan müşteriden daha fazla olmaktadır.

Katılım Bankaları, hane halkından katılma hesapları yolu ile topladıkları birikimlerini İslami finansa uygun kredilendirme yöntemleri ile işleterek katılma hesaplarına kar dağıtarak ve karın bir kısmına da ortak olarak faaliyet gösterirler. Katılım bankaları, nakit kredi kullandırımı yerine ticari faaliyetlerde kullanılacak mal, demirbaş vb. müşterileri adına satın alır ve onlara vadeli olarak satar ya da kiralar. Bu sebeple kredi ilişkisinde yaşanan bir bozulma durumunda katılım bankaları da iş bu malın iadesini talep edebilirler.

Ticari hayatın olağan akışı içerisinde bir kısım ticari faaliyetler de zarar ile sonuçlanmaktadır. Katılım bankalarının iş bu faaliyetlerden kaynaklanan zararların tasfiyesi için borçlu ile anlaşmak ve Bankaca finanse edilen malın, demirbaşın vb. ya da uygun bir eşleniği malın borca mahsuben alınması ve borcun bu şekilde bitirilmesi hem katılım bankalarının bilançolarında yer alan sorunlu kredilerin düşmesine katkı sağlamakta hem de müşterileri ekonomik darboğazda ellerindeki varlıkları piyasa rayici altına satma baskısından kurtarmaktadır. Katılım bankası borçlunun aksine acil nakit sıkışıklığı içinde bulunmadığı için bu malları piyasa rayici üzerinden belli bir süre elinde tutarak da satabilmektedir. Çoğu durumda bu mallar satılana kadar borçlu yediemin konumunda bulunmaktadır.

Borç konusu para ya da misli eşya borcu (deyn) ise aynın değil cins, miktar ve vasıf olarak mislin ödenmesi gerekmektedir. Bu durumda alacaklı değerce daha düşük ve hatta daha kıymeyli bir malı kabul etmek zorunda değildir. Ne var ki, önceden bu yönde bir şart konulmaksızın borçlu tarafından daha üstün nitelikte bir mal rızaen veriliyorsa alacaklı bunu kabul edebilir ve kıymet yönünden oluşan bu fazlalık Hanefi mezhebine göre faiz olarak kabul edilmemektedir. Borçlu, karşılıklı rıza ile asıl borcuna mukabil diğer türden bir ödemede yapabilir ve bununla borcunu ifa etmiş olur.

Buna ifa yerine edim veya istibdâl denmektedir. Yalnız bu muamelenin faize imkan vermemesi gerekir.⁹⁷

Bilal Aybakan'a göre; alacaklı, borçlanılan ile aynı türde olmak şartıyla daha iyi nitelikteki edimi kabul etmek zorundadır. Çünkü bu durumda borçlu, aktin ihtiva ettiği niteliklere sahip bir edim sunmuştur. Bunu kabul etmesinde bir zararı yoktur. Onun edimden beklediği amaca da aykırı düşmemektedir. Fakat daha değerli de olsa farklı türden bir edimi, alacaklı ifa olarak kabul etmek zorunda değildir. Çünkü yapılan akit, borçluya tarafların üzerinde anlaştığı nitelikteki bir edimi yüklemiştir.⁹⁸

Sorunlu kredilerin aynı varlık alınması yolu ile tasfiyesinin olumlu yönlerinin dışında katılım bankalarının bilançolarında demirbaş ve emtia birikmesi ve bankaların öz kaynaklarının likit olmaktan çıkması durumu ortaya çıkabilir. Bankaların faaliyetlerini yürütebilmesi için ihtiyacı olan nakit öz kaynağın nakit olmayan alanlara tahsisi bankayı nakit bulmak için borçlanmak zorunda bırakabilir. Sıkışık piyasa koşullarında bu varlıklar bankaların ellerinde uzunca süre bekleyebilir. Sıklıkla nakit getirisi bulunmayan bu varlıkların saklanması ve sigortalanması ise banklara ek maliyet oluşturmaktadır.

3.3. Sorunlu Kredilerin Borç İndirimi Yolu İle Tasfiyesi

Katılım bankalarınca donuk alacak haline gelmiş sorunlu kredilerin en hızlı şekilde bilançodan çıkarılması amacı ile borçlu ile görüşmeler başlatılmaktadır. Basel kriterleri gereği sorunsuz bir Bankada NPL oranının %3 ve altında olması beklenmektedir. Bu durum Bankanın imajı için de önem arz etmektedir.

⁹⁷ <https://islamansiklopedisi.org.tr/borc>, 01.07.2019

⁹⁸ Aybakan, B. **İslam Hukukunda Borçların İfası**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998, ss.61

İslamiyet, borcunu ödemede aciz olan kimselere ödeme kolaylığı sağlanması emretmektedir. Katılım bankaları da borcunu ödemede zorluk yaşayan fakat borcunu ödeme gayreti içerisinde olan müşterilerine zaman zaman borç tutarında indirim yaparak ödeme kolaylığı sağlayabilmektedir. Bu indirimler gecikmeden kaynaklı olan kar mahrumiyeti alacaklarının alınmaması, kredi faaliyetinden kaynaklanan hak edilmiş kar payından vazgeçilmesi ya da anaparanın bir kısmından vazgeçilmesi şeklinde olabilmektedir.

Borcun icrai yollar ile tahsil edilmesi uzun süre almakta, Bankalara ek maliyetler getirmekte, sonucunda borçlu ve ailesi için olumsuz durumlara sebebiyet vermektedir. Bu sebeple Katılım bankalarının önceliği borcun en kısa sürede uzlaşısı ile tahsil edilmesi yönündedir.

Katılım bankaları, sorunlu kredilerin tamamının tahsili imkânı bulunmayan hallerde, ilgili kurullarınca alınan kararlarla, borcun bir kısmından feragat ederek borcun bitirilmesini ve sorunlu kredinin bilançodan tasfiyesini sağlayabilirler. Bu hususta Bankaların dikkatli bir analiz yapmaları gerekmektedir. Zira banka alacaklarında feragat etmekte olup, feragat edilen her alacak banka için zarar yazılması ve katılma hesabı sahiplerinin de alacaklarından feragat edilmesi anlamı taşımaktadır.

Geleneksel bankalar kredilendirme faaliyetlerini kendi nam ve hesaplarına yaptıkları için faaliyetlerinden kaynaklanan tüm kar ve zararlar Bankanın kendi karlılığını etkiler iken katılım bankalarında bu durum katılma hesaplarının karlılığını sonuç olarak binlerce hesap sahibinin alacağını etkilemektedir. Bu sebeple katılım bankalarının bu hususta çok daha titiz ve yetkin olmaları gerekmektedir.

Bu işlemlere TMSF'nin borçlular ile uzlaşarak borcun bir kısmının ödenmesi ve yasal itiraz davalarından feragat edilmesi yolu ile borcun bitirilmesi işlemleri örnek gösterilebilir. Kamuoyuna yansıyan son işlemlerden TMSF ile Çağlar Grubunun uzlaşısı şu şekildedir;

“Kamu alacaklarının azami düzeyde ve erken tahsil edilmesini teminen, 1 Şubat

2019 tarihinde yeniden yapılan protokol ile Grubun Fona olan tüm borçları tahsil ve tasfiye edilmiştir.

Bu kapsamda; Çağlar Grubunun Fona olan borçlarına karşılık toplam 837.574.977 USD tahsil edilmiştir.

Bu süreçle; yapılan tahsilatlar ile Kamu menfaati gözetilerek, Grubun SGK Prim borçlarına karşılık Çağlar Grubu firmalarından Yeşim Tekstil Satış Mağazaları A.Ş. ve Nergis Tekstil Sanayi ve Tic. A.Ş. fabrika binalarının bulunduğu taşınmazlar 6111 ve 6736 sayılı Kamu Alacaklarının Yapılandırmasına Yönelik Kanunlar kapsamında Fon tarafından 318 Milyon TL bedel üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumuna devri sağlanmış olmakla birlikte Grubunun, çalışanlarına olan 26.231.687 USD’lik kıdem ve ihbar tazminatı borçları da Grubun mal varlığı satışından elde edilen tahsilatlarla yine Fon tarafından Grup çalışanlarına ödenerek işçi alacakları da tasfiye edilmiştir.

Bu işlemler ile Çağlar Grubundan kaynaklanan kamu alacakları tahsil ve tasfiye edilerek, Grubun SGK ve işçilere olan borçlarını da kapatmasına olanak tanımış ve bu işlemleriyle Grubun faaliyetlerine devam etme imkanı sağlanmıştır.”⁹⁹

3.4. Sorunlu Kredilerin Yasal Takip Yolu İle Tasfiyesi

Bu yöntem, sorunlu hale geleceği öngörülen alacakların alternatif yöntemler ile tasfiyesinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, bankaların kredinin cebri hukuk yolları ile tasfiye edilmesi için başvurdukları yöntemdir. Bankalar için güvenilirliğini tamamen kaybeden müşterilerin sorunlu hale gelen kredileri söz konusu olduğunda uygulanabilecek en doğru tasfiye tercihi, diğer alacaklılarından önce harekete geçerek borçlunun tüm malvarlıklarına haciz şerhi koydurmak suretiyle alacağın tahsil imkanını artırmak ve varsa teminatları yasal ve rızai yoldan nakde dönüştürmek ve nihayetinde

⁹⁹ <https://www.tmsf.org.tr/tr/Basin/List/329>, 02.05.2019

alacağı tahsil ederek sonlandırmaktır. Söz konusu işlemlerde yaşanacak tereddütler sebebi uğranan gecikmeler, diğer alacaklıların yasal takip için önce davranması sonucu kredinin sorunlu hale geldiğinde, bankanın alacağını tahsil etmek için yasal takip işlem enstrümanının kaybına ve teminatların değer kaybına sebebiyet verecektir.¹⁰⁰

3.4.1. Özel Takip Süreci

Bankanın alacakları henüz muaccel hale gelmemiş ve bankanın kredi konusu alacağı talep etme hakkı doğmamış olsa da, kontrol aşamalarında kredinin yakın gelecekte temerrüt riskinin oluştuğu ve kredi müşterisinin kredi değerliliğinde düşüşler gözlenmeye başlanması durumunda idari ve kanuni takip yollarına başvurulmadan önce kredinin vadesi içerisinde geri ödenmesini sağlayacak tedbirlerin uygulamaya alındığı ve kredinin yakından izlendiği süreçtir. Bu aşamada, borçlunun kredi değerliliğinin analiz edilirken;

- Kredi borçlusunun ödeme kabiliyetinde düşüş olup olmadığı,
- İşletmenin öz kaynaklarının borçların vadesinde ödenmesini karşılayıp karşılamayacağı,
- İşletmenin çalışma sermayesinin ve nakit akışlarının işletme faaliyetleri için yetip yetmediği,
- Borçlular hakkında icra, iflas, konkordato vb. taleplerinin bulunup bulunmadığı,
- İşletmenin borçlarının özkaynaklarına oranını ve borca batık olup olmadığı,

¹⁰⁰ Erkan, S. “Bankaların Donuk Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satılması ve Banka Sektörü Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi” Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015. s.s.:47,

hususları titizlikle analiz edilerek kullandırılan kredinin ve borçlunun kredi değerliliğinin dikkatlice belirlenmesi gerekmektedir. Bu takip aşaması önleyici nitelikte olup, bankaya doğru önlemleri doğru zamanda alması için imkân tanır.¹⁰¹

3.4.2. İdari Takip Süreci

Kredinin gecikmeye düşmesi ve banka tarafından borçlulara borcun ödenmesini bildiren hesap kat ihtarnamesinin keşide edilmesi ile başlayan ve icra takibi başlatılana kadar devam eden süreçtir. Bu aşamada hedeflenen, temerrüde düşmüş alacağın kanuni takip prosedürleri başlatılmadan yeni bir ödeme planına bağlanarak tahsil edilmesidir. Bu aşamada en büyük görev şubelere düşmektedir. Kredinin akıbetinin belirlenmesinde karar alıcı organ ise genel müdürlük birimleridir. Şubeler, müşteriler ile genel müdürlük arasında sorunların çözümü sürecinde aracılık yapar, müşterilerine danışmanlık yapar ve genel müdürlüğe müşteri hakkında anlık bilgi akışı sağlar.¹⁰²

Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Karşılıklar Yönetmeliği) 'in “Kredi değerliliğinin zayıflaması olarak yorumlanamayacak nedenlerle anapara ve/veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak doksan günü geçmeyen alacaklar” olarak tanımlanan Yakın İzlemedeki Krediler bu aşamada takip edilmektedir. Bu kredilerin başlıca belirleyici özellikleri şöyledir;

¹⁰¹ Karamustafa, C. “**Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri**” Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013. s.s.17

¹⁰² Erkan, S. “**Bankaların Donuk Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satılması ve Banka Sektörü Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi**” Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015. s.s.48

- Kredi ödemelerinin gecikmeye düşmesi/muaccel hale gelmesi ve borçlunun temerrüde düştüğünün anlaşılması,
- Kredi borçlusunun ve kredinin değerliliğini kaybetmesi,
- Temerrüt halinin dönemsel likidite sorunlarından kaynaklanması,
- Borcun vade tarihinden itibaren otuz ila doksan gün arasında gecikmiş olması ve en fazla doksan günlük süre içerisinde tahsil edilmesi,
- Teminat yapısının yeterli ve borcu karşılayabilecek nitelikte olması,
- Diğer alacaklıların alacaklarını tahsil etmek için icrai süreçlere başlamamış olması.

Bu süreçte yapılan yanlış değerlendirmeler sonucunda borcun yapılandırılarak vadesinin ertelenmesi, borçlunun ise bu durumu bankanın hiç istemeyeceği şekilde suistimal etmesine sebebiyet verebilir ayrıca, yeni teminatlar alınmak kaydı ile de olsa borcun yeniden taksitlendirilmesi ve müşteriye yeniden vade tanınması çabalarına rağmen kredinin değerliliğinde şüpheler kaybolmadıysa, sürecin vakit kaybedilmeksizin kanuni takip aşamasına geçirilmesi gerekmektedir.¹⁰³

3.4.3. Kanuni Takip Süreci

İdari takip sürecinde yapılan işlemlere rağmen borcun tahsil edilemeyeceğine kesin olarak kanaat getirilmiş olması, müşteri ile akdedilen protokollere rağmen ödemelerin zamanında yapılmaması ya da kısmen yapılması, borçlu ile yürütülen görüşmelerde sonuca ulaşılacağına dair olumlu bir işaretin bulunmaması ve daha fazla

¹⁰³ Karamustafa, C. “**Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri**” Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013 s.s. 18

vakit kaybedilmesi halinde diğer alacaklılarının erken davranarak icrai süreçlere başlaması ve alacaklı olarak ön sıraya geçeceği hususları göz önüne alınarak yürütülen ve hızlı ve agresif hareket edilen bir aşamadır. Bu aşamada, işlemlerin operasyonel olarak yürütülmesi görevi bankanın hukuk birimlerinde, idari karar yetkisi yine hukuk birimleri ile irtibatlı genel müdürlüğün sorunlu kredilerden sorumlu birimlerindedir. Şubelerin etkinliğinin azaldığı ve borçlunun doğrudan genel müdürlük birimleri ile muhatap olduğu aşamadır.

Kanuni takip süreci, kanuni takip işlemlerine başlanmasının kaçınılmaz hale gelmiş olması, borçluların borcun ödenmesi ihtar eden kat ihtarnamesinin gereklerini yerine getirmemiş olması ve gecikmenin doksan günü aşmış olması gerekmektedir. Bu aşamanın başlangıcı için öncelikle borçlulara ve kefillere hesap kat ihtarnamesi keşide edilmektedir. Öncelikli alacaklı olursa dahi, borçlunun temerrüde düşmesi yani mütemerrit borçlu haline gelmesi için öncelikle kendisine alacaklı tarafından ihtarname çekilmesi ve borcunu yerine getirmesi için süre tanınması gerekmektedir. Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) 117'nci maddesinde "Muaccel bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşer."¹⁰⁴ gereği açıkça yer almaktadır. Ayrıca; banka alacağının öncelikli hale getirilmesinin temini için genel kredi sözleşmesinde imzalayan müşteri, müşterek borcu veya müteselsil kefillere 7201 sayılı Tebligat Kanunu uyarınca noter aracılığıyla yaptığı ihbar ve çektiği ihtarnamelerin muhataplarına ulaşp ulaşmadığını tespit etmelidir. Söz konusu ihtarnamelerin muhataplara usulüne göre tebliğ edilmesine rağmen tebliğ edilmesine rağmen borçlular yükümlülüklerini yerine getirmekte direniyorsa, vakit kaybedilmeden kanuni takip yolu ile tahsilat sürecine geçilmelidir.

Sorunlu kredilerin çözümünde icrai işlemlerinin alternatifi olarak alacakların Varlık Yönetim Şirketleri temlik edilmesi sıklıkla gündeme gelmektedir. Varlık yönetim şirketlerinin kuruluş amaçları mali kuruluşların sorunlu varlıklarını satın alarak

¹⁰⁴

11 Ocak 2011 kabul ve 4 Şubat 2011 Resmî Gazete yayım tarihli 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu.

üzerilerindeki takip yükünü hafifletmek ve temerrüt halindeki kredilerin geri ödenme oranını artırmaktır. Takip süreçlerinin çoğunlukla askıda kalması, geri döndürülebilirliklerinin zayıf olması ve likit yapılarını kaybetmesi sebebi ile finans sektöründeki sorunlu varlıkların piyasalarca kabul gören ve ticari koşullarda pazarlanabilir ürünler haline getirerek bu ürünlerin likiditesini yükseltmek amacıyla faaliyet gösterirler. Varlık yönetim şirketleri son yıllarda adını sıklıkla duyduğumuz ve bankalar ve kamu üzerindeki hukuki yükü hafifleten, sorunlu kredilerin çözümünde önemli roller oynayan piyasa aktörlerindendir.¹⁰⁵

3.4.4. Para Cezası Uygulanması

Katılım bankaları, temerrüt halinde bulunan borçluyu borcun ifasına mecbur bırakmak adına yasal sınırlar dahilinde geciken alacakları için bir müeyyide uygulamaktadırlar. Genelde ta'zir cezası olarak para cezasına veya başka bir ifade ile mali cezaya hükmedilip, hükmedilmeyeceği ihtilaflıdır.¹⁰⁶ Günümüzde, mütemerrit borçluya para veya mali ceza verilip verilmeyeceği konusu İslam hukukçuları arasında tartışma konusu olmaktadır. Bazıları ödeme gücü olduğu halde borcunu geciktiren kişi hakkında mali cezaya hükmedilmesini ve ödemenin alacaklıya ve ödemenin alacaklıya değil, hayır kurumlarına yapılmasını savunmaktadır.¹⁰⁷

Borcun ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde müeyyide uygulanması hakkında Hz. Peygamber 'in zekâtı vermekten imtina edenlerden zekâtın fazlası ile alınacağına dair hadisi ve başkasına ait meyveyi ağacından alıp götürən kişi işe toplanıp

¹⁰⁵ Oy, O. “Varlık Yönetim Şirketleri”, İstanbul 2009. s.s.63

¹⁰⁶ Yaran, R. **İslam Hukukunda Borcun Gecikmesi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.s. 208.

¹⁰⁷ Atar, F. **İslam İcra ve İflas Hukuku**, İstanbul, 1990, s.s. 57-58.

koruma altına alınmış meyveden hırsızlık nisabından az miktarda az miktarında çalan kişi hakkındaki “iki misli ile tazmin ve ayrıca ceza”ya dair hadis vardır.¹⁰⁸

Katılım bankaları günümüzde ödemelerini geciktiren borçlulardan, borcun vadesinde ödenmemesi sebebiyle maruz kaldıkları kar kaybının telafisi ve borçlunun ödemeye zorlanması amacı ile kar mahrumiyeti adı ile gecikme cezası uygulamaktadırlar. Katılım bankaları uyguladıkları bu kar mahrumiyeti cezaları için kendi danışma kurullarından fetva almaktadır. Yine de söz konusu müeyyide Katılım Bankacılığı sektöründe de tartışmalıdır. Katılım bankaları söz konusu bedelleri hayır kurumlarına ve sosyal projelerine tahsis ettiklerini bildirmektedir.

3.5. Sorunlu Kredilerin Terkin Edilerek Tasfiyesi

Terkin, bir alacağın tahsil edilmesinin imkansız hale gelmiş olması sebebiyle, bu alacağın idari bir kararla düşürülüp, idarenin alacak defterinden çıkarılması işlemidir.¹⁰⁹ Bankalar alacaklarını bilançolarında aktifleri içerisinde izlemektedirler. Bu durum katılım bankaları için de geçerlidir. Bir kredinin donuk alacak olarak nitelendirilmesi(17'li hesaplarda izlenmeye başlanması) kredinin bilançodan çıkarıldığı anlamına gelmemektedir. İş bu krediler hâlihazırda bilançonun dönen varlıklar kalemi altında izlenmeye devam etmektedir.

Bir kredi bilançodan çıkarılana ya da tamamen tahsil edilene kadar Bankanın aktif olarak görünmeye devam etmektedir. Sorunlu kredilerin aktifler içindeki payının artması durumu ise Bankalar için aktif kalitesinin bozulması anlamına gelmektedir. Katılım bankaları için ise bu durumun bir diğer yönü ise kullandırılan fonların kaynağı olan katılma hesaplarının kar realizasyonunun sağlanmasının gerekli oluşudur. Bir

¹⁰⁸ Yaran, R. **İslam Hukukunda Borcun Gecikmesi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997, s.s. 208.

¹⁰⁹ <http://www.sozluk.adalet.gov.tr/terkin%20etmek>, 04.05.2019

alacağın donuk alacak hesaplarında yer alması o alacağın zarar yazıldığı anlamı taşımamaktadır. Hala banka ve katılma hesabı havuzları için varlık olarak gözükmekte ve karşılıklar yönetmeliğinin belirlediği oranlarda zarar karşılığı ayrılmaya devam etmektedir.

Temelinde bir muhasebe işlemi olan sorunlu alacakların terkin edilerek bilançodan çıkarılması işlemi, katılım bankalarının aktiflerinde biriken ve tahsilat imkânı kalmayan sorunlu kredilerin aktiften çıkarılarak 17'li takipteki krediler hesaplarından nazım hesaplarında yer alan 998'li terkin edilen alacaklar hesaplarına taşınması ve aktiften çıkarılması işlemidir.

Bu işlem ile Banka donuk alacaklarına zarar olarak yazmakta olup, karşılık ayrılması işlemi son bulmakta ve krediden kalan ve bilançoda yer alan tüm alacak zarar olan yazılmış olacaktır. Kredinin bilançodan çıkarılmış olması, Bankanın bu alacaktan vazgeçtiği ya da borcun sonlandığı anlamını taşımamaktadır. Bu işlem yalnızca muhasebesel bir işlem olup, özellikle NPL oranı yüksek olan Bankalarca tercih edilmektedir. Söz konusu temlik işleminin yasal dayanağının sağlamlaştırılması için 27.11.2019 tarih 30961 sayılı resmi gazetede Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin (Karşılıklar Yönetmeliğinin) 8 inci maddesine aşağıdaki üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralar eklenmiştir;

Md. 1. – 22/6/2016 tarihli ve 29750 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 8' inci maddesine aşağıdaki üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralar eklenmiştir.

“(3) Bu Yönetmelik uyarınca “Beşinci Grup-Zarar Niteliğindeki Krediler” altında sınıflandırılan ve borçlunun temerrüdü nedeniyle ömür boyu beklenen kredi zararı karşılığı veya özel karşılık ayrılan kredilerin geri kazanılmasına ilişkin makul beklentiler bulunmayan kısmı, bu Grupta sınıflandırılmalarını takip eden ilk raporlama

döneminden (ara dönem veya yıl sonu raporlama dönemi) itibaren TFRS 9 kapsamında kayıtlardan düşülebilir.

(4) Tahsil imkânı kalmayan kredilerin bu maddenin üçüncü fıkrası kapsamında kayıtlardan düşülmesi bir muhasebe uygulamasıdır ve alacak hakkından vazgeçilmesi sonucunu doğurmaz.

(5) Kredilerin geri kazanılmasına ilişkin makul beklentilerin bulunmadığına ilişkin olarak bankaca belirlenen göstergeler ve kayıttan düşülmüş olmakla birlikte takibi yapılan kredilere ilişkin politikalar da dâhil olmak üzere kayıttan düşme politikası, TFRS 9 kapsamında dönem içerisinde kayıttan düşülen tutarlar ve bunun takibe dönüşüm oranına olan etkisi finansal tabloların dipnotlarında açıklanır.”¹¹⁰

3.6. Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetimi Şirketine(VYŞ) Temlik Yolu İle Tasfiye

Sorunlu varlıkların neden olduğu olumsuzlukların bankalar dışında bir kurum tarafından izole edilmesi ilk kez 1930 yılında Avusturya’da uygulanmıştır. Avusturya’nın ikinci en büyük bankası olan Allgemein Österreichische Boden-Credit-Anstalt (BCA) krizin etkisiyle zor zamanlar yaşamaya başlamıştır. Aynı dönemde Avusturya’nın en büyük bankası olan Austrian Credit-Anstalt da sermayesi kadar zarar ilan edince devlet söz konusu bankaların kötü gidişatını düzeltmek amacıyla özel bir muhasebe şirketiyle ortak olarak Avusturya merkez bankasına bağlı şekilde çalışacak Revisionsgesellschaft isimli bir şirket kurmuştur.¹¹¹ Bu şirket bugünkü anlamda bir varlık yönetim şirketi olarak kurulmasa da amacı ve uygulamaları bakımından varlık

¹¹⁰ 22 Haziran 2016 Tarih 29750 Sayılı “Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”

¹¹¹ Dziobek, C. “Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring”, IMF Working Paper, 1998, (Erişim) <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp98113.pdf>, 08.03.2017, s. 5-7.

yönetim şirketlerine örnek teşkil etmektedir. Bu ilk girişimden sonra zaman zaman yaşanan ekonomik krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için birçok ülkede varlık yönetim şirketleri kurulmuştur.¹¹²

Varlık Yönetim Şirketleri, mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılmasıyla ilgili olarak 31.01.2002 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 4743 sayılı kanunun 3. maddesinde, “Bankalar, özel finans kurumları ve diğer mali kurumların alacakları ile diğer varlıklarının satın alınması ve yeniden yapılandırılarak satılması amacıyla, kuruluş ve faaliyet esasları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından belirlenecek” şirketler olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımda da belirtildiği üzere varlık yönetim şirketleri bankaların ve o tarihteki adıyla özel finans kurumlarının bugünkü adıyla katılım bankalarının ve bunun dışında kalan mali kurumların sorunlu varlıklarının satın alınması ve satılması şeklinde iki faaliyeti yerine getirmek üzere kurulan şirketlerdir.¹¹³

Türk Borçlar Kanunu'nun 163/1’ maddesinde alacakların devri ile ilgili “Kanun, anlaşma veya hukuki ilişkinin niteliği engel olmadıkça, alacaklı, borçlunun rızasını almadan alacağını bir başkasına devredebilir.” hükmü yer almaktadır.

Varlık Yönetim Şirketlerinin ülkemizde 2003 yılında Bebek Varlık Yönetim A.Ş.’nin kurulmasıyla faaliyet başlamış olup, geleneksel bankalar ve diğer finans kurumlarınca alacak satımı başlamıştır.

Türkiye’de VYŞ’ye alacak satışı adına yapılan ilk işlem Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından 23.08.2004 tarihinde yapılan ihale ile 38 adet borçlu firmadan

¹¹² Keleş, A. B. **Varlık Yönetim Şirketleri**, (Gazi Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012), s.16.

¹¹³ Akartepe, B. B. **Alacak Satımı Uygulamaları ve Analizi: Varlık Yönetim Şirketi Örneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 2017. S.134

222.800.000,00.-USD Fon alacağının, Deutsche Bank Grubu tarafından kurulan Bebek Varlık Yönetim A.Ş. 'ne 22.500.000,00.-USD'ye satışı işlemidir.¹¹⁴

Katılım bankaları ise gerek portföylerinde sorunlu alacaklarının payının düşük olması gerekse İslami finans kurumlarında alacağım profesyonel bir tahsilat şirketine temlikli yönünde bir tecrübe olmaması sebebi ile alacakların varlık yönetim şirketlerine temlikine mesafeli yaklaşmışlardır.

Aşağıdaki tabloda katılım bankalarınca varlık yönetim şirketlerine alacak temlikli yapılan ve kamuoyuna duyurulan işlemler sıralanmıştır.

Tablo 3 Katılım Bankalarının Varlık Yönetim Şirketlerine Alacak Satışları

TEMLİK EDEN BANKA	TEMLİK ALAN VYŞ	ALACAK TUTARI	ALACAĞIN TEMLİK TUTARI	TARİH
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Hedef VYŞ	242.104.831,00.-TL	Belirtilmedi.	27.12.2018
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Sümer VYŞ	164.549.997,00.-TL	1.600.000,00.-TL	03.10.2017
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Emir VYŞ	37.928.202.-TL	Belirtilmedi.	29.08.2017
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Belirtilmedi.	51.253.000,00.-TL	25.780.000,00.-TL	09.05.2017
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Birleşim VYŞ	313.328.000,00.-TL	41.300.000,00.-TL	25.06.2016
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Final VYŞ	22.359.000,00.-TL	4.563.000,00.-TL	29.06.2015
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Final VYŞ	30.123.000,00.-TL	5.581.000,00.-TL	31.12.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	Final VYŞ	439.972.000,00.-TL	1.048.000,00.-TL + Tahsilatın % 80,6'sı Oranında Banka'ya Pay Verme	26.12.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	Vera VYŞ	7.259.000,00.-TL	6.809.000,00.-TL	29.08.2014
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	RCT VYŞ	86.633.239,00.-TL	10.200.000,00.-TL	23.07.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	Final VYŞ	371.158.000,00.-TL	600.000,00.-TL + Rehinli Varlık Tahsilatından % 17 ve Rehin Olmayan Varlık Tahsilatından % 22 Oranında Banka'ya Pay Verme	24.06.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	Destek VYŞ	180.859.000,00.-TL	36.600.000,00.-TL	29.05.2014
Asya Katılım Bankası A.Ş.	RCT VYŞ	8.209.689,76.-TL	650.000,00.-TL	10.12.2013
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	RCT VYŞ	4.422.393,00.-TL	425.000,00.-TL	25.10.2013
Asya Katılım Bankası A.Ş.	RCT VYŞ	467.872.161,00.-TL	18.100.000,00.-TL	22.08.2013

¹¹⁴

TMSF 2004 Faaliyet Raporu, <https://www.tmsf.org.tr/tr/Rapor/YillikRapor?Page=2&Rows=10>, 05.05.2019

Asya Katılım Bankası A.Ş.	Vera VYŞ	140.027.000,00.-TL	8.200.000,00.-TL	21.06.2013
Asya Katılım Bankası A.Ş.	Belirtilmedi.	461.236.000,00.-TL	18.100.000,00.-TL	05.06.2013

Kaynak: KAP, “www.kap.org.tr” & TMSF, “www.tmsf.org.tr” & Basılı ve Elektronik Gazete Yayınları & İlgili Yıllarda Faaliyet Gösteren VYŞ’lerin Bağımsız Denetim Raporları, Faaliyet Raporları ve Resmi Web Siteleri & Yukarıda Adı Geçen Bazı Bankaların Bağımsız Denetim Raporları, Faaliyet Raporları ve Resmi Web Siteleri.

Katılım bankalarınca portföylerinde biriken sorunlu alacakların hızlı bir şekilde bilançodan çıkarılması ve asli faaliyetleri olan Bankacılık faaliyetlerine yoğunlaşabilmeleri adına takipteki alacakların VYŞ 'lere temlik edilmesi yolu ile nakde döndürülmesi kullanışlı bir yöntemdir. Banka üzerindeki takip ve tahsilat iş yükünün ve maliyetinin profesyonel tahsilat şirketlerine devredilmesi, gerek yönetim organlarının üzerindeki iş yükünü gerekse banka çalışanları için fon toplama ve pazarlama hedeflerine yoğunlaşabilmeleri için fırsattır.

SONUÇ

Bankacılık faaliyetlerinin başladığı dönemden günümüze kadar en temel sorunlarından birisi sorunlu alacakların tahsili olmuştur. Özellikle ekonomik zorlukların olduğu dönemlerde bu sorun daha önemli ve banka için hayati hale gelmektedir. Bankalar mevduatın toplanması, kredi olarak kullandırılması, tahsili ve yeniden kullandırılması döngüsü içinde faaliyet göstermektedirler. Bu döngünün bir ayağı olan kredilerin tahsili aşamasında yaşanan bir sorun tüm kredilendirme süreçlerinde tıkanma ve bankanın faaliyetlerini yerine getirememesi sonucunu ortaya çıkarır.

Günümüzde Bankacılık sisteminin tüm dünyada yaygınlaşmış olması, para akışının son derece hızlı olması ve sermayenin ülkeler ve kıtalar arasında saniyeler içinde yer değiştirebiliyor olması bankacılığı küresel bir faaliyet haline getirmiştir. İster tek şubeli bir banka, ya da yüzlerce şubeli bir finans kurumu olsun küresel finans sistemine entegre olmak zorundadır. Bu durum onu tüm bu sistemin şoklarının da riskini üstlenmek zorunda bırakmaktadır. 2008 küresel finans krizinde görüldüğü üzere krizin merkez üssü Amerika Birleşik Devletleri iken, krizin başlaması ile Asya ve Avrupa'da pek çok küçük banka iflas etmiştir.

Bankacılık faaliyetlerinin küresel ölçeğe yayılması ile rekabet ortamı da son derece zorlu hale gelmiştir. Geleneksel olarak tasarruf eğiliminde olan gelişmiş ülkelerin bankacılık grupları, ülkelerinden topladıkları ve son derece ucuz maliyetli mevduatları dünyanın her yerinde şubeler açarak, bankalarla ortalık kurarak ya da yeni bankalar kurarak bu ülkelerde kredi olarak kullandırmaktadır. Bu sebeple daralan kar hadlerinde sorunlu alacakların tahsili bankanın karlılığı ve devamlılığı açısından son derece önemlidir.

Katılım bankaları da, küresel bankacılık sisteminin bir parçası olarak faaliyet göstermektedir. Pek çok çokuluslu bankanın bünyesinde İslami bankacılık faaliyetlerini

yürüten birimler bulunmaktadır. Her ne kadar çalışma sistemleri farklı, ürün ve hizmetleri farklılık gösterse de aynı pazar içerisinde faaliyet göstermekte ve rekabet etmektedirler.

Geleneksel bankaların da katılım bankalarının da temel sorunlarından birisi sorunlu kredilerinin tespit edilmesi ve çözülmesidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde sorunlu krediler bankacılık sektörü için her zaman en temel sorunlardan olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri gelişmiş ülkelere oranla dış şoklara daha açık, döviz ve faiz piyasası daha volatiliteli olmaktadır. Bu durum bankalar ve kredilendirme faaliyeti gösterdikleri sektörler için kırılganlık oluşturmaktadır. Bu durum yüksek kredi riskine sebebiyet vermekte ve banka karlılıkları yıllar itibari ile piyasa koşullarına göre değişmektedir.

Sorunlu hale gelen krediler için Bankalar erken uyarı sistemleri kurmakta, sektör birlikleri ve kamu kuruluşları ile işbirliği yaparak ortak veri havuzları oluşturmaktadır. Kredilerin sorunlu hale gelmemesi için kullandırım öncesi ve sonrasında izlenmesi ve sürekli değerlemeye tutulması, erken çözümler üretilmesini ve temerrüt riskinin en aza indirilmesini sağlamaktadır. Katılım Bankacılığı sektörü de son yıllarda bu alana yoğunlaşmış ve sorunlu kredilerin yönetilmesi için iç teşkilatlanmalarını güçlendirmiştir. Son yıllarda yaşanan kur artışları, enflasyon ve faiz oranlarındaki yüksek volatilité kredilerin geri dönmemesi riskini artırmış, sektör NPL oranı kronik olarak %3 üzerinde seyretmeye başlamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde sorunlu kredilerin ortaya çıkmasında kullandırım öncesi ve sonrasındaki sebepleri detaylı olarak incelenmiştir. Bankalar için istenen ve hedeflenen kredilerin sorunlu hale gelmeden önce ya da geldikten sonra tahsil edilerek sonlandırılmasıdır. Bu hedefe ulaşmada en önemli araçları ise oluşturdukları erken uyarı sistemlerinin sorunlu kredileri tespit edebilme kabiliyeti ve iç birimlerinin kredileri değerlendirme ve yönetme performansındır. Bu sebeple başta sektör birliği olan Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve sektörde faaliyet gösteren bankaları bu konuda

yoğunlaşmalı ve aynı pazar içerisinde rekabet halinde oldukları geleneksel bankalar gibi etkin kredi takibini sağlamalıdır. Ayrıca, kurumlar arası bilgi ve teknoloji transferi ile sektörün kredi yönetme kabiliyeti ve altyapı imkânlarının artırılması gerekmektedir.

Sorunlu kredilerin tahsil edilememesi karşılaşılan bir diğer sorun ise, tahsil edilemeyerek takip hesaplarına intikal eden kredilerin bilançodan temizlenmesi sorunudur. Takip hesaplarında biriken alacaklar bankanın faaliyetlerini sağlıklı yürüttüğüne dair imajını bozmakta, bankaya ek idari ve hukuki maliyet getirmekte, daha fazla ilgi istediği için yeni müşteri bulma ve mevcut müşterilerin takibi aksamaktadır. Bankalar için en uygun çözüm takipteki kredilerin en kısa sürede bilançodan çıkarılması ve bankanın asli faaliyet alanlarına yoğunlaşabilmesidir.

Bu çalışmada katılım bankalarının sorunlu kredilerinin tasfiyesi için izledikleri yol ve yöntemler detaylıca incelenmiş, sorunlu kredi ile karşılaşıldığında Bankanın elinde bulunan çözüm mekanizmaları anlatılmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), **Faizsiz Bankacılık Standartları 24. Standart**, İstanbul: TKBB Yayınları, No:10, 2015.

Aren, S., **Ekonomi Dersleri**. Ankara: İmge Kitabevi, 4. Baskı, 2014.

Arıcan, E., **Gelişmekte Olan Ülkelerde İstikrar Politikaları : Türkiye**, İstanbul, Derin Yayınları, 2002

Ayan, M., **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 7.baskı, Konya, Mimoza Yayınları, 2012.

Aybakan, B. **İslam Hukukunda Borçların İfası**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998.

Cuneo, E. C., “**Accepting The Risk**”, Banking Systems and Technology, Cilt 40, Sayı 9, 2003.

Eğilmez, M., “**Örneklerle Kolay Ekonomi.**” İstanbul: Remzi Kitabevi. 10. Basım. 2014.

En-Neccar A. ve Ahmet Ez-Zerka, M., “**İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta (Çev. Hayrettin Karaman)**” 3. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2013.

Ergin, F., **Para ve Faiz Teorileri**. İstanbul: Fakülteler Matbaası. 1982.

Karaca, C., “**Türkiye’nin Güncel Ekonomik ve Mali Sorunları ve Politikaları.**” Bursa: Ekin Kitabevi. 2016.

- Karaman, H. “**Fıkıh**”, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, XIII, İstanbul, 1996.
- Kutup, S. “**İslam-Kapitalizm Çatışması**” Beka Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Oy, O. “**Varlık Yönetim Şirketleri**”, İstanbul: Beta Basım Yayınevi, 1. Basım, 2009.
- Özulucan, A. ve Özdemir, F.S. **Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim**.1. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2010.
- Reisoğlu, S., **Borçlar Hukuku: Genel Hükümler**, 17.baskı, İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım, 2005.
- S. Abdullah Saif Al Nasser & D. Jorah Muhammed, Emerald Group Publishing Limited, **Humanomics** Vol. 29 No:2, 2013.
- Sevil, G. **Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy VAR Hesaplamalar**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınlar, Sayı 1323, 2001.
- Şekerci, O., **İslâm Şirketler Hukuku Emek-Sermaye Şirketi**, İstanbul: Marifet Yayınları, 1. Basım, 1981.
- Tabakoğlu, A. **İslam İktisadına Giriş**, İstanbul:Dergah Kitapevi Yayını, 3. Basım, 2013.
- Takan, M. **Bankacılık : Teori, Uygulama ve Yönetim**, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım, 7. Basım, 2001.
- Taqi Usmani, M., **An Introduction to Islamic Finance**, Hague; Kluwer Law International, 2002.
- Tunç, H. **Katılım Bankacılığı - Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**. İstanbul: Nesil Yayınları. 1. Basım, 2010.

Tunçomağ, K. **Türk Borçlar Hukuku**, Sermet Matbaası, 1. Basım, 1976.

Uzunoglu, S., **Bankacılık**, Ankara, Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Yayın No:2, 1996.

Yaran, R. **İslam Hukukunda Borcun Gecikmesi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1997.

Yeşilyaprak, M. **Katılım Bankalarının Kredi Derecelendirilmesi ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yönetimi ile Ölçümü** . İstanbul: Beta Yayıncılık, 1. Basım, 2012.

Yılmaz, O.N., **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, TKBB Yayını, 2010.

Yüzbaşıoğlu, A.N. “**Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi**”, Finans Dünyası Risk Yönetimi Konferansı, İstanbul: Risk Yöneticileri Derneği, Ocak, 2003.

Zerka, M.A. ve Neccar A.M., “**İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta**”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Süreli yayınlar:

Acar, M., Bilir H. Ve Han, Volkan, İ., **Kapitalizm, Ticaret: Kayseri Örneğinde İslami Kalvinistler**, 3. Kayseri Ekonomisi Sempozyumu , 2014.

Akartepe, B. B. **Alacak Satımı Uygulamaları ve Analizi: Varlık Yönetim Şirketi Örneği**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul. 2017.

Aktaş, M., “**Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Araçları, Çözümleri**”, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 04-06 Aralık 2000.

Zamir İ. ve Mirakhor A., **Ekonomik Gelişim ve İslami Finans**, İstanbul:Borsa İstanbul A.Ş, 2014.

Aras, G. ve Müslümov, A. “**Kredi Piyasalarında Asimetrik Bilgi ve Bankacılık Sistemi Üzerindeki Etkileri**” İktisat-İşletme-Finans Dergisi Sayı 222, 2004.

Ariff, M., Safari, M., & Mohamad, S. **Sukuk Securities, their definitions, classification and pricing issues.** In M. Arif, M. Safari, & S. Mohamad (Eds.), **The Islamic Debt Market For Sukuk Securities: The Theory And Practise Of Profit Sharing Investment** (pp. 11- 41). Edward Elgar Publishing Limited. 2012.

Asutay, M., **Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, Asian and African Area Studies**, 11(2), 2012.

Avcı, G. “**Karşılıklar Yönetmeliği Değişiyor-Getirecekleri Üzerine Değerlendirmeler-1**” Makaleler, İstanbul, 2016.

Bulut, H. ve Er, B., **Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı**. İstanbul: TKBB. 2009.

Çoban, Y. “**Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri.**” Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

Doğan, Ö., “**İslami Sermaye Piyasası Araçları: Dünya’daki Büyüklüğü, Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler**” Yayınlanmamış SPK Uzmanlığı Etüdü, 2011.

Dziobek, C. “**Market-Based Policy Instruments for Systemic Bank Restructuring**”, IMF Working Paper, 1998,

Erkan, S. “**Bankaların Donuk Alacaklarının Varlık Yönetim Şirketlerine Satılması ve Banka Sektörü Sermaye Yapısı Üzerindeki Etkisi**” Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Fazlı A.. “**Katılım Bankalarında Aktif-Pasif Yönetimin Değerlendirilmesi**” Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

Gödeş M.. “**Basel III Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri:Türkiye Örneği**” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Hazıroğlu, T., Bereket Dergisi, Sayı 20, Yaz 2006.

Hazıroğlu, T., **Türkiye’de Katılım Bankacılığı Fikrinin Doğuşu Ve Kavramsal Önemi.** İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD), 2 (1), 2016.

Karamustafa, C. “**Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Analizi ve Uygulamaya Yönelik Politika Önerileri**” Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Kazancı, K. **Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası.** İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 2018.

Keleş A.B., **Varlık Yönetim Şirketleri**, Gazi Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Kurtaal, S.E. **Türkiye’de Katılım Bankalarının Karlılığının Ekonometrik Analizi.** Kars Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2018.

Koyuncu, C. ve Saka, B..“**Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi**”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31, 2011.

Köksal, B. **Portföy Çeşitlendirmesi Açısından Katılım Bankaları, Finansal Yenilik Ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı**, Aydın Yabanlı (ed.). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2012.

Mışkın F., Financial Policies and The Prevention of Financial Crises in Emerging Market Economies, the NBER Conference " **Economic and Financial Crises in Emerging Market Countries**," Woodstock, Vermont, 19 October 2000.

Özsoy, İ., **Türkiye’de Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB, 2009,

Selimler, H. “**Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması**” Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Şahbaz, N. ve İnkaya, A., **Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri**, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1, 2014.

Tanaydı, Y., “**Türk Katılım Bankacılığının Kurumsal Performansı ve Sürdürülebilir Rekabetteki Strateji Hedefleri Türkiye Uygulama Örnekleri.**” Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. 2016.

TBB, **Büyük Risklerin Ölçülmesi ve Denetlenmesi** – Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi, TBB Yayını, İstanbul, 1991.

Ture E., **Bankalarda Kredilerin Yönetimi Ve Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Süreci**, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

Ustaoglu, D., “**Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi**”, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2014.

Yardımcıoğlu, M., Çoşkun, S. ve Hilal , K. **Özellikli Varlık Yatırımının Finansmanında Murabaha Kredisi(Üretim Desteği) Kullanımı ve Kar Payı Ödemelerinin TMS-23'e göre Muhasebeleştirilmesi**,Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi ,Cilt:2,Sayı:2, 2014.

Yahşi, F. “**Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim ve Bir Model Önerisi.**” Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Ünviersitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı. 2014.

İnternet Yayınları:

İhsan ŞENOC AK, **İslam ve İktisat Makaleler**, Eylül 2017, <https://www.ihsansenocak.com/islam-iktisat-doktrini/>, 05.01.2019

Müslim, Hacc, 147-8; Ebû Dâvud, Büyû’, 5/3334; Tirmizî, Tefsîr, 9/3087 Erişim: <http://www.islamveihsan.com/faiz-neden-haram.html> 05.01.2019

Buhârî, Vasâyâ, 23; Tıb, 48; Hudûd, 44; Müslim, İmân, 145 Erişim: <https://www.sahihhadis.com/ara/?q=Yedi+buyuk+gunah&p=3> 05.01.2019

(Buhârî, Havale 1-2; İstikraz, 12) Erişim: <http://hadisci.com/borc-hakkinda-hadisler-sayfa-00> 21.02.2019

<https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2018-01-22/richest-1-percent-bagged-82-percent-wealth-created-last-year>, 26.01.2019

Halaçoğlu, B. (2016). Türkiye Katılım Bankaları Birliği. Retrieved Mayıs 22, 2016, from <http://tkbb.org.tr/faizsiz-finans-urunleri> 14.02.2019

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/teverruk-ve-vadeli-ilemler-2023239>, 01.03.2019

<https://www.tmsf.org.tr/tr/Basin/List/329>, 02.05.2019

<http://www.sozluk.adalet.gov.tr/terkin%20etmek>, 04.05.2019

TMSF 2004 Faaliyet Raporu,
<https://www.tmsf.org.tr/tr/Rapor/YillikRapor?Page=2&Rows=10>, 05.05.2019

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp98113.pdf>, 08.03.2017

<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss> (02.01.2020)

Mevzuat:

22 Haziran 2016 tarihli 29750 sayılı Resmî Gazete.

19 Ekim 2015 kabul ve 1 Kasım 2015 Resmî Gazete yayım tarihli 511 sayılı Bankacılık Kanunu

Kamu Gözetim Kurumu (KGK), Finansal Araçlar Standardına İlişkin Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS 9) 2017.

Kamu Gözetim Kurumu (KGK), Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 30 Değer Düşüklüğü, Kredi Zararları ve Ekonomik Açıdan Dezavantajlı Taahhütler (FFMS 30) 2019,

22 Haziran 2016 Tarih 29750 Sayılı “Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”5/5

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2018 Tarih 24049440-010.06.02[4/8]-
E.1 Sayılı “Yeniden yapılandırma” Genelgesi,

11 Ocak 2011 kabul ve 4 Şubat 2011 Resmî Gazete yayım tarihli 6098 sayılı Türk
Borçlar Kanunu.

